

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра зв'язків з громадськістю

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему:

**«ВПЛИВ СУЧАСНИХ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПОЛІТИЧНИХ
КОМУНІКАЦІЙ НА ПРОЦЕС ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
Спеціальність – 061 Журналістика
(освітньо-наукова програма «Зв'язки з громадськістю»)
Терлецька Анастасія Олегівна

Керівник: Наумов В.О.,
Кандидат філософських наук, доцент

Рецензент: Яковлєв М.В.,
Кандидат політичних наук, доцент

Магістерська робота захищена
З оцінкою « відмінно / А / 92 бали»

Секретар ЕК С. С. Костенко

«_18_» червня 2020р.

Київ – 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ I. Теоретико-методологічні засади дослідження впливу політичної комунікації на розвиток політичної системи суспільства.....	9
1.1 Операціоналізація поняття політичної комунікації в політичній системі суспільства.....	9
1.2 Актуалізація впливу сучасних технологій на функціонування політичної системи.....	17
1.3 Актуалізація впливу традиційних ЗМІ та інтернет-медіа на функціонування політичної системи.....	22
Висновки до розділу I.....	28
Розділ II. Дослідження впливу сучасних виборчих технологій політичної комунікації на політичні системи Франції, США та України.....	31
2.1 Аналіз впливу сучасних технологій політичної комунікації на прикладі останніх президентських виборів у США та Франції.....	31
2.2 Аналіз політичної комунікації та її вплив на політичну систему України протягом 1991-2014 рр.....	38
2.3 Аналіз політичної комунікації та її вплив на політичну систему України протягом 2014-2019 рр.	47
Висновки до розділу II.....	53
Розділ III. Аналіз впливу сучасних технологій комунікації на політичну систему України внаслідок виборчого процесу 2019 року, зокрема,	

виборчої кампанії Володимира Зеленського згідно з західними трендами.....	56
3.1 Дослідження комунікативної складової президентської кампанії Володимира Зеленського 2019 року та її наслідки для політичної комунікації після виборчого процесу.....	56
3.2 Порівняльний аналіз виборчих кампаній та персоналій Дональда Трампа, Еммануеля Макрона та Володимира Зеленського у довершеності відповідальної політики до потреб громадян через використання нових технологій політичної комунікації.....	63
3.3 Аналіз експертних інтерв'ю щодо трендів та перспектив технологій у сучасній політичній комунікації та їх вплив на політичну систему.....	68
Висновки до розділу III.....	75
Загальні висновки	78
Список використаних джерел.....	84
Додатки.....	90

Вступ

Розвиток комунікаційних технологій активно відбувався протягом ХХ століття, що впливало не тільки на повсякденність різних суспільств, але й на політичне життя цілих держав. Наприкінці попереднього століття свого поширення отримала мережа Інтернет, яка згодом спричинила революцію в сфері комунікацій, зокрема, політичних. Політична комунікація має вплив на функціонування сучасних політичних систем, особливо демократичних, або тих, що перебувають у перехідному етапі.

Актуалізація нових технологій та соціальних мереж простежується у політичних комунікаціях вже більш ніж 10 років, з часів виборчої кампанії 44-го президента США— Барака Обами, яка стала взірцевою та новаторською, що сприяло його обранню на другий термін.

В Україні соціальні мережі популяризувалися під час Революції Гідності, адже була гостра необхідність у комунікації громадян та висвітленню потрібної та важливої інформації на протидію провладним ЗМІ. Це дало поштовх до розвитку інтернет-ЗМІ та відеоблогерству, які наразі, мають не менший вплив, ніж традиційні ЗМІ. Незважаючи на це, українське суспільство більшу перевагу надає телебаченню, а з огляду на те, що найголовніші канали належать олігархам це сприяє маніпулюванню і викривленню інформації та фактів на чинюш користь. Подібна тенденція простежується в інтернет-ЗМІ також.

Президентські перегони 2019 року та їх результат, показали українському суспільству, що сучасні технології замінюють традиційні методи політичної боротьби, а громадяни можуть бути залученими та впливати на програму кандидата.³ Огляду на останні найяскравіші перемоги на президентських виборах— Дональда Трампа в 2016 році, Еммануеля Макрона в 2017 році та Володимира Зеленського в 2019 році можна зрозуміти, що зосередження особливої та специфічної уваги на соціальні мережі, під час

виборчих кампаній, можуть стати суттєвими перевагами над їхніми опонентами.

Проте існує і небезпека у використанні та збільшенні ролі соціальних мереж під час виборчого процесу, адже результати вдалого використання технологій можуть відігравати значнішу роль для більшості громадськості, аніж правильно та компетентно прописана політична програма, що свідчить про недосвіченість та незрілість суспільства. У свою чергу це здатно серйозно впливати на функціонування політичної системи та, навіть, її гальмувати.

Актуальність теми полягає в тому, що сьогодні спостерігається значне перебування людини у віртуальному онлайн-просторі, завдяки розвитку смартфонів, соціальних мереж та поширенню Інтернет-покриття. Розвиток новітніх технологій та діджиталізація комунікації не оминуло й політичну сферу. Через швидкість розповсюдження інформації в соціальних мережах та Інтернет-медіа, традиційні ЗМІ теж почали переформатовуватися, щоб не втратити аудиторію. Соціальні мережі стали платформою не тільки для політичної боротьби під час виборчих процесів, а й для маніпулювання настроями суспільства. Використання технологій також небезпечні втручанням та хакерським атакам з боку інших держав, що також може мати вплив на перебіг подій у державі не тільки під час виборчого процесу. Політична комунікація, яка змінилася через розвиток технологій та соціальних мереж, безпосередньо впливає на політичну систему через зростаючу тенденцію доступності громадськості у політичний простір. Саме тому останні тренди використання цифрових інструментів політичної комунікації є напрочуд важливими, з точки зору не тільки перебігу політичних кампаній, але й для цілих суспільств.

Наукова новизна цієї роботи полягає в тому, що тема впливу сучасних технологій політичної комунікації на політичну систему, на разі, широко не досліджується через появу специфічних феноменів і трендів, які актуалізували їх у виборчому процесі, на відміну від американського та європейського

досвіду. Після 2019 року стало очевидно, що політична комунікація має вдосконалюватися, а політики мають бути доступними, щоб відповідати запитам суспільства.

Практична цінність полягає у тому, що сучасні комунікаційні технології не тільки зумовлюють перемогу кандидата на виборах, а й впливають на розвиток і зміни у функціонуванні політичної системи України.

Ступінь наукової розробленості теми представлена працями дослідників у сфері політичної науки та політичної комунікації (Д. Істон, Г. Лассвел, Ю. Габермас), інформаційного суспільства (М. Маклюен, Д. Бел, Е. Тоффлер), теорії інформації (Н. Вінер, К. Шеннон), а також фундаментальними філософами Арістотилем, Платоном та іншими.

Об'єктом дослідження є сучасні технології політичної комунікації.

Предметом дослідження є вплив сучасних виборчих технологій та інструментів політичних комунікацій на процес функціонування політичної системи України.

Мета дослідження полягає у визначенні впливу сучасних технологій політичних комунікацій на політичну систему України на прикладі президентських виборів 2019 року.

Відповідно до мети були поставлені такі **дослідницькі завдання**:

- Операціоналізувати поняття політичної комунікації та її місце в політичній системі;
- Розкрити значення впливу сучасних технологій на політичну систему;
- Визначити роль традиційних ЗМІ та інтернет-медіа у функціонуванні політичної системи;

- Проаналізувати вплив сучасних технологій політичної комунікації на політичні системи Франції та США на прикладі останніх президентських виборів;
- Проаналізувати політичну комунікацію та її вплив на політичну систему України протягом 1991-2014рр.;
- Описати процес трансформації політичної системи України протягом 2014-2019 рр.;
- Дослідити комунікативну складову президентської кампанії Володимира Зеленського 2019 року;
- Зробити порівняльний аналіз виборчих кампаній та персоналій президентів Дональда Трампа, Еммануеля Макрона та Володимира Зеленського у довершеності відповідальної політики до потреб громадян через використання нових технологій політичної комунікації;
- Провести експертне інтерв'ю щодо трендів та перспектив технологій у сучасній політичній комунікації та їх вплив на політичні системи.

Робоча гіпотеза: сучасні технології політичної комунікації сприяють трансформації політичних систем.

Методи дослідження. Для досягнення мети були обрані такі загальнонаукові методи: історичний, описовий, порівняльний, абстрагування і конкретизації. Для дослідження був використаний якісний метод— експертне інтерв'ю. Було сформульовано 27 питань, які потребували розгорнутої відповіді. Респондентами були експерти з комунікацій, зокрема, політичних.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, що містять по три підрозділи, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі роботи були розглянуті поняття політичної системи та політичної комунікації. Визначена роль та місце політичної комунікації у функціонуванні політичної системи. Також було описано процес трансформації політичної комунікації з огляду на розвиток технологій та, відповідно, вплив на політичну систему.

У другому розділі роботи був проаналізований західний досвід використання технологій у виборчому процесі на прикладі Барака Обами, Дональда Трампа та Еммануеля Макрона та започаткуванню трендів у політичній комунікації. Також описаний стан політичної системи України з 1991 року до Революції Гідності. У розділі окреслено зміни, спричинені трансформацією політичної системи через події і результати Революції Гідності та зміни політичної комунікації з огляду на стрімкий розвиток технологій і соціальних мереж.

У третьому розділі було проаналізовано президентську кампанію Володимира Зеленського, діджитал-напрямок його кампанії та причини її успішності та ефективності. Зроблено порівняння кандидатів Трампа, Макрона та Зеленського згідно з їхніми президентськими кампаніями та образами з огляду на політичні системи країн. Відповідно до глибинних інтерв'ю, пройдених експертами з комунікацій було узагальнено і проаналізовано їхні відповіді щодо факторів, які сприяли перемозі трьох вищезгаданих кандидатів, а також перспективи розвитку політичної комунікації внаслідок технологічного прогресу та її вплив на політичну систему України.

Розділ I. Теоретико-методологічні засади впливу політичної комунікації на розвиток політичної системи суспільства

1.1 Операціоналізація поняття політичної комунікації в політичній системі суспільства

Для того, щоб розкрити роль політичної комунікації в політичній системі варто, насамперед, розглянути поняття політичної системи. Політична система є однією з основних категорій в політичній науці, яка містить основну структуру, в якій відбувається політичне життя держави, шляхом взаємодії влади та суспільства. Існує безліч визначень і трактувань політичної системи. Як термін, він був введений в політичну науку в 50-х роках минулого століття канадсько-американським науковцем Девідом Істоном. У 1953 р. Істон опублікував наукову роботу під назвою «Політична система», в якій представив теоретичну концепцію політичної системи як загальної теоретичної дослідницької структури. Для Істона політична система— це процес двосторонньої взаємодії суспільства і держави.

На політичну систему впливають «внутрішнє» середовище, те яке стосується суспільства в межах держави (економічне, культурне, соціальне) та «зовнішнє» середовище, те яке знаходиться за межами держави (міжнародні співтовариства, організації). Проте політична система не є чимось відокремленим, її дієздатність і існування визначається саме у рівні взаємодії, безпосередньо, з самим суспільством. Політична система спрямована на розподіл матеріальних і духовних цінностей у суспільстві. Також вона має забезпечувати здійснення і прийняття громадянами цих цінностей, адже це є основним принципом, аби політична система ефективно функціонувала. Якщо

цей принцип не виконується, то це сприяє гальмуванню та, навіть, занепаду політичної системи.

Політичне життя потрібно було систематизувати в політичній науці для того, щоб зрозуміти як владні рішення ухвалюються і виконуються для суспільства, що стало актуальним в середині ХХ ст. Тому термін політична система показує, як відбувається взаємодія суспільства та держави.

Девід Істон, побудував, на його думку, просту схему, але яка є наочною та роз'яснювальною[47;с.384]:

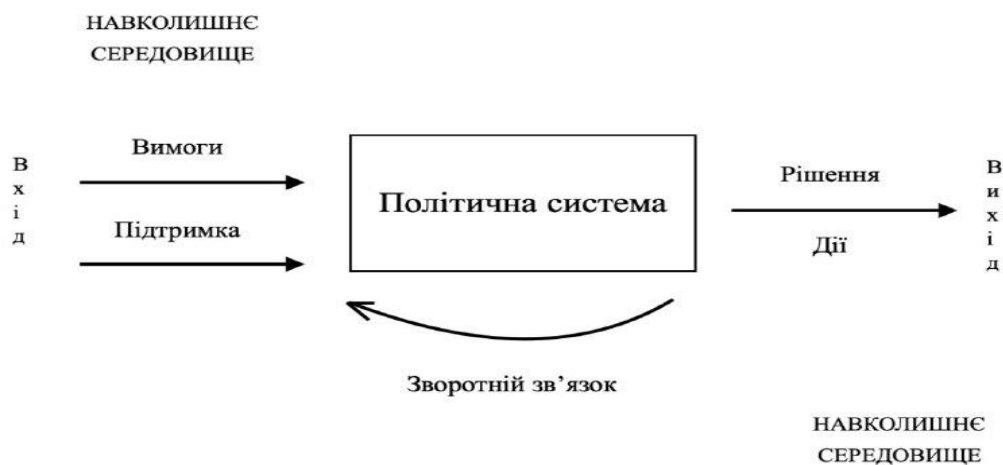

Рис.1

«Вхід»(inputs) конвертується процесом системи у «вихід»(outputs), а вихід, в свою чергу має вплив і на саму систему, і на навколишнє середовище, зокрема, суспільство.

Політична система має свої властивості, наприклад, як ідентифікаційна властивість. Для того, щоб відрізнати політичну систему від інших соціальних систем, потрібно ідентифікувати її шляхом опису її ж основоположних одиниць та встановленням меж, які демаркують її від зовнішніх одиниць поза системою. Одиниці політичної системи— це елементи з яких складається політична система, і в цьому випадку, вони виступають, як політичні дії. Ці дії ніби самостійно структуруються в політичних ролях і політичних групах.

Безперечно, політична система не існує у вакуумі, вона занурена в навколишнє середовище поруч з іншими системами. Основна межа, яка відрізняє політичну систему від інших проявляється в рішеннях, які більшою чи меншою мірою мають вплив на суспільство, у вигляді обов'язковості продукування рішень для нього[47;с.385].

Під «входом» ми розуміємо запити, які формулює суспільство. А «вихід» (outputs)— це ті наслідки від рішень, які продукує влада. Без «входу» система не може працювати, а без «виходу» неможливо ідентифікувати зроблену системою роботу. Для того щоб зберігати політичну систему, вона має отримувати підтримку від суспільства. У такому разі функціонування політичної системи визначається пошуком та використанням тих засобів, які сприяють виконанню запитів суспільства, а також підтримці об'єктів і суб'єктів політики[47;с.390]. Підтримка може не мати явних зовнішніх проявів, а може перебувати всередині у вигляді довготривалих політичних орієнтацій членів суспільства. Наприклад, прихильність до якоїсь ідеології чи політичної партії. Відповідно після надання запитів та вимог, всередині політичної системи відбувається їх конверсія разом із підтримкою, яка перетворюється у процес вироблення рішень, щоб задовольнити певний запит чи вимогу. Політична система в процесі вироблення рішення має здійснити мобілізацію ресурсів, щоб ці рішення втілити у життя. Тут варто наголосити на двосторонності взаємодії політичної системи і суспільства, адже вплив суспільства забезпечує розвиток та модернізацію політичної системи. Держава може залучитися підтримкою з боку суспільства також шляхом переконання, маніпуляцією, або погрозами застосування сили[47;с.393]. Без підтримки суспільством політичної еліти, режиму та уряду, політична система не може функціонувати і її неминуче чекають суттєві зміни.

Для того щоб визначити характер політичної системи потрібно простежити як сприймаються вимоги та запити суспільства самою владою з огляду на політичний режим, який панує у державі. За тоталітарного режиму, вочевидь, усі запити та вимоги можуть не тільки не розглядатися, а й

придушуватися, що сприяє припиненню наступних спроб їх формування та представлення владі. За авторитарного режиму запити та вимоги можуть вибірково розглядатися та враховуватися, наприклад, найбільш «зручні» владі. За демократичного режиму ж влада намагається враховувати всі запити та вимоги та сприяти їх задоволенню та вирішенню.

Політична система має свої основні елементи: політичні інститути, політичні відносини, політичні норми, політичну свідомість, політичну культуру. Згідно з цими елементами розрізняються організаційно-інституціональна, інформаційно-комунікативна та нормативно-регулятивна підсистеми[9;с.75]. До організаційно-інституціональної належать такі політичні інститути як держава, політичні партії, громадсько-політичні організації, церква, групи інтересів. Разом вони утворюють політичну організацію суспільства[9;с.75]. Цікавим елементом є церква. Незважаючи на те, що церква в світських державах відділена від влади і не впливає на неї, вона все одно має вплив на суспільство. Натомість за авторитарних і тоталітарних режимів не тільки церква може бути підпорядкована владі, а всі вищезгадані елементи політичної системи. За авторитарного чи тоталітарного режимів церква може виступати неофіційним агентом донесення провладних концепцій та повідомлень для суспільства[9;с.76].

Щодо інформаційно-комунікативної підсистеми, то вона встановлює зв'язок між інститутами політичної системи. Тут мається на увазі канали передання інформації владі та ЗМІ. Засоби масової інформації відіграють дуже важливу роль, адже вони збирають, оброблюють та поширюють інформацію[9;с.76]. ЗМІ мають неабиякий вплив на суспільство. Наразі існує тенденція того, що ЗМІ є четвертою владою, прирівнюючи їх до законодавчої, виконавчої і судової гілок влади. Тут є певна розбіжність в уявленні журналістів, як четвертої влади за часів СРСР, і зараз в постсоціалістичних країнах та західним світом. Зважаючи на те, що в СРСР журналісти не були чимось автономним, а були безпосередньо інструментом для підкріплення статусу комуністичної партії та «гучномовцями» для проголошення ідей та

ідеалів влади СРСР. А на Заході, завданням журналістів було формування об'єктивної реальності, достовірної картини світу та інформування суспільства. З цього можна побачити, що в СРСР журналісти були гвинтиком у загальній системі, а не створювали об'єктивну реальність, бо реальність була тільки одна для всіх. Що, відповідно, вплинуло на розвиток журналістики в постсоціалістичних країнах після розпаду СРСР.

Щодо третьої підсистеми — нормативно-регулятивної, то її основною рисою є те, що вона продукує норми, які стосуються ролі і поведінки людини в суспільно-політичному житті держави. Виокремлюють два види норм. Першим видом є норми-закони, що зображує законотворчий процес, який є в країні, тобто, він стосується рівню свободи слова і думки, праву голосу. Другим видом є норми-звички, який полягає в тому чи беруть громадяни активну участь в житті країни, наприклад, через політичні партії, громадські організації та групи інтересів[9;с.76].

Взаємодію між державою і громадянським суспільством мають здійснювати політичні партії. Найважливішою місією політичної партії є досягнення влади, аби втілювати і задовольняти соціальні інтереси, які вони репрезентують від групи людей, яку вони представляють. У державі, партії собою формують партійну систему, яка є складовою політичної системи. Відповідно стабільність і функціонування політичної системи також залежить від рівня сформованості і сталості партійної системи.

Політичні суб'єкти взаємодіють між собою, тим самим сприяють доладному функціонуванню політичної системи. Беззаперечно, що в політичній площині держави постійно відбувається взаємодія і комунікація політичних суб'єктів між якими існують взаємозалежності. Зважаючи на це, варто розглянути роль політичної комунікації для політичної системи суспільства. Проте для початку, вважаю за потрібне розглянути комунікаційний процес та комунікацію загалом. Поняття комунікації, як науковий термін, з'явилося в ХХ столітті. Науковець Георгій Почепцов під комунікацією розуміє процес

перекодування вербальної в невербальну та невербальну у вербальні сферу. Науковці схильні розглядати комунікаційний процес як цілу систему. Якщо брати до уваги системний підхід, то якийсь об'єкт, в нашому випадку комунікаційний процес, є сукупністю складових, які пов'язані між собою та оточенням і, які, відповідно, утворюють цілісність. У комунікативістиці можна застосувати метод моделювання для глибшого розуміння комунікації. Загалом, моделювання— це вивчення певного об'єкта, попередньо створивши його модель (копію). Тобто, така модель комунікації зображає основні елементи і ключові характеристики цілого комунікаційного процесу у вигляді схеми, таблиці. Проте подібна схема не відображає дійсність. Така модель допомагає науковцеві та досліднику доцільніше організувати свої думки щодо дійсності та реальності[18;с.29]. Існує безліч моделей комунікації, які можуть продемонструвати комунікаційний процес, як систему з його основними елементами. Якщо поринути в історію, то однією з перших моделей комунікації стала модель давньогрецького філософа Аристотеля. У своїй відомій праці «Риторика» філософ визначив, що промова складається з трьох елементів: з оратора, з предмету про який йдеться та з особи до якої він звертається, підкреслюючи особливо роль слухача[6;с.48]. У нашому сучасному розумінні така модель складається з комунікатора, повідомлення та реципієнта. Незважаючи на те, що Аристотель досить давно сформулював комунікаційну модель, наступний розвиток розроблення нових комунікаційних моделей продовжився вже у XX ст. разом із розвитком соціології, психології та техніки.

Вважаю за потрібне згадати американського політолога та теоретика комунікації Гарольда Лассвела, який в 30-х рр. XX ст. сформулював основну проблему комунікації: «Хто говорить— що— кому—по якому каналу—з яким ефектом?»[18;с.30]. За цією моделлю ми бачимо такі елементи комунікаційного процесу: комунікатор, повідомлення, канал передачі, адресат, зворотній зв'язок[18;с.30]. Звідси ми бачимо, що з'явився новий компонент, як зворотній зв'язок, який можна побачити і в інших комунікаційних моделях. Цікавою є модель «батька інформаційного століття» та американського математика Клода

Шеннона. Модель науковця містила такі складові: джерело інформації, передавач, канал передачі, приймач і кінцева мета[18;с.30]. Пізніше для того, щоб розширити застосування цієї моделі для інших сфер вона була перероблена і мала такі елементи: джерело, кодуєчий пристрій, повідомлення, декодуєчий пристрій, приймач[18;с.30]. У свою чергу американський математик-кібернетик Норберт Вінер до моделі Шеннона додав елемент— зворотній зв'язок чим зробив її більш динамічною[18;с.30]. Вінер наголошував на важливості зворотнього зв'язку тим паче, що він фактично не досліджувався в ті часи. Зворотній зв'язок допомагає зробити модель більш придатною для зображення реальності комунікаційної взаємодії.

Політична комунікація, як і сам комунікаційний процес бере своє коріння ще з античних часів. Хоча термін політичної комунікації з'явився значно пізніше. Платон у своїй праці «Держава» писав, що треба переписати міфи, аби не дискредитувати богів перед людьми [32;с.140-144]. Аристотель в «Політиці» наголошував, що задля досягнення загального блага політична діяльність в обличчі держави і є «спілкування»[7]. За епохи Відродження, у своїх працях Ніколо Макіавеллі «Державець» та «Роздуми про першу декаду Тита Лівія» пише про дію на політичну свідомість людей через зміну настроїв та поведінки, яка відбувається, вочевидь, через комунікацію. Проте через декілька століть те, що ми зараз називаємо політичною комунікацією видозмінилося і набуло нового сенсу щодо того, що влада потребувала легітимізації в очах суспільства. Тобто тепер не верхівка влади має вплив на суспільство, але й навпаки. Хоча ця легітимізація не мала сьогоденішнього розуміння та визначення. Наприклад, якщо взяти до уваги Французьку революцію 1789-1799 років, то вона стала серйозним поштовхом до розвитку і зміни тогочасного абсолютистського устрою та французького суспільства загалом. Відтоді почалася масштабна трансформація не тільки на суспільно-політичному рівні, але й у свідомості французів, які вважали себе рівними громадянами. Незважаючи на те, що після цих подій відбувалася ще не одна революція та так званий «реванш» Бурбонів, проте простежувалося започаткування двостороннього зв'язку, хоча й

вимушеного з боку влади, що призвело до наступної хвилі формування свідомого громадянського суспільства у Франції. У XIX ст. у здебільшого монархічній Європі, звернувши увагу на трагічну долю короля Людовика XVI та королеви Марії-Антуанетти, почалися трансформації монархій та суспільств загалом. Звісно, що в XIX столітті влада не комунікувала з суспільством безперервно, адже воно було дуже ієрархічно стратифіковане. Тим паче, що права голосу належило тільки обраним чоловікам, у жінок цього права взагалі не було незалежно від походження. Проте суспільства вже розуміли, що мають можливість висловлення своїх вимог шляхом революцій, чого дуже боялася верхівка влади. Проте науково-технічний прогрес та зростаюча популярність ідей соціалізму посприяли тому, що світ готувався до серйозної трансформації. А перша світова війна стала серйозним тригером для цього переформатування, зважаючи на те, що такі імперії, як Османська, Російська, Німецька та Австро-Угорська розпалися, що означало, що світ не буде колишнім вже ніколи. Також це означало, що з'являються нові цінності, прагнення, ідеї. Державна влада та інституції реорганізуються зовсім по-новому, суспільство стає більш освіченим, а зважаючи на стрімкий прогрес в техніці та науці, то безперечно починається формування нових політичних систем.

Повертаючись до теорії, то політична комунікація, у вузькому значенні, є взаємодією політичних акторів, засобами масової інформації та громадянським суспільством, а в широкому значенні позначає процес взаємодії політичних суб'єктів через обмін інформацією. Під час цієї взаємодії учасники політичної комунікації обмінюються політичною інформацією та структурують політичну діяльність. Політична інформація може бути пов'язана як з політичним функціонуванням суб'єктів політики (державних і недержавних інститутів), так і з їх повсякденною практикою, якщо це зачіпає інтереси суспільства[42;с.28].

Політична комунікація може здійснюватися двосторонньо, як від громадян до влади, так і від влади до громадян. Посередниками можуть виступати ЗМІ, проте, якщо вектор влади йде врозріз із суспільним, то громадяни переходять до такої форми комунікації, як протест, який може

перейти в революцію, що дестабілізує політичну систему. Проте дестабілізація політичної системи не є завжди поганим явщем, адже це може спричинити вдосконалення політичної системи, але це залежить від досягнення консенсусу між владою та суспільством та загальноприйнятими цінностями, спільним вектором розвитку держави, шляхом задоволення потреб суспільства через ухвалення рішень, та виконання основної функції держави— самозбереження, що є актуальним для України.

1.2 Актуалізація впливу сучасних технологій на функціонування політичної системи

Розвиток технологій сприяв змінам форм політичної комунікації. З кінця XIX ст. та протягом XX ст. дуже бурхливо розвивалася техніка. Поява телеграфу, радіо і телебачення дозволили людям отримувати більше інформації, проте попри цей науково-технічний прогрес, активна комунікація, тобто здатність поширювати інформацію серед широкого кола людей була привілеєм світської влади, церкви та бізнесу[26;с.67]. Саме вони були експлуататорами технологій, нав'язували свою комунікацію людям і формували їх реальність через своє бачення та згідно зі своїми потребами[26;с.67].

Якщо брати до уваги державу, то, беззаперечно, в ній присутня політична комунікація незалежно від політичного режиму. Розрізнення є і в ступені дослідження політичної комунікації. У Західному світі дослідження політичної комунікації почалися ще на зламі XIX і XX століть, адже поява радіо, телеграфів, пізніше телебачення здійснили значний оберт в розвитку політичної комунікації. Промислова революція та науково-технічний прогрес XIX століття посприяли розвитку технократичним концепціям держави. Стисло це означає, що керувати державою мають фахівці-інтелегенти науково-технічної сфери. Деякі науковці 1960-х рр. наголошують, що саме технічність є основним елементом в політичній комунікації, що підкріплюється ідеєю технократичної

держави. Німецький філософ і соціолог Ю. Габермас, навпаки, наголошує на важливості і першозначущості комунікації.

Безперечно, якщо процес комунікації зазнав змін природньо через розвиток технічного обладнання, то й політична комунікація теж потребувала переформатування, аби політична система могла функціонувати стабільно без глобальних змін, як наприклад зміна політичного режиму. Після Першої світової війни чотири масштабних імперії розпались, суспільства почали вирівнюватися у своїй структурі через її наслідки. Друга світова війна ще більше завдала збитків, призвела до суттєвих змін в державах та, взагалі, світ був розподілений на дві сфери впливу— СРСР і США. Країни двох таборів боялися ідеологічних впливів одне одної. У цьому розрізі, вважаю за потрібне на прикладі Великої Британії пояснити значну та, часом, вирішальну роль політичної комунікації не тільки для стабільності політичної системи, а й збереження державного устрою. Ще в 1688 році, коли відбулася «Славна революція» абсолютна монархія почала свою трансформацію в парламентську монархію. Завдяки Біллю про права 1701 року парламент здобув широкі повноваження, які сприяли балансуванню королівської і парламентської влади, щоб уникнути самодержавства, притаманне монархіям. Протягом XVIII ст. парламентська монархія ще більше закріпилася, влада монархів стала більш номінальною, що посприяло формуванню і розвитку партійної системи вже в XIX ст. До XX ст. було сформовано парламентську монархію, де парламент має більше політичної влади, проте монарх відіграє значну представницьку роль, що посприяло стабільності та стійкості політичної системи Великої Британії. У 1953 році Єлизавета II стала королевою Великої Британії. 2 червня 1953 року відбулася коронація у Вестмінстерському абатстві, яка була першою коронацією монарха, яка транслювалася по телебаченню. Рішення проведення трансляції було пов'язано з тим, що була необхідність ставати ближчими до суспільства та відкривати завіси до королівського життя, інакше криза монархії могла б підсилитися. Деякі аристократи відмовлялися від свого титулу та вирішували стати звичайними громадянами, адже вважали, що немає місця

монархії в цьому новому світі. Незважаючи на те, що криза все ж таки простежувалася, завдяки налагодженню політичної комунікації з урахуванням нових тогочасних технологій допомогли Британії і монархії її пережити. Також через трансляцію коронування телебачення ще більше популяризувалося не тільки у Великій Британії, а й в інших країнах, адже інтерес до королівської сім'ї долає всі кордони і досі. На цьому прикладі можна побачити як вчасно вжиті технічні надбання можуть допомогти владі та політичній системі.

Повертаючись в сучасність, то за останнє десятиліття відбувся значний розвиток технічної сфери, який вплинув не тільки на швидкість поширення інформації, але й прискорив комунікаційний процес. Значних змін зазнала і політична комунікація: вона стала швидшою, ніж раніше, і набула, здебільшого, зворотнього зв'язку. З'явилися нова термінологія: «електронний уряд», «електронна демократія», «держава у смартфоні», тощо. Хоча про електронну демократію почали говорити ще в 1970-х рр. Вважалося, що нові технічні засоби можуть сприяти розвитку демократії, ефективнішому виконанню демократичних принципів. Електронна демократія не є якимсь особливим підвидом демократії, а є інструментом для її розвитку, активніше залучаючи громадян, що дозволяє функціонувати політичній системі.

У 1980-х роках почало активніше обговорюватися питання інформаційного суспільства на Заході. Це було пов'язано зі стрімким розвитком техніки. Цією сферою займалися такі науковці, як О. Тоффлер, Г. Маклюен, Д. Белл та інші. Для інформаційного суспільства притаманний високий рівень розвитку техніки та продукування та використання інформації на всіх ланках суспільної сфери, тим самим змінюючи структури суспільства[15;с.54]. Наприклад, Д. Белл наголошував на утворенні політичної еліти освічених, не тільки в техніці, осіб, які б мали владу. Проте тут може бути і небезпека, адже політична еліта може приховувати від громадян інформацію або маніпулювати нею[15;с.55]. Е. Тоффлер в своїй праці «Третя хвиля», писав, якщо запровадити децентралізовані комп'ютерні мережі, то контроль з боку держави буде ускладнений[15;с.55]. Г. М. Маклюен дуже влучно вказав, що із розвитком

інформаційного суспільства і його «електронізації» світ перетворюється на одне глобальне суспільство, а засоби масової інформації формують його характеристики[15;с.55].

На разі суспільство об'єднує Інтернет, як на національному рівні, так на світовому. Ця мережа вплинула, фактично, на всі сфери життя людей. Зазнали впливу та змін політична комунікація і політичні процеси загалом. Кожна людина може комунікувати як приватно, так і публічно в світових масштабах. Це сприяє тому, що комунікація розширилася і містить в собі безліч майданчиків для комунікації. Відповідно кожна людина шляхом своїх вподобань може формувати не тільки свою, а й реальність іншої людини залежно від своєї активності та переконливості. Доступ до соцмереж, платформ, інтернету загалом, який ми отримуємо через смартфон дозволяє перебувати в інформаційному полі, фактично, постійно. Якщо ще наприкінці ХХ ст. на початку ХХІ ст. аби отримати нову інформацію потрібно було йти до бібліотеки, щоб отримати інформацію про новини в країні та світі потрібно було вмикати телевізор або прочитати газету, то зараз пошук займає декілька хвилин, або й секунд. Натомість і майданчиків інформації зараз безліч та на будь-який смак.

Частково інтернет-комунікації можуть заміщувати особистісне спілкування, що також має вплив на форми політичної комунікації. Інтернет-комунікації мають свої переваги:

1) Можливість взаємоопосередкованої взаємодії, що дозволяє будь-якому учасникові комунікувати з політиками, членами уряду, державними діячами, лідерами громадських і політичних організацій через сторінки в соціальних мережах, блогах, чата, електронних поштах, тощо[25;с.3]. А також можливе ще комунікування у особистому прямому ефірі особи, який можна зробити завдяки соціальним мережам.

2) Часопросторова дифузність комунікації в інтернет-просторі, що означає що комунікаційна взаємодія не має прив'язки до часу і місця

перебування учасників комунікації. Простір і час, у віртуальній реальності, моделюється самим користувачами[25;с.4];

3) Відсутність соціальної і вікової диференціації користувачів – авторитет користувача, у тому числі і політика будь-якого віку і соціального статусу, підтримується не соціальним статусом, а рівнем його інтелекту, комп'ютерної компетентності та активності. Важливе значення мають також наявність у комунікантів власного погляду на політичні процеси, комунікативна компетентність, систематична присутність в мережі та вміння здійснювати інтегровальні дії в політичному просторі[25;с.4].

Проте, інтернет-комунікація також має і недоліки. Із розвитком інтернет-технологій збільшується кількість соціальних і воєнних конфліктів, зростають масштаби і чисельність їхніх учасників[25;с.5]. Спостерігається очевидна віртуальна гіперкомунікація в суспільстві через це інтернет-простір є платформою, де розгортаються гострі політичні дискусії, у результаті яких посилюється політичне протистояння, зростає рівень напруженості в суспільстві[25;с.6]. Це має вплив на члена суспільства, який перебуває в інтернет-площині, адже віртуальність і фрагментарність інтернет-комунікацій можуть спричинити почуття агресії і дезорієнтації[25;с.6]. Зважаючи на це, людина яка не має, бодай, базової політичної освіти найбільше схильна до піддаванню маніпулятивних технологій, що особливо актуально під час виборчих компаній. Той хто найкраще вміє користуватися технічними здобутками, то й має більшу перевагу незважаючи на компетенцію, що дозволяє мати значну перевагу перед опонентами.

Розвитком технологій, соціальних мереж та збільшення комунікації в інтернет-площині посприяли тому, що політична комунікація набула нових форм. Державні установи створили веб-сайти, сторінки в соцмережах, як Facebook, Twitter, і канали на YouTube. Політики також використовують соціальні мережі як вищезгаданий Facebook та Instagram, це також дозволяє їм формувати потрібний імідж та провадити комунікацію. Зважаючи на те, який

значний вплив тепер здійснюють соціальні мережі на суспільство та використання їх, як майданчиків для здійснення політичної комунікації, означає, що відбувається трансформація комунікативної підсистеми політичної системи та значний її перехід у віртуальну площину.

1.3 Актуалізація впливу традиційних ЗМІ та інтернет-медіа на функціонування політичної системи

Традиційні ЗМІ, як радіо, телебачення та друковані видання залишаються актуальними і досі. Звісно, не у всіх країнах є популярними газети та журнали, і часто видання припиняють друкуватися та переформатовуються в онлайн-режим. Це пов'язано з тим, що друковані видання робити дорожче, ніж електронні, відповідно відбувається такий рух в діджиталізацію. Проте це не означає, що традиційні друковані видання не відіграють важливої ролі для політичної системи. У демократичних суспільствах засоби масової інформації, до яких належать також друковані видання, є не менш важливими, ніж влада. Наприклад, у Франції давно триває криза друкованих видань, проте держава активно фінансує пресу незалежно від того, якого ідеологічного спрямування вони є, адже це сприяє плюралізму думок, свободі слова та свободі преси, що підкріплює демократію. Йдеться, звісно, не про друковані видання різних тематик, а тільки суспільно-політичного напрямку. Соцопитування 2018 року показали, що 93% французів вважають, що робота журналістів є для них корисною[19]. Це свідчить про те, що саме суспільство дає запит на журналістську діяльність, а держава виконує цей запит, шляхом надання пільг, компенсацій та дотацій для уможливлення продовження друку газет та журналів. Зважаючи на те, що ЗМІ вважаються четвертою владою, хіба це не ознака справді демократичної політичної системи. Також у країнах не всі громадяни мають доступ до мережі Інтернет, не всі довіряють цій мережі залежно від власних бачень, тому на разі друковані видання можуть мати вплив на суспільство не менше, ніж електронні видання, якщо держава забезпечує їх

існування тим самим забезпечуючи демократичні цінності у вигляді плюралізму та свободи.

На разі піку своєї актуальності досягають соціальні мережі. Дмитро Кулеба, теперішній міністр МЗСУ (Міністерство закордонних справ України) в свої книжці «Війна за реальність» вважає, що «головною перевагою соцмереж над телебаченням є в тому, що вони дають змогу на рівні груп будь-яких розмірів математично підтверджувати чи спростовувати висновки психології чи соціології, накопичені за століття аналізу й експериментування. Потім можна використовувати ці висновки, аби керувати аудиторією»[26;с.66]. Також Кулеба сформулював, що «соцмережі та їхні наступники месенджери— ідеальний простір, щоб маніпулювати людьми. Вони краще за телебачення дають змогу сіяти гнів і пожинати плоди— а це ослаблені громадяни, суспільства і держави[26;с.66].

Мережа Інтернет вплинула на трансформацію політичної комунікації. Підвищення поширення інформації та швидкість комунікацій, розвиток соціальних мереж вплинули і на поняття війни, що є зараз , на жаль, актуальним питанням не тільки для України, а й всього світу. Існують такі поняття як комунікаційна та комунікативна війни, які можуть тривати на рівні комунікації або ж паралельно з «класичною» війною. Для початку варто наголосити на різницю між поняттями «комунікативний» та «комунікаційний»[26;с.24]. Перший термін пояснює зміст інформації, мову сенсів та образів, а другий— спосіб та шляхи передавання інформації[26;с.24]. Тут є сенс окреслити таке поняття, як мережива війна, що означає «протистояння чи конфлікт найвищого ступеня між державами чи суспільствами. Він означає спроби порушити, пошкодити або змінити те, що цільове населення знає або думає, що знає про себе та навколишній світ. Мережева війна може фокусуватися на думках громадськості, або еліти, або на обох»[26;с.25]. Такі «війни» можуть відбуватися і в межах інтернету, в соціальних мережах, тощо. Повертаючись до комунікативних воєн, то жодна сторона не може перемогти раз і назавжди, цей процес може тривати вічно. Такі

комунікативні війни, якщо говорити про державний рівень, безпосередньо мають вплив і на політичну систему держави, адже окрім внутрішнього впливу є і зовнішній, якщо йдеться про протистояння між різними країнами. Безперечно Інтернет став чудовим майданчиком для плюралізму думок, але водночас сприяє інформаційному хаосу, особливо в наші часи. Якщо протягом ХХ ст. на інформаційний простір мали більший вплив друкована преса, радіо, телебачення, саме вони формували об'єктивну реальність, то в ХХІ ст. до цього додався Інтернет, який пропонує більше реальностей. Зважаючи на те, що традиційні медіа можуть обмежуватися державними кордонами, то інтернет покриває більше території, за винятком країн, які обмежують доступ до певних веб-сайтів та цензурують соцмережі.

Можна вважати, що якщо ми є користувачами Інтернету і соцмережами, то вже перебуваємо в цій комунікативній війні, яка характеризується численними інтепретаціями подій та новин. Тут доцільно зазначити про популярні онлайн-платформи, як Facebook, Instagram, Twitter, V Kontakte. За останні роки дуже популярними стали месенджери, як WhatsUp, Telegram, Viber. Не можна не згадати YouTube, який став ефективною платформою для нових інтернет-медій та допоміг розвинути таке явище, як блогерство, яке зараз має значний вплив на інформаційне суспільство не менше, ніж традиційні медіа. Зважаючи на те, що ці платформи знову ж таки дарують плюралізм думок, тим самим сприяють демократії, проте з їхнім розвитком стає зрозуміло, що це сприяє охлократії. Якщо за демократії влада належить народові з розсудливістю та критичністю, то за охлократії— мінливістю настроїв та неоднотайністю[26;с.27]. Вважається, що охлократія є перехідною формою, якщо демократія перебуває у занепаді, внаслідок чого може утворитися вдосконалена демократія, а може постати авторитаризм. Ці платформи можуть сприяти хиткості форми правління, залежить від того, як з цим справляється влада та на якому етапі свідомості перебуває суспільство.

Поширення впливу Інтернету, безумовно, можна назвати цифровою революцією, в якій ми зараз існуємо. Це має вплив, буквально, на всі сфери

суспільного життя, а надто політичного. Якщо брати до уваги, безпосередньо, соціальні мережі, то варто зазначити такі, відносно, нові для нас поняття як боти і тролінг. Ці явища відіграли велику роль у гучних виборчих кампаніях, як американських, так і українських, адже використовуються вони часто саме у політичному спрямуванні. Боти та тролінг ефективно використовуються у комунікативних війнах та несуть значну загрозу для інформаційного середовища. Тролінг є розміщенням в Інтернет-мережі провокаційних повідомлень з метою викликати конфліктні ситуації щодо будь-чого. Тролінг є грубим і суттєвим порушенням мережевого етикету[35;с.88]. У інтернет-термінології, «троль» – це людина, яка розміщує агресивні і провокаційні повідомлення в Інтернеті, наприклад, у дискусійних форумах та соціальних мережах, що перешкоджає толерантному обговоренню або ображає його учасників. Слово «тролінг» може характеризувати одне конкретне повідомлення, або розміщення таких повідомлень загалом[35;с.88]. Тролінг може використовуватися на побутовому і особистісному рівні, як явище воно було одним з найперших після поширення користування соціальними мережами. Це пов'язано з тим, що користувачі можуть бути зареєстрованими під чужими або вигаданими іменами, через відсутність тет-а-тет спілкування, мають можливість висловлюватися як завгодно, адже це все відбувається анонімно і без особливих наслідків для «троля».

Щодо бот-мереж, то це— комп'ютерна мережа, що складається з деякої кількості хостів, із запущеними ботами— автономним програмним забезпеченням. Найчастіше бот у складі бот-мережі є програмою, яка приховано встановлюється на комп'ютері жертви і дозволяє зловмисникові виконувати певні дії з використанням ресурсів інфікованого комп'ютера. Зазвичай використовуються для протиправної діяльності — розсилки спаму, перебору паролів на віддаленій системі, атак на відмову в обслуговуванні, отримання персональної інформації про користувачів, крадіжка номерів кредитних карт та паролів доступу[35;с.88]. Боти також можуть виступати, як несправжні користувачі соцмереж, які продукують потрібну і правильну

інформацію та повідомлення для замовника. Таким чином почали створюватися спеціальні ботоферми, підпільні, звісно, які продукують цих ботів. Справді, тролі і боти є схожими поняттями, проте, якщо тролі є справжніми особами, але без справжнього імені, то боти є запрограмованими та автоматизованими акаунтами, які можуть, щось писати та робити репости[27]. На сторінках ботів і тролів у соціальних мережах у ботів, практично, немає персональної інформації, тобто нічого особистісного вони не викладають. Як можна помітити, що боти, тролі, тролінг є поняттями, що часто переплітаються. Основна відмінність в тому, що тролями можуть бути люди, які створюють таку сторінку з особистих міркувань чи на замовлення, а боти є автоматичними і запрограмованими. Тобто троль є людиною, а бот є програмою. Найпершим з цих двох понять з'явилися тролі, проте з розвитком технологій утворилися боти, які здатні здійснювати свій вплив на набагато ширшу аудиторію. У цьому контексті можна передбачити, що може відбутися симбіоз цих двох понять— ботролі, що тролитимуть живу людину під час комунікації[26;с.293]. Особливо вони є активними щодо суспільно важливих та політичних тем. Це проявляється, наприклад, під час виборчих перегонів. Тролі та боти використовуються для інформаційної війни з опонентами, завдяки викривальними месиджами, або для того, щоб «вкинути» правильну, на чийсь погляд, інформацію для створення інформаційного шуму, що може призвести до певної дезорієнтації через викривлення фактів. Тролінг— це не просто інструмент, а мистецтво управління емоціями[26;с.192]. Існує ще таке поняття, як дипломатичний тролінг, що означає процес емоційного спровокування реакції опонента з метою прихованого глузування. Такий дипломатичний тролінг дозволяє завдавати комунікативні удари опонентові без перетину червоних ліній[26;с.192].

Повертаючись до *класичного* тролінгу варто зазначити про те, чому боти і тролі є такими небезпечними для суспільств і держав. Боти і тролі здійснюють кібератики на меті яких може бути вкрадення або маніпуляція даними з будь-якої метою. Може йтися ще про соціальну кібератаку, що є нападом тролів і

ботів на людину, спільноту чи суспільство в соціальних мережах чи інших платформах з метою керування їхніми поведінками. Метою таких атак можуть бути різні причини чи підстави: вивести з рівноваги людей чи спільноту, дискредитувати їх, неправильно проінформувати, вкладаючи потрібні меседжі. Тролі та боти можуть коментувати дописи, створювати хештеги, забезпечувати широке розповсюдження дописів шляхом репостів чи ретвітів (залежно від соціальної мережі). Відповідно тролі можуть мати декілька сторінок в соціальних мережах, щоб мати значніший ефект. Спочатку визначається мета та об'єкт атаки, потім визначається яку інформацію потрібно «вкинути» у інформаційний простір та як зробити правильне емоційне навантаження. Потім тролі публікують коментарі з декількох сторінок, а також власні дописи. Боти, натомість, генерують свої коментарі та розповсюджують дописи тролів. Потім ця інформація розповсюджується, з'являється в стрічках новин різних користувачів, досягає популярності, і може потрапити на телебачення, таким чином про неї дізнається ще більша аудиторія[26;с.294]. Часто стається так, що саме такі підроблені коментарі стають популярними, відповідно вони привертають увагу і коментарі можуть підтримуватися іншими користувачами, які не підозрюють, що це все є сфабрикованим. А дописи можуть бути репостнутими декілька тисяч разів, що інші користувачі стануть прихильниками такої думки[26;с.295]. Варто згадати про комунікативну війну, адже саме боти і тролі відіграють роль своєрідних солдатів, які ведуть кібервійну, але вже у віртуальній площині. Головна небезпека в тому, що війна не просто за територію, а за свідомість людей, а зважаючи на те, як непросто розпізнати такі маніпуляції, то можна тільки здогадуватися до яких негативні наслідки це може призвести, якщо не протидіяти їхньому впливові.

Проте це не єдині маніпулятивні інструменти, які присутні для політичної сфери. Використовують також і традиційні ЗМІ, як телебачення, для донесення потрібних повідомлень і створення інформаційного шуму. Рівень такого використання залежить від країни та на скільки в них розвинений вільний медіа-ринок і на скільки він є незалежним, це також залежить від пануючого

політичного режиму. За тоталітарного режиму ЗМІ контролюються владою, як і соціальні мережі, їх можна обмежувати та цензурувати. За авторитарного режиму ЗМІ також контролюються, але є присутність опозиційних до влади точок зору, хоча вони також можуть бути контрольованими чи навіть фасадними для ілюзії плюралізму. Таким чином виходить авторитарний режим з легким натяком на демократичність. За демократичного режиму мають виконуватися всі запоруки демократії у вигляді свободи слова, думки, преси, тому за такого стану забезпечується плюралізм. Проте, тут варто зазначити, що демократії неможливо досягнути, якщо немає потужного і сформованого громадянського суспільства. Безперечно, що нові технології комунікації, зокрема, політичної мають значний вплив на політичну систему та здатні сприяти її трансформації.

Висновки до Розділу I.

Політична система є однією з основних категорій в політичній науці, яка містить основну структуру, в якій відбувається політичне життя держави, шляхом взаємодії влади та суспільства. Початок її ґрунтовного дослідження та схематизації припало на 60-і роки ХХ століття, зокрема, науковцем Девідом Істоном. Процес функціонування політичної системи містить «вхід», що означає запити суспільства та «вихід», які є рішеннями влади задля задоволення запитів суспільства. Політична система не є чимось автономними та характеризується взаємодією суспільства та влади.

Політична комунікація відіграє важливу роль у функціонуванні політичної системи, що також залежить від пануючого політичного режиму в країні. За тоталітарних режимів політична комунікація здійснюється односторонньо владою, за авторитарних режимів політична комунікація допускає двосторонність, але вибірково. У країнах з демократичним режимом має відбуватися рівноправна взаємодія громадянського суспільства і влади. Сформоване громадянське суспільство є ознакою демократичності держави.

Технічний процес ХХ ст. сприяв зміні форм політичної комунікації. А дві світові війни дали серйозний поштовх до переформатування політичних систем по всьому світу через його біполярність. Ефективне використання нових здобутків техніки, як радіо і телебачення, як інструментів політичної комунікації допомагали зберігати, навіть, державні устрою. Це можна побачити на прикладі того, як започаткування трансляцій, по телебаченню, важливих подій, як коронація королеви Єлизавети II, весілля членів королівської родини, політичні заяви та виступи, допомогли Великій Британії залишитися стабільною конституційною монархією, яка після Другої світової війни перебувала у кризі.

На початку ХХІ століття разом з поширенням мережі Інтернет та стрімким розвитком техніки почала змінюватися не тільки особистісна комунікація, але й політична. На разі роль традиційних ЗМІ зменшується, натомість актуалізуються соціальні мережі, інтернет-медіа та онлайн-платформи. Проте цей процес спонукає традиційних ЗМІ до змін, щоб не втрачати аудиторію.

Використання соціальних мереж, як інструментів політичної комунікації, сприяє кількісно більшого залучення користувачів до політичних питань, але разом з цим може відбуватися маніпулювання завдяки використанню персональних даних користувачів. Також з'явилися нові діджиталізовані методи політичної боротьби, як тролінг та боти, які особливо активізуються під час виборчих процесів та на разі відіграють важливу роль в політичних комунікаціях, що в свою чергу може впливати на функціонування політичної системи.

Політична комунікація відіграє важливу роль для політичної системи, адже її вплив полягає у інформуванні громадянського суспільства та формуванні системи цінностей, проте так не завжди стається. Влада може іманіпулювати, дезінформувати та діяти згідно з подвійними стандартами на свою користь, тому політична система, за таких обставин, не може

функціонувати ефективно, що завдає шкоди самому суспільству і державі водночас.

Розділ II. Дослідження впливу сучасних виборчих технологій політичної комунікації на політичні системи Франції, США та України

2.1 Аналіз впливу сучасних технологій політичної комунікації на прикладі президентських виборів у США та Франції

Президентські вибори 2016 року у США, на яких здобув перемогу Дональд Трамп, буквально, шокували весь світ, адже в його перемогу значна частина міжнародної спільноти не вірила. Проте особливості політичної системи США, а також застосування нових комунікаційних технологій, зокрема, в республіканській партії, призвели до перемоги Трампа. Теперішнього президента України Володимира Зеленського часто порівнювали з американським президентом, зважаючи на неочікуваність цих перемог та новаторстві ведення політичних кампаній варто дослідити перебіг виборів 2016 року.

Політична система США є надзвичайно цікавим явищем для дослідження. Вона є однією з найбільш сформованих та стійких політичних систем світу. Домінування двох політичних партій— республіканської та демократичної дозволяють політичній системі балансувати у суспільно-політичній площині між двома доволі поляризованими таборами американців. Ця традиція зберігається доволі давно, адже республіканська партія створена в 1854 році, а демократична в 1828 році. Звісно, що з часом цінності цих двох партій еволюціонували і зараз відповідають вимогам часу. Демократична партія виступає за ліберальні цінності, республіканська більш консервативна і традиційна. Загалом основними моментами, де у партій є протилежні погляди щодо соціальної складової, то демократи підіймають питання дозволу абортів, легалізації марихуани, полегшене отримання американського громадянства, носіння зброї, підтримка одностатевих та цивільних шлюбів. Натомість, республіканці проти таких дій, наполягаючи на традиційних цінностях у вигляді американської гетеросексуальної родини, ускладнений процес

отримання громадянства для емігрантів з інших країн та ін. Звісно, це ті речі, які обговорюються в суспільстві та ті, що їх найбільше зараз хвилюють.

Американська демократія вважається найбільш розвиненою, однією з особливостей, якої є широке повноваження парламенту— Конгресу. Конгрес є двопалатним: Сенат і Палата Представників. А також те, що до передвиборчих кампаній на праймеріз обирають кандидата від кожної партії, і це правило виконується завжди. Ще однією цікавою рисою те, що партія має більший вплив на кандидата, а потім президента, ніж навпаки, тому що партії є створеними понад століття тому. Партійна система США є чіткою і стабільною незалежно від президента та приналежності його до якоїсь з партій. Задля дотримання демократії та запобіганню узурпування влади посаду президента один кандидат може обіймати двічі шляхом виборів згідно з Двадцять другою поправкою до Конституції США[54].

Виборча кампанія 2016 року окреслила нові вимоги щодо здійснення політичної комунікації. Незважаючи на те, що мережа Інтернет стала важливим інструментом політичної комунікації ще під час президентських виборів 2008 року, збільшення ролі соціальних мереж у політичному житті країни припало саме на вибори 2016 року. Зважаючи на світову тенденцію підвищення комерціалізації традиційних ЗМІ, наприклад телебачення, зросла потреба у суспільстві щодо висловлення нових ідей та точок зору. Політичні діячі не стоять осторонь та стають активними користувачами соціальних мереж, аби отримати свій незалежний майданчик, на якому вони мають можливість висвітлювати свою діяльність та будувати свою реальність та імідж.

Дональд Трамп протягом виборчої кампанії був активним користувачем соцмереж. Його опонентка, представниця демократичної партії, Гіллари Клінтон заявила про своє бажання балотуватися на посаду президента ще в 2015 році і мала значну підтримку з боку ЗМІ. Команда Дональда Трампа вирішила піти іншим шляхом і розгорнути свою діяльність в Інтернет-просторі. Основним майданчиком для Трампа став, не дуже популярний в Україні, Twitter, адже там

можна висловлюватися та робити заяви в довільній формі, чого не можна здійснити на телебаченні. В Америці найбільше користуються Інтернетом через мобільні пристрої, що означає швидкий доступ до нової інформації, що допомагає випередити інших опонентів в часовому еквіваленті, якщо б вони користувалися традиційними каналами комунікації. Тим паче, що користування соцмережами є безкоштовним та швидшим. Передвиборчі перегони, буквально, мають вигляд справжніх змагань на швидкість.

У цьому контексті варто згадати президентську кампанію Барака Обами 2008 року, яка вважається інноваційною і технологізованою. Проте роль відіграло не тільки використання нових технологій, але й комунікативна стратегія. Вважаю за потрібне навести стратегію Дена Пфайфера, який був відповідальний за комунікацію Барака Обами. Ця стратегія стосувалася комунікацій в Інтернеті та має три основні цілі[52]:

- 1) Налагодити ті канали комунікації, якими користується більшість людей;
- 2) Отримати довіру лідерів суспільної думки;
- 3) Показати президента та його команду справжніми та людьми.

Вважають, що ця стратегія призвела до перемоги Обами. Політичний піар в США почав змінюватися ще у другій половині XX століття через стрімкий розвиток техніки. Ще під час президентської кампанії Джона Кеннеді активно використовувалося телебачення, а це було в 1961 році. Тож, якщо Джон Кеннеді започаткував використання телебачення під час виборчих перегонів, то Барак Обама ввів в арсенал інструментів політичної боротьби Інтернет та соціальні мережі[29;с.184]. Його слоган також був цікавий— «Так, ми можемо» (англ. Yes We Can), таку саму пісню було створено з елементами промови Обами, американським репером will.i.am. в якій взяли участь багато зірок, в тому числі й голівудських, що дало кандидатові від демократичної партії увагу і підтримку молодого покоління. Саме на молодь був зроблений акцент в цій передвиборчій кампанії. Звісно, на перший погляд здається, що обирати таку цільову аудиторію ризиковано, адже молодь не часто цікавиться політикою,

проте це стало можливим через використання соціальних мереж у виборчій кампанії. Насамперед, було створено сайт Обама, де висвітлювалися всі події, інформація, посилання на його акаунти, тобто він мав вигляд власної інтерактивної соціальної мережі, в якій можна було його виборцям самотужки організовувати якісь заходи, тим самим бути причетним до кампанії[29;с.186]. Прихильники Обама, натомість, почали самі об'єднуватися у спільноти в різноманітних соціальних мережах для його підтримки, таким чином його виборці самі могли організовувати заходи і самим же їх контролювати без штабу, як це раніше відбувалося. Кампанія Обама вирізняється своєю прозорістю у висвітленні джерел фінансування, справжністю манери поведінки без постановок, як під час виступів, так і в рекламних роликах[29;с.187]. Завдяки сучасному стилю ведення виборчої кампанії, Обамі вдалося залучити молодь у політичне життя країни, чого не ставалося після Джона Кеннеді. Також під час президентських перегонів активізувалося громадянське суспільство, що підтверджує демократичність, адже це також має вплив на політичну систему. У цьому випадку, перемоги Обама, політична система зазнала розвитку через наявність перманентної двосторонньої комунікації громадянського суспільства з владою однією мовою, адже Обама був доступним для американців та мав підтримку, що дозволило йому бути обраним на другий термін президенства.

Повертаючись до кампанії Трампа стає зрозуміло, що його комунікаційна стратегія значно відрізняється від стратегії Обама. Якщо Обама намагався виявити свої кращі сторони і ідеї, то Трамп значно зосередився на недоліках демократів та його опонентки Гіллари Клінтом.

Дональд Трамп вирішив не балансувати між використанням Інтернету і традиційними електоральними методами боротьби і вирішив зосередитися на соціальних мережах та їх використанні не просто для комунікації, але й далі маніпуляцій. У цьому контексті варто згадати про випадок з соцмережою Facebook, коли користувачі, не знаючи того, поділилися своїми персональними даними з науковцем, який передавав їх до Cambridge Analytica для підвищення

впливу на виборців на користь Дональда Трампа[51]. 270 тисяч користувачів цієї мережі взяли участь у вікторині і завдяки цьому програма збрала їхні персональні дані та дані їх друзів, що дозволило отримати доступ до їх вподобань та, відповідно, показувати «потрібні» історії та новини для підтримки кандидата від республіканської партії. Ці «потрібні» новини через репости поширювалися з блискавичною швидкістю, що збільшило охоплення виборців. До речі, це був один з найбільших скандалів для Facebook через що їхні акції суттєво впали, проте виявили це вже постфактум[51].

Широке застосування нових технологій дозволяє отримати значну перевагу над опонентом. Це стосується використання соцмереж, яке поки що не регулюється законодавством та виборчою системою. Завдяки започаткуванню використання соцмереж у виборчій кампанії Бараком Обамою та продовження цієї тенденції у кампанії Трампа, усталена виборча система зазнає змін. Проте сама політична система продовжує функціонувати, пристосовуючись до них. Також імідж та впливовість США на міжнародній арені не зазнає значних втрат. Після результатів виборів було визначено, що найменше, командою Трампа, було витрачено коштів саме на рекламу на телебаченні під час кампанії. Дональд Трамп не користується особливою популярністю на телебаченні і продовжує під час своєї каденції висловлювати думку, що традиційні медіа є джерелом продукування неправдивої інформації.

Президентські вибори у Франції 2017 року, на яких здобув перемогу Еммануель Макрон, теж є надзвичайно цікавими не тільки щодо використання нових технологій, але й тому, що Володимира Зеленського також порівнювали з французьким президентом. Політична система Франції не така стійка як політична система США, але не менш цікава для дослідження, зокрема, її еволюція. Франція належить до президентської республіки, проте ця форма правління має і парламентські риси. Президент має перевагу у повноваженнях, але парламент складається за мажоритарною більшістю. Тобто президент та прем'єр-міністр можуть належати до різних партій, тому існує таке явище, як *cohabitation*, що з французької перекладається, як співпраця. Дуже часто

стається так, що прем'єр-міністр є політичним опонентом президента, що сприяє їхній співпраці та стабільності політичного становища країни. Тобто політика нового президента не може кардинально відрізнятися від попередника, тому політичний курс є стабільним, а політична система перебуває в балансі. Партийна система Франції є розгалуженою, але умовно поділена на правих та лівих за ідеологічним спрямуванням. Серед партій є крайні ліві, ліві, лівоцентриські, центристські, праві та крайні праві. Такий широкий спектр ідеологічних партій сприяє репрезентуванню інтересів різних груп суспільства, проте це є і фактором ідеологічної стратифікації.

Тенденція розвитку та використання нових технологій в політичних комунікаціях простежується і у Франції. Як і в США, у Франції також зросла кількість користувачів соціальних мереж. Такі мережі як Facebook, Instagram та Twitter є чудовим майданчиком для комунікації з різними аудиторіями, що дозволяє доносити правильні для кожної з аудиторій політичні меседжі. На основі даних користувачів можна дізнатися про них потрібну інформацію та за допомогою таргетованої реклами, які враховують всі необхідні елементи, як цінності, інтереси та життєву позицію. Після збору цієї інформації визначаються основні і потенційні прихильники тої чи іншої політичної сили або кандидата, на яких спрямовується інформаційна кампанія в передвиборчий період[53].

Еммануель Макрон під час своєї кампанії ефективно застосував технологію— big data та краудфандинг, що дослівно означає фінансування громадою. Передвиборча кампанія розроблялася не тільки командою Макрона, але й до цього процесу були залучені громадяни. Також було проведено низку зустрічей з електоратом завдяки сприянню місцевим громадам, що допомогло виокремити основні проблеми та сформулювати програму кандидата[48].

Використання технології big data в кампанії Еммануеля Макрона базувалася на географічній сегментації. Територія Франції, формально, була розділена на 60 000 частин, в яких було по 1000 осіб[49]. За цими частинами

було проведено дослідження, які стосувалися історію голосування, тобто явка на вибори та ідеологічні переваги, адже Франція є дуже ідеологічно спрямованою країною. Також зверталася увага на результати соціопитувань та статистику щодо соціально-економічних та демографічних питань. Згідно з цими дослідженнями сформулювалися основні пріоритети та форми агітації. Завдяки попередньому дослідженню вдалося заздалегідь залучити волонтерів та скласти політичну програму[49].

Проте традиційні виборчі технології також використовувалися і дали свій результат. Теледебати між французькими кандидатами— Марі Ле Пен і Еммануелем Макроном були дуже динамічними та запеклими. Макрон звинувачував М. Ле Пен в тому, що вона нагнітає атмосферу страху та є політичною шарлатанкою, як і її батько-екстреміст Жан-Марі Ле Пен. Натомість Марі Ле Пен називала його маріонеткою соціалістів, небезпечним знаряддям світових фінансових груп і слухняним виконавцем усіх побажань Ангели Меркель[46]. Ці дебати проілюстрували, що може стати з Францією, якщо переможе Марі Ле Пен, тому виборці надали перевагу Еммануелю Макрону.

Насправді, перемога Макрона на президентських виборах не була очевидною. У 2016 році Макроном була створена партія— «La République en Marche!» (укр. «Вперед, республіко!»), згодом перейменована в «En marche!» (укр. «Вперед!»), яка має соціал-ліберальне ідеологічне спрямування. Партія «Вперед!» має на меті об'єднання політичних таборів та їх прихильників разом задля спільної співпраці для блага країни. Також наголошується на покращення умов праці та зниження податків для підприємств. Акцентується увага на збільшенню видатків на освіту. Загалом можна стверджувати, що партія має ліберальні цінності. Макрон неодноразово заявляв, що партійна система має змінитися та цей чіткий поділ на лівих та правих має пом'якшитись. Виборча програма Макрона, містить елементи лівого та правого крил з ліберальним спрямуванням, що на фоні радикально налаштованої пропутінської опонентки Марі Ле Пен виглядало найбільш вигідно.

2.2 Аналіз політичної комунікації та її вплив на політичну систему України протягом 1991-2014 рр.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році, Україна отримала незалежність. Перед країною стояло безліч викликів, адже ще ніколи вона не була незалежною в таких кордонах, незважаючи на тривалу боротьбу протягом багатьох сторіч. Не можна згадати про значну подію, як Революція на граніті, яка тривала в жовтні 1990 року та показала, що українці готові відстоювати свої права, а також вказала на бажання українців жити в незалежній Україні.

Попереду мало б чекати багато трансформацій, адже радянська система була застарілою і недієздатною, навіть, для самого Радянського Союзу до його розпаду. Україні потрібно було не тільки перелаштуватися з планової економіки на ринкову, але й визначити яким курсом рухатися далі. Першою перешкодою до формування нової української політичної системи було відсутність проведення декомунізації в 1991 році. Зважаючи, що більшість депутатів I скликання Верховної Ради були комуністами «Групи 239» протягом 1990-1991 рр. «Група 239» мала офіційну назву «За Радянську суверенну Україну», лідером якої був Олександр Мороз. Незважаючи на те, що вони підтримали «Декларацію про державний суверенітет України», ухвалену 16 липня 1990 року, проте всім іншим важливим питанням проукраїнського спрямування вони протидіяли та вважали, що необхідно підписати новий союзний договір[18]. Згодом, Всеукраїнський референдум 1991 року, показав, що більш ніж 90% населення висловили згоду у підписанні Акту незалежності України.

Незважаючи на те, що в 1991 році Комуністична партія була заборонена, частина комуністів перейшла до новоствореної Соціалістичної партії України, але вже 1993 році Комуністична партія України знову постала, адже Конституційний Суд України визначив, що вона не є правонаступницею КПРС. Хоча, насправді, це так і було. Це суттєво гальмувало формування політичної системи України, адже комуністичний вплив наявний був не тільки у Верховній

Раді, а й у суспільстві. Фактично, мало, що змінилося. Відсутність проведення вчасної декомунізації, видача паспортів громадян України, всім хто мешкав на її території без тестування української мови та історії суттєво загальмували формування політичної системи. Перший президент незалежної України, Леонід Кравчук, здобув перемогу на виборах, як самовисуванець. Його опонент В'ячеслав Чорновіл, представник Народного Руху України, здобув більшість тільки в Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях, що також можна назвати причиною гальмування трансформації політичної системи України з радянської в українську. Леонід Кравчук, здебільшого, не ґрунтовно звертав увагу на формування нових, саме українських цінностей, тож радянсько-російські цінності дісталися нам у спадок. У 1994 році. Відбулися позачергові президенські і парламентські вибори. Згідно з якими Леонід Кучма став другим президентом України. У Верховній Раді здобула більшість нещодавно створена Комуністична партія України, тож політична система не зазнала значних змін з 1990 року, окрім незалежності. Ці вибори, вперше, показали умовний розподіл між Заходом і Сходом України, яке зберігалось, у вигляді волевиявлення, до 2014 року[45].

Збереглися й радянські способи боротьби з акціями протесту і виступів громадян на довгі роки. У цьому контексті неможливо не згадати подію 18 липня 1995 року— «Чорний вівторок», яка відбулася на Софійській площі, у Києві під час похорону патріарха Українського Православної Церкви Київського Патріархату Володимира. УПЦ-КП відділилося від Російської Православної Церкви (РПЦ) в 1992 році. Зважаючи на те, що тодішній президент Леонід Кучма схилився до УПЦ МП, було заборонено поховати Патріарха Володимира в Софії Київській, начебто через те, що церква є світовою спадщиною ЮНЕСКО. Незважаючи на це жалобна процесія все одно попрямувала до Софії Київської та їм вдалося прорвати міліцейський кордон на Володимирській вулиці, проте на територію Софії їх не впускали, трагічно нам відомий, міліцейський підрозділ «Беркут». Як про ці події згадував київський публіцист Георгій Бурсов: «Початок «кучми» в Україні. Площа

Богдана Хмельницького перед Софіївським собором у Києві. Лицарі київського ОМОНу гумовими палицями б'ють старших людей, священників, що моляться. Ногами ламають ребра, кованими черевиками б'ють в обличчя лежачих юнаків з пов'язками Української національної самооборони... Мордовороти у броні та камуфляжі, які ламали ребра старшим людям, вчинили тяжкі тілесні пошкодження унсовцям (один хлопець помер), порвали національний прапор України, не були покарані. Полковник Куліков, який очолював побиття на похороні Патріарха, не обмовився, від кого отримав наказ. був відзначений: отримав звання генерала і навіть балотувався до Верховної Ради. Локальна картина звірячого побиття громадян на похороні українського патріарха підтверджує, що фашистські вияви в силових структурах, включно з армією, мали яскраво виявлений антинаціональний характер: антигрузинський у Тбілісі, антилитовський у Вільнюсі, антиукраїнський у Києві»[28]. Такий антинаціональний характер простежувався аж до 2014 року включно. На разі не виявлено винуватців цього злочину. Зважаючи на те, що церква, як інститут також входить до політичної системи, то вона має не найменше значення для її формування. Так історично складалося, що до надання Томосу в 2018 році єдиною офіційною українською християнською церквою східного обряду була Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ), яка здебільшого перебуває на заході України. Цього було недостатньо для того, аби відбулося ціннісне об'єднання в релігійному питанні. Безперечно, що держава відділена від церкви, а свобода віросповідання є однією з запорук демократії, проте коли у державі відсутня визнана українська церква, а найпоширенішою залишалася УПЦ МП, то це можна розцінювати як суттєву перешкоду до формування українських цінностей. Відповідно прихожани, на той час невизнаної УПЦ, до 2018 року вважалися розкольниками, а сама церква— неканонічною. Це не завадило, Леонідові Кучмі стати президентом вдруге в 1996 році, адже його опонентом був комуніст Петро Симоненко. Каденція Леоніда Кучми також сумно відома справою замовного вбивства журналіста Георгія Гонгадзе. Ця справа показала, що журналістам смертельно

небезпечно висловлювати антивладні судження, що говорить про відсутність свободи слова і преси. Поховати журналіста вдалося лише в 2016 році, двома роками після Революції Гідності. Георгій Гонгадзе відомий ти, що створив онлайн-газету «Український тиждень» в 2000 році, що набагато раніше від популяризації Інтернету та появою соціальних мереж. Спочатку видання не було популярним через низький рівень користування Інтернетом в ті часи, проте після «касетного скандалу» кількість читачів збільшилася. Можна вважати, що ідея заснування онлайн-видання в 2000 році випередила час і була прогресивною, адже використання Інтернету, як інструменту комунікації, ще й двосторонньої, не було поширеним в Україні. Адже після з'явився ще й форум, де користувачі могли б спілкуватися між собою на теми новин і загалом про суспільно-політичне становище в країні[38]. За думкою теперішнього міністра закордонних справ України Дмитро Кулеба, що до появи соціальних мереж сайт «Української правди» був полем битви різних політичних сил[26;с.61].

Помаранчева революція 2004 року є ще однією масштабною подією, яка об'єднала демократичні цінності і прагнення встановлення політичного курсу в напрямку Європейського Союзу, на протипагу авторитарному стилю, що закріпився за часів Леоніда Кучми. Через те, що перший тур президенських виборів відзначився численними випадками фальсифікацій з боку опонента Віктора Ющенка, Віктора Януковича, суспільство, окрім Сходу, не бажало бачити його президентом. Кучма підтримував Януковича під час виборчої кампанії, а це означало, що продовжиться авторитарний і проросійський напрям ведення політичного курсу України. Зважаючи на те, що у суспільства не було більше інструментів висловлення свого невдоволення, окрім, протесту, на який вони і вийшли 22 листопада на Майдан Незалежності. Відповідні Майдани були і в інших містах, де підтримувався Віктор Ющенко, перемога якого б вказувала на європейське майбутнє України. Ця революція досягла своєї мети, адже президентом став Віктор Ющенко, що показало, що суспільство має вплив на життя країни і може змінювати свій курс, незважаючи на дії влади. Так

почала будуватися демократична політична система разом з суспільством, яке починало набувати рис громадянського суспільства.

Президентство Ющенка також було зацентоване на формування українських цінностей, у вигляді висвітлення важливих історичних подій та питань, але, вочевидь ці цінності не підтримувалися виборцями опозиційного Віктора Януковича.

У 2009 році, перед президентськими виборами, було оприлюднено соціологічне дослідження настроїв населення за яким 84% громадян вважали, що Україна рухається в неправильному напрямку. Цей результат вважається найгіршим з 2000 року, коли почалося вимірювання суспільної думки[40]. Цей показник свідчив про те, що суспільство бажає стабільності, а не примарного, як їм здавалося, курсу в ЄС. Голова Комітету виборців України Олександр Черненко перед виборами висловився: «...на перший план виходять технології. Насправді виборчі технології—це інструмент донесення ідей, донесення своїх програм, стратегій...У нас іде підміна понять. У нас технологія стає метою, а не простим»[44].

За час президентської каденції Віктора Ющенка та протягом президентської кампанії, кандидатів від Партії Регіонів, Віктору Януковичу та його команді вдалося занурити країну, завдяки, медійному впливові в атмосферу нездійснених обіцянок Майдану, економічного спаду, неефективності влади та марності курсу в ЄС. Ці елементи і бажання реваншу та помсти попередніх президентських перегонів 2004 року, негативно сформований інформаційний простір привели до влади Януковича. Комунікаційна стратегія Януковича базувалася на емоціях негативного спрямування та в дусі апокаліпсису. Зараз простежуються ті самі агресивні елементи в комунікації «Опозиційної платформи— За життя!», проте ще невідомо чи призведуть до таких негативних наслідків. Бажання стабільності, спокою та авторитарна звичка значної частини населення спричинили президенство Януковича, яке занурило країну ще в більшу прірву

нестабільності разом з анексією Криму, окупацією Донбасу та війною, після його втечі. Ось такі наслідки комунікації, яка стояла на підґрунті агресії. Тут доречно буде згадати таку постать, як Пол Манафорт та його значення не тільки для української політики, але й для держави загалом. Манафорт певний час очолював передвиборчий штаб, ще тоді кандидата в президента США, Дональда Трампа, а також був головним консультантом Януковича з 2004 року. Він відомий тим, що не гидує не надто моральними клієнтами. Вважається, що саме Манафорту вдалося змінити імідж Януковича зі злочинця у респектабельного політика[26;с.120]. Перед ним стояло подвійне завдання: слідувати авторитарному стилю, проте на Західний світ показувати Януковича, як ефективного реформатора. Це посприяло тому, що це згубно вплинуло на державу всередині, а не на міжнародну арену. Американському комунікаційно вдалося ефективно зацентрувати увагу на згноблених мешканців Донбасу, які годують всю Україну своєю діяльністю, що спричиняло ще більший розкол на Захід та Схід України. Розмежування стосувалося і мовної ознаки. Під час парламентських виборів 2012 року, активно поширювалася думка про український фашизм, якого певна річ не було. Проте історичний страх перед цим явищем посприяло поширенню цього міфу[13;с.121]. Після Революції Гідності Манафорт продовжував працювати з членами колишньої Партії регіонів[26;с.122].

Протягом Революції Гідності стрімко підвищувалася зацікавленість суспільства в пошуку новин на політичну тематику, що поєдналося з розвитком соціальних мереж. Під час та після Революції Гідності акцент значно перейшов у соціальні мережі, правда з цим зміщенням відбулося не тільки висвітлення різноманітних точок зору, але сприятливі умови для побудови різноманітних реальностей. Тепер в політичній боротьбі беруть участь не тільки політики, а й всі інші користувачі соцмереж, які формулюють власну реальність на своїх сторінках.

Безсумнівно, що соціальні мережі мають вплив та відіграють важливу роль у революціях. Наприклад, Арабська весна 2011 року була першим

періодом масових протестів та революції, який розпочався наприкінці 2010 року у Тунісі, де соціальні мережі, такі як Facebook та Twitter відіграли значну роль. Саме через Твітер, та хештеги з датами протесту, такі як #25Jan чи #12February, молодь у Тунісі, Єгипті, Ємені, Лівії чи Сирії закликала людей на вулиці. Річ у тім, що в той момент доступ до соціальних мереж був обмежений державою, а також це було не поширено в 2011 році, як зараз. У Тунісі доступ також був обмежений проте єгиптяни шляхом нападів на комп'ютерну систему урядових серверів, які мають назву DDoS-атаки, допомгли відкрити доступ[5]. Це не просто вихід на вулиці населення, це злам системи, що свідчить про надзвичайні бажання та згуртованість суспільства. Проте варто зазначити, що соціальні мережі є важливим інструментом для революцій, але не вирішальним. Вони допомагають швидко сповістити про якусь подію, що сприяє динамічнішому і масштабнішому розвитку акцій протесту та революцій.

Саме швидкість розповсюдження інформації допомгло сповістити Україну про зібрання громадян на Майдані Незалежності, щоб висловити своє бажання курсу на Європейський Союз, а не Росію та Митний союз. Варто навести перший пост та твіт, який був опублікований журналістом, а тепер депутатом мустафою Наємом, 21 листопада 2013 року: «Зустрічаємося о 22:30 під монументом Незалежності. Одягайтеся тепло, беріть парасольки, чай, кава, і друзів. Перепост всіляко вітається!»[14]. З цього речення почалися мирні акції протесту, а згодом справжня революція, яка значно вплинула на політичну систему України. Саме після цієї революції почало формуватися громадянське суспільство, адже українцям самотужки вдалося повернути політичний курс на 180 градусів, що вплинуло на майбутнє країни. Також були сформовані основні цінності, як свобода, незалежність, гідність, європейське майбутнє. Революція стала стимулом для створення волонтерських груп та розвитку громадського активізму, що означає те, що суспільство почало трансформацію.

Підписання Асоціації з ЄС в 2014 році закріпив євроінтеграційний курс та показав міжнародній арені, що Україна бажає бути справжньою європейською демократичною державою. Революція Гідності показала світові, що Україна є

окремою країною, не схожою на Росію, що у українців є своя рідна мова і що вони сміливі та готові боротися за своє майбутнє. У 2019 році, мешканці Гонгконгу надихнувшись українською революцією 2014 року, теж виступили за свої права.

Президентські вибори 2014 року були позачерговим внаслідок втечі президента Януковича в лютому, та через те, що країна не могла в умовах російської агресії бути без президента. Головники кандидатами на посаду президента були Петро Порошенко, Юлія Тимошенко та Віталій Кличко. Проте Віталій Кличко відмовився балотуватися, незважаючи на те, що у березні його кандидатура підтримувалася українцями більше від інших, та висловив думку, що президентом має стати Петро Порошенко: «Я завжди говорив: повинен йти кандидат, що має найвищі шанси на перемогу та отримає найвищу підтримку. Сьогодні таким кандидатом є Петро Порошенко. Ми стояли і боролися поруч на Майдані —і ми будемо пліч-о-пліч працювати і над перетворенням України»[24]. Кличком та Порошенком була підписана Декларація про єднання, за якою політики мали консолідувати свої сили з метою забезпечення спільної перемоги демократичних сил на наступних президентських і парламентських виборах, та виборах мера столиці[24].

За результатами виборів Петро Порошенко здобув перемогу в першому турі, отримавши 54,7% голосів виборців[43]. Згодом Віталій Кличко став мером Києва. Саме так відбулася консолідація суспільства під час виборчого процесу, адже була гостра необхідність обрати президента саме в першому турі. Особливо використання новітніх технологій не використовувалося під час цього періоду, хоча безумовно полеміка щодо ситуації відбувалася в соціальних мережах та у ЗМІ.

Революція Гідності не тільки вплинула на розвиток соціальних мереж для суспільно-політичної комунікації, але й на традиційні ЗМІ та появу нових. Зокрема з'явився інтернет-канал «Hromadske.ua», яке позиціонувало себе як суспільне та незалежне медіа напротивагу телевізійним каналам, що належать олігархам. Цей канал досі є популярним проте воно втратило свою

першочергову мету так і не ставши незалежним і ефективним. Заголом більшість телевізійних каналів підтримували Революцію Гідності незважаючи на небезпеку, окрім каналу «Інтер», який залишається проросійським і досі. Канали, які були проукраїнським, як ZIK та «112», тепер змінили свій курс на російський.

Змінилася політична система також на прикладі парламентських виборів. Комуністична партія України вперше за 22 роки свого поневлення у 1993 році, не подолала 5% бар'єр та не потрапила у Верховну Раду, а 2015 року припинила своє існування через декомунізаційні процеси. Декомунізація в Україні почалася в 2015 році, що надто пізно, адже втрачена своєчасність. До прикладу, перший люстраційний закон у Польщі був ухвалений у 1992 році. Проте був створений Український інститут національної пам'яті, який займається висвітлення важливих історичних та цивілізаційних питань для українського суспільства та країни. Адже за президенства Януковича відбулося нівелювання не тільки важливих історичних дат для держави, заперечення українських героїв, а й української мови. Проте місця у парламенті вдалося отримати колишнім регіоналам— «Опозиційному блоку», що вказувало на те, що перемога Революції Гідності не для всіх такою є. Вони продовжили користуватися напрацювання Пола Манафорта, просуваючи неправдивий факт, буцімто, підписання таємної угоди з МВФ спричинить смерть української економіки та позбавить українців роботи[26;с.122].

Після революції 2014 року, активізувалося українське книгодрукування, підвищився попит на україномовну літературу та на українське кіно, що є напроцуд важливим не тільки для культурного контексту, але й для загальнодержавного. Перемога Джимали 2015 року на Євробаченні, теж показала світові радянські злочини, депортацію кримських татар, та анексію Криму Росією. Ця перемога підвищила патріотичний дух та вважалася значною, адже Росія була близькою до першого місця.

У 2014 році спостерігалось збільшення зацікавленості суспільства в політичних питання після російського вторгнення на територію України та

окупації Донбасу. Проте з часом ця цікавленість знизилася, адже про війну на Донбасі почали менше комунікувати традиційні медіа, також більшість населення України не відчуває її проявів на собі і слухати про неї стало так звично, що війна вже не викликала емоцій. Це також підкріплюється тим, що навіть, на державному рівні російсько-українська війна не є офіційно визнаною війною, що дозволяє їй тривати далі.

Вищезгадані моменти впливають на політичну систему і вказують на її несформованість. Українська політична система почала змінюватися через висловлення нових європейських цінностей, зміну парламентського складу, декомунізацію, хоча й пізну. Проте утримати патріотичну свідомість та український порядок денний важче, ніж змінити табличку назву вулиці, які досі не є повністю заміненіми.

2.3 Аналіз політичної комунікації та її вплив на політичну систему України з 2014-2019 рр.

Президентство Петра Порошенка не завершило війну на Сході України та не вважається надто успішним, проте протягом 5 років було здійснено низку важливих заходів для української держави.

У 2017 році було заблоковано, на території України, російські соцмережі Vkontakte і Однокласники, пошукову систему Yandex і електронну пошту mail.ru за «Доктриною інформаційної безпеки України». Це рішення мало вплинути не тільки на те, щоб українці «емігрували» з російського інформаційного простору в український, але й для державної інформаційної безпеки. Під заборону підпали російські телеканали. До цього також можна додати заборону виступів російських артистів, які перетинали кордон в Крим незаконним чином. Зважаючи на це можна дійти висновку, що війна відбувається не тільки в класичному розумінні, а й відбувається боротьба за

свідомості людей. А з розвитком соцмереж і доступністю інтернету ця боротьба може тривати безперестанно. На жаль, вищезгадані заборони не викорінили повністю російський вплив на інформаційний простір, проте вони перевели значну частину користувачів до Facebook, що дозволило перебувати в суміжній з Заходом площині більше, ніж цього можна було досягнути в V Kontakte.

За результатами декомунізації були перейменовано багато населених пунктів та вулиць, проте не всі таблички з назвами були змінені, що свідчить про недбалість у цьому процесі. Люстрація відбулася, але вкрай неефективно, з огляду на те, що ніхто покараний не був і з часом підозрілим політикам вдалося повернутися у політичне життя країни.

Важливим заходом була поліцейська реформа, розпочата в 2015 році, згідно з якою було сформовано Національну поліцію. Ці зміни активно комунікувалися з боку влади та ЗМІ. Адже це мало вигляд, що поліцейські не тільки замінять міліціонерів за назвою, але й відбудеться переатестація, впровадження нових стандартів та зменшення корупції. Переатестація відбулася та було набрано нових людей, які також проходили тестування. Зовнішній вигляд поліцейських кардинально відрізнявся від звичної неакуратності міліціонерів. Безперечно, що поліцейські та їх робота мало змінити зміст на сенс, адже їхня роль дуже важлива в житті держави і в очах громадян. Частково вдалося змінити світоглядне бачення міліціонера як хабарника на особу, чий дії можна довіряти. Хоча у лютому 2019 року згідно з опитуванням більш ніж половина громадян України, а саме 52%, вважають роботу Національної поліції неефективною[8].

Одним з найбільш значних подій вважається отримання Томосу за яким Українська православна церква набула канонічності в 2018 році. Зважаючи на те, що церква є однією зі складових політичної системи, тож заснування офіційної визнаної церкви є дуже важливим та цивілізаційним, а надто тому що канонічність є принциповою для прихожан, тому до 2018 року, надавалася

значна перевага Московському патріархатові, що підпорядковується Російській православній церкві.

Фасадність українськості простежувалася з самих часів незалежності, через суттєвий вплив Росії на зовнішню та внутрішню політики України. Навіть після Помаранчевої революції питання щодо надання офіційного статусу українській православній церкві особливо не піддавалося обговоренню, а зважаючи на вкрай протилежну політику Януковича, то пізніше це питання було закрите.

Незважаючи на те, що отримання Томосу не залежало виключно від Порошенка, проте заперечувати його значний вклад не варто. За його каденції хоча б простежувався спокій, що Україна не піде назад в бік Росії. Проте відсутність ефективної люстрації та покарання осіб, які відповідальні за злочини під час правління Януковича та Революції гідності та є проросійськими, посприяли реальній можливості реваншу колишньої влади.

Ще одним важливим моментом було формування армії. Протягом 2000-х років простежувалося стрімка ліквідація військової техніки. На момент Революції гідності, анексії Криму та інтервенції на Донбас армія, перебувала в глибокому занепаді. Зважаючи на війну, то стояла гостра необхідність у посиленні боєздатності Збройних сил України для боронення своєї країни.

Наступний захід, який варто вказати стосується української мови. Ухвалення закону, який має на меті сприяння поширенню та розвитку української мови, адже протягом незалежності належної уваги цьому не приділялося через русифікованість влади. До 2024 року український контент має становити 90% в ефірі загальнонаціональних каналів. Закон про мовні квоти почав діяти раніше, ще в 2017 році, що підтримало українську мову. Проте на цьому питанні спекулюють проросійські та російські ЗМІ, називаючи цей закон фашистським, який пригнічує російськомовне населення, що звісно

не відповідає дійсності. Цей закон націлений на захист української мови, а не заборону російської мови.

За бюджетом 2013 року на армію було виділено приблизно 19 мільярдів гривень, що за тодішнім курсом становило 2,4 мільярда доларів, натомість в 2019 році військовий бюджет склав понад 100 мільярдів гривень, тобто 3,7 мільярда доларів. Загалом бюджет, викоремлений на безпеку та оборону склало 210 мільярдів гривень—понад 5% ВВП країни. Зросла і чисельність ЗСУ, якщо в 2013 році було 168 000 осіб, то у 2018 армія налічувала 255 000 осіб[8]. Також простежується підвищення довіри громадян до Збройних сил, за даними 2019 року 71% громадян підтримують та довіряють[31].

Численні перемоги простежуються і на міжнародній арені, адже Петро Порошенко був першим англomовним президентом, чї виступи були логічними, красномовними та переконливими. Каденцію п'ятого президента України визначають, як перемогу на світовій арені завдяки правильній комунікації, та програшем всередині держави. Щоб прийти до влади, командою Порошенка не застосовувалося нових технологій та інструментів комунікації, адже не було такої потреби та суспільство її ще не відчувало. Відчувалася загроза поширення війни, а зважаючи на акцентування уваги на те, що необхідно обрати президента в першому турі, то перемога Порошенка була очікуваною. Незважаючи на, в цілому, презентабельний та європейський імідж Порошенка, комунікація відбувалася в звичному традиційному стилі, що не поєднувалося з поширенням використання соціальних мереж у суспільстві.

Зважаючи на складну та непевну ситуацію в країні відчувалася потреба у постійній комунікації влади з суспільством, адже суспільство внаслідок революції надало запит на політика, який здатний зберегти не тільки цінності Майдану, але й зберегти країну. Прес-секретар Порошенка, Святослав Цеголко, не сприяв активному провадженні комунікації. Президент так само був віддаленим від суспільства та рідко спілкувався з журналістами. Тільки під час виборчих перегонів 2019 року, через дії команди «Слуга народу», команда

Порошенка створила майданчики комунікації в Instagram та Telegram. Протягом каденції та виборчого процесу канал «1+1» активно сприяли погіршенню образу президента, як і сам «95-й квартал», які перманентно висміювали чинну владу та президента. У «95-го кварталу» дуже широка аудиторія, і безперечно, просунені ними меседжі поширювалися у суспільстві.

На разі, основними джерелами інформації є телеканали та соцмережі. Зважаючи на те, що більшість основних українських каналів належать олігархам, то зрозуміло, що на цих каналах продукуються і озвучуються потрібні їм сенси та месиджі. Незважаючи на те, що інтернет-ЗМІ та соціальні мережі є важливими та дієвими, проте телебачення дивиться переконлива більшість українців. Саме тому традиційні ЗМІ, зокрема, телевізійні канали залишаються головним джерелом новин та отримання інформації. Згідно з опитуванням КМІС у березні 2019 року, то 74% респондентів відповіли, що дізнаються інформацію про Україну та світ саме через телевізійні канали, на другому місці інтернет-ЗМІ—27,5%, соціальні мережі на третьому місці—23,5%[17].

Згідно з рейтингом 2020 року Національної ради з питань телебачення та радіомовлення до ТОП-5 розважально-інформаційних телеканалів належать: канал «1+1», чий власник є олігарх Ігор Коломойський; «Україна», власник— олігарх Рінат Ахметов; «ICTV», власник— олігарх Віктор Пінчук, «Інтер» та «НТН», власник — олігарх Дмитро Фірташ[30]. До цього рейтингу не увійшов «5 канал», що належить Петру Порошенку. За останні 5 років популярними, але проросійськими каналами стали «112», «NewsOne» та « ZIK», які належать кумові Путіна—Віктору Медведчуку. У ЗМІ неодноразову наголошувалася, що завдяки Порошенкові відбулася легалізація Медведчука в українській політиці, адже до 2014 року його роль була непомітна. Також Медведчук був адвокатом українського поета Василя Стуса та вважається ворогом в українській спільноті. Віктор Медведчук брав участь у перемовинах з Володимиром Путіним. Згодом після оголошення результатів президентських виборів 2019 року, Петро Порошенко дав інтерв'ю журналістці Яніні Соколовій, де на

питання щодо ролі Медведчука, відповів, що він представляв Путіна, а не Україну, адже іншої альтернативи не було. На питання чому Медведчук не сидить у в'язниці, колишній президент відповів, що судова гілка влади має бути незалежною і не в його компетенціях було вирішувати подібні питання[33].

Внаслідок підвищення рівня доступності Інтернету та розвиткові соціальних мереж, відбулася активізація блогерства. Facebook, Instagram та YouTube дозволяють стати блогером будь-кому. Щоб стати відомим тепер не потрібно потрапляти на телебачення, можна стати блогером. Зважаючи на те, що блогерство, для України, відновна нова річ, то довіра до них часто буває вищою, ніж до журналістів, хоча деякі журналісти також можуть поєднати свою діяльність з блогерством. У цьому контексті варто зазначити відомого блогера, чия діяльність суттєво маніпулює свідомістю його глядачів. Йдеться про Анатолія Шарія, який створив відеоблог на YouTube у 2014 році, основними темами, якого є критика Революції Гідності та українських ЗМІ та піддавання сумніву, що Росія вторглася на територію України. Також його відео показує канал «112». У нього широка аудиторія, яка налічує 2,34 млн користувачів. На Шарія було подано безліч позовів, але це не завадило йому брати участь в парламентських виборах 2019 року. «Партія Шарія» була заснована у червні 2019 року, незважаючи на протести, ЦВК зареєструвало його кандидатуру. За результатами парламентських виборів, «Партія Шарія» здобула 2,23%, що можна вважати дуже хорошим результатом, адже їй вдалося випередити такі партії, як «Свобода» Олега Тягнибока, «Громадянська позиція» Анатолія Гриценка, та «Самопоміч» Оксани Сироїд[10]. Це показник того, що в майбутньому, ця партія може претендувати і на кращий результат, зважаючи на те, що була створена напередодні виборів. А також це означає, що частина суспільства не звертає уваги на те, що ця партія немає, навіть, програми. 69% виборців є, переважно, зі Східних та Південних областей України, що свідчить про[41]. Шарій, так само, як Зеленський, полюбить робити челенджі. Оскільки символом його партії є червона надувна кулька, то під час виборчої кампанії

його прихильники викладали відео на його підтримку з червоними кульками, що теж сприяє приверненню уваги до нього та партії.

Виборча кампанія 2019 року показала, що запити суспільства змінилися щодо політичної комунікації. Традиційна політика відходить у минуле, які і звичні методи політичної комунікації.

Висновки до розділу II.

Президентські вибори 2008 року в США показали, що використання технологій і соціальних мереж стали інструментами ефективної політичної комунікації. Кампанія Барака Обама була сучасною, що дозволило привернути увагу молоді до політики та залучити громадян до активностей протягом виборчого процесу. Дональд Трамп, 45-президент США та республіканець, під час своєї президентської кампанії зацентрував увагу, здебільшого, на соціальні мережі, адже традиційні медіа надавали підтримку його опонентці від демократичної партії— Гіллари Клінтон. Незважаючи на консерватизм поглядів Трампа і ліберальність Клінтон, саме республіканцю вдалося здобути перемогу завдяки технологіям. Це, звісно, зумовлено і самою виборчою системою. Політична система має стабільність, проте перемога Трампа спричинила поляризацію суспільства та настроїв населення.

У Франції 2016 року здобув перемогу Еммануель Макрон, який теж використовував у своїй кампанії технології та соціальні мережі, проте вони були більш платформами для висвітлення своїх ідей і діяльності, аніж інструментом маніпуляції, як у Дональда Трампа. Проте перемога Макрона не була здобута виключно завдяки технологіям, а через те, що його опонентка Марі Ле Пен є представником радикальних правих сил. Полярність партійної системи Франції втрачає свою актуальність, це підкріплюється ідеями Макрона, який у своїй програмі поєднав елементи правої та лівої ідеологій, до якої також були

залучені громадяни. Простежується молодшення політики, адже запит на нові обличчя був у французів також, проте з обов'язковістю політичного досвіду, ідейності і компетентності кандидата. Такий результат виборів не одразу може спричинити зміну партійної системи, і відповідно, політичної системи, проте це може повпливати на Францію у майбутньому.

Отримання незалежності України в 1991 році не гарантувало формування нової політичної системи. Різний підхід до політики та ідеологія кожного президента змушували політичну систему перебувати в нестабільності. Після президентства Леоніда Кучми у українського суспільства з'явився запит на демократичність, зокрема, через авторитарність та тиск на ЗМІ, що означало недотримання свободи слова. Помаранчева революція 2004 року показала, що суспільство здатно мобілізуватися та змінювати результати виборів та інші державні рішення, якщо поточна ситуація не влаштовує. Проте нестабільна економічна ситуація, неефективність влади та агресивна комунікація опонента Ющенка— Віктора Януковича посприяли перемозі представника «Партії Регіонів» у 2009 році. Незважаючи на це, запит на вступ до ЄС в українців залишався, проте після відходу влади від європейського курсу і наближення до російського, викликало суспільне невдоволення. Завдяки Революції Гідності вдалося змінити політичний курс, який був підкріплений підписанням Угоди про асоціацію з ЄС в 2014 році. Російському керівництву не сподобалася зміна влади, тому спочатку був анексований Крим, а потім окуповані Луганська та Донецька області, на території яких відбувається війна і досі.

Президентові Порошенку не вдалося зупинити війну, а політична і економічна нестабільність сприяли, щоб на президентських виборах 2019 року, йому не вдалося здобути перемогу. Натомість перемогла людина, яка зовсім не мала політичного досвіду— Володимир Зеленський. Використання технологій та соціальних мереж допомогли заручитися підтримкою більшості суспільства, а популістичні заяви тільки додавали йому популярності.

Президентські вибори 2019 року показали, що суспільство надає перевагу зрозумілому для них кандидату, а соціальні мережі є чудовим інструментом для створення такого образу. Вони дали поштовх до зміни політичної комунікації, проте вже сьогодні, ми можемо бачити, що використання соціальних мереж не можуть зробити її якісною і ефективною поза межами кампанії. Діджиталізація політичних процесів може бути ефективною, коли всі політичні інститути функціонують, а якщо цей момент відсутній, а політична система несформована, це може мати негативні наслідки для суспільства, що спостерігається зараз.

Розділ III. Аналіз впливу сучасних технологій на політичну систему України внаслідок виборчого процесу 2019 року, зокрема виборчої кампанії Володимира Зеленського згідно з західними трендами.

3.1 Дослідження комунікативної складової президенської кампанії Володимира Зеленського 2019 року та її наслідки для політичної комунікації після виборчого процесу

Президентські вибори 2019 року були унікальними через використання нових технологій та непередбачуваними з самого початку. Ще два роки тому мало хто міг уявити, що наступним президентом України стане гуморист та артист Володимир Зеленський. До 31 грудня 2018 року Зеленський не робив жодних оголошень, проте в очах глядачів каналу «1+1» за допомогою серіалу «Слуга народу» він мав можливість сформувати свій образ президента—чесного та справедливого.

У жовтні 2015 року, вперше на Youtube з'явилося ролик, в якому шкільний вчитель історії дуже емоційно розповідає вчителю математики про те, як йому обридли корупційність та брехня у владі та чому українці постійно обирають поганих керівників та про те, що він міг би бути хорошим президентом. Промова була російськомовна та з використанням нецензурної лексики[13]. Це відео стало вірусним та отримало в підтримку багато переглядів та схвальних коментарів у мережі. Насправді, точно невідомо чи серіал «Слуга народу» був заздалегідь запланований, як перший прихований крок до балотування Зеленського. Проте те, що завдяки серіалу вдалося створити вдалий образ президента, за який, значна частина громадян, пішли на виборчі дільниці в Україні в 2019 році заперечувати важко.

Восени 2018 року на цьому ж телевізійному каналі почали показувати ролик, в якому точно не вказувалося що це реклама нового «Слуги народу», але який мав серйозну політичну тему, на якій можна спекулювати мовне питання. Йшлося там про те, що відбувається таємна зустріч деяких політиків і

для того аби відвернути увагу від їх дій, вони вирішують підняти питання щодо української мови (яке для них, очевидно, не має жодного значення), щоб розсварити український народ зсередини[34]. До того ж було відоме негативне ставлення Володимира Зеленського до мовного питання, яке не потребує вирішення, адже його не існує і це є вигадками політиків. Щодо цього було зроблено окреме відео, коли заборонили до показу його серіал «Свати» через російську тематику[11].

Увагу суспільства, також, привертали білборди з написом «Президент-Слуга народу», там було чітко не зрозуміло чи це реклама фільму чи його особисто, як кандидата[22]. Щодо партії, то 2 грудня 2017 р. була зареєстрована партія «Слуга народу», яка раніше мала назву «Партія Рішучих Змін»[2]. Керівником партії був Іван Баканов, який є керівником «95 кварталу». Партія ніяких виплат не здійснювала та не володіла жодними коштами. Про партію широка громадськість дізналася наприкінці 2018 року. Вважалося, що за Зеленським, очевидно, стояв олігарх Коломойський, а про його ставлення до Порошенка всім було відомо. Можливо за допомогою Зеленського, Коломойський хотів підписувати майбутню кампанію чинного президента України, адже те, що гуморист обігнав його в соціопитування могло неабияк роздратувати. Як піар-кампанія для фільму, то вона ефективна та викликала багато зацікавлення, проте як політична піар-кампанія є неоднозначною та маніпулятивною. Зважаючи на те, що підґрунтя для партії «Слуга народу» було створене давно, то чому Зеленський не підтверджував своє бажання стати кандидатом в президенти України так довго.

31 грудня 2018 року, коли за традицією телевізійні канали показують новорічне привітання президента, канал «1+1» показали привітання Володимира Зеленського, під час якого він висловив бажання балотуватися на посаду президента, тим самим, проігнорувавши привітання тодішнього президента Петра Порошенка.

30 січня 2019 року була зареєстрована кандидатура ЦВК, а 8 січня Зеленський, у соцмережах, закликав користувачів-виборців написати йому передвиборчу кампанію, наголошуючи на колективність. Цей крок є цікавим та інтерективним для громадськості, адже створює видимість, що кожного буде почуто та думка кожного може бути врахована. Але з боку ведення виборчої кампанії це має надто популістичний і непрофесійний вигляд, адже такі важливі документи мають писатися командою фахівців, а не громадськості. З цього моменту починається активна робота команди Зеленського в соціальних мережах, особливо, таких як Instagram та Telegram. Звертання в соціальних мережах стають ледь не єдиним інструментом політичної комунікації та агітації. Натомість з пресою Зеленський відмовляється спілкуватися. 19 січня 2019 року кандидат від «Слуги народу» в грубій формі відмовив журналісту «Радіо Свободи» відповідати на будь-які питання, апелюючи до того, що потрібно такі речі робити через прес-службу. Хоча журналіст сказав, що прес-служба не дає відповіді на запити щодо інтерв'ю[36]. Таке ігнорування преси вказувало на те, що журналісти, як елементи політичної системи, нівелюються повністю, адже можна спілкуватися з виборцями через соціальні мережі та канал «1+1», в такому світлі як потібно «Слузі народу». Пізніше кандидат давав інтерв'ю тільки лояльним до нього журналістам та телеканалам. Проте ігнорування журналістів не вплинуло на рейтинги Зеленського. Це свідчить про те, що більша частина суспільства не звертає уваги на такі аспекти, хоча, наприклад, у Європі це вважається неприйнятним та недемократичним.

Щодо ведення виборчої кампанії в соціальних мережах, то Зеленський запускає такий формат, як челенджі, що перекладається, як виклики. Першим з таких відбувся 24 січня 2019 року та мав назву «Лопата-челендж», що закликав підписників долучитися до цього челенджу та «почистити» країну, починаючи зі снігу, поки політики в Давосі. Про це було знято сюжет для новинної програми ТСН на каналі «1+1», яке стало основним каналом агітування за кандидата Володимира Зеленського. Челенджі стали дуже дієвим інструментом для комунікації з громадськістю, адже такі заходи є дуже популярними в світі

та є інтерактивними, новими та молодіжними, що також дозволяє залучити ще й молодих українців до виборчої кампанії.

У березні 2019 року, було зроблено дослідження Київським інститутом соціології, за яким Володимир Зеленський випередив б Петра Порошенка в першому турі на думку населення згідно з їхніми електоральними настроями[38].

31 березня згідно з результатами першого туру виборів, переміг Володимир Зеленський та здобув 30,24%[13]. Проте цього недостатньо для перемоги та потрібний був ще другий тур.

Наступним цікавим кроком були дебати. Ця подія викликала велику хвилю зацікавлення, емоцій та яскраво висвітлювалася у ЗМІ. 3 квітня Володимир Зеленський записав ролик, зроблений у стилі серіалу «Слуга Народу», у якому звернувся до Петра Порошенка з умовою провести дебати на НСК «Олімпійський» та вперше було вжите слово «ДумайТЕ», саме це закінчення «Те» стало дуже популярним у використанні громадян у розмовах щодо політики та у повсякденному житті. Це звернення було створене у відповідь на звернення Порошенка де він закликав до дебатів фразою «будьте мужиком»[1]. Умова ведення дебатів на «Олімпійському» була дуже популістичною, адже, буцімто, всі громадяни зможуть туди прийти і всі телеканали зможуть їх транслювати[12]. Штаб Петра Порошенка вирішили теж зробити відео-звернення, де прозвучала відома фраза «Стадіон, так стадіон», проте відео було статичним та спокійним. Безперечно звернення Зеленського мало кращий ефект для значної частини суспільства. 11 квітня відбулася політичне ток-шоу «Право на владу» на каналі «1+1», куди прийшов Петро Порошенко, аби провести дебати, але Зеленський був у Парижі на зустрічі з президентом Франції Еммануелем Макроном, і зміг тільки підключитися в ефір через телефон. Після ефіру було визначено, що дебати пройдуть на стадіоні.

Під час дебатів, так само як і протягом виборчої кампанії, здебільшого, Володимир Зеленський не наголошував на тому, які конкретні дії будуть вчинені, якщо він прийде до влади. Натомість акцент був на недоліках чинної влади в обличчі Петра Порошенка. Під час свого виступу Зеленський читав питання користувачів із соцмереж Петру Порошенка, замість того, аби говорити про те, який його план дій. Безперечно, що акторські здібності кандидата від «Слуги народу» дуже допомогли на дебатах, що дозволило на них стати переможцем в очах суспільства.

Перед проведенням дебатів Зеленським висунув ще одну умову пройти тест на вживання алкоголю та наркотиків. Тест кандидати пройшли відкрито перед журналістами та на камери, проте результати досі невідомі.

Дебати на стадіоні не можуть вважатися офіційними, адже мають проходити на каналі «Суспільне», бо він є державним. Дебати на «Суспільному» мали відбуватися увечері після дебатів на стадіоні, проте Зеленський туди не приходить.

Рейтинги Зеленського не знижувалися, навіть, не зважаючи на те, що він не оголосив членів своєї команди. Тобто в нього була значна підтримка громадян, хоча їм не було відомі ні програма кандидата, ні члени його команди, які займуть важливі державні посади. Члени команди були представлені тільки 18 квітня теж на політичному ток-шоку «Право на владу», за 3 дні до другого туру виборів. За день до виборів, Зеленський закликав у соцмережах користувачі, аби вони приходили на виборчі дільниці. Згідно з результатами другого туру Зеленський здобуває 73,22% голосів, що означає його безперечну перемогу[13].

Виборча кампанія Зеленського була надзвичайно технізована та сучасна в порівнянні з усіма минулими кампаніями. Керівником діджитал-напрямку кампанії Зеленського був Михайло Федоров, теперішній Міністр цифрової трансформації України та віце-прем'єр міністр. 23 квітня 2019 року, у інтерв'ю «Громадському», Федоров розповів про цю діджитал-кампанію. Він вважає, що

унікальність цієї кампанії полягала в тому, що вони намагалися долучити якомога більше українців до неї. Тобто на кожному етапі створювалися різноманітні волонтерські групи, як волонтерський контакт-центр, в якому працювали люди, які почули про такий набір через Телеграм-канал та були відібрані по резюме в цей центр. До цього контакт-центру поступали питання громадян до Зеленського, на які надавалася відповідь. Також був створений «Зебук», в якому були надані відповіді на найпоширеніші питання, щоб волонтери могли швидко відповісти запитувачу. Керівник діджитал-напрямку був здивований тому, що жоден журналіст не став волонтером та таким чином не здобув цієї інформації. Хоча журналісти не мають ставати волонтерами політичних кампаній та показувати свою прихильність до певного кандидата[20].

З усіх соціальних мереж, акцент робився саме на Telegram, який спочатку був месенджером, але з часом почав перетворюватися на соцмережу. За словами Федорова, це не найпростіша мережа, яку можна використовувати як інструмент комунікації, проте там можна здобути потрібну їм аудиторію молоді та IT-фахівців. Таким чином, якщо Telegram-канал Зеленського матиме розвиток, то усі інші соцмережі як Instagram та Facebook теж піднімуться разом з їхніми сторінками[20].

Також проводилося багато конкурсів та челенджів. Конкурси передбачили виграші чашок чи футболок з логотипом партії «Слуга народу», проте це вдалий інструмент з залученням користувачів, чого інші кандидати не робили, та й за історію виборчих кампаній в Україні такі методи не використовувалися. Володимир Зеленський мав вигляд такого ж звичайного громадянина, як і всі інші, що додавало йому привабливості як кандидата, в очах суспільства. Інструменти політичної комунікації та ведення виборчої кампанії намагалися підхопити інші кандидати, як Петро Порошенко, чия команда теж створили власний Telegram-канал та Юлія Тимошенко, чия команда вирішила зробити її ближчою до народу шляхом покупки кави та хот-дога на заправці на камеру. Те саме пізніше повторили Петро Порошенко та

Анатолій Гриценко тільки без хот-догів. Ці кроки виглядали трошки комічно з боку традиційних політиків та здавалися штучними.

Також Михайло Федоров сказав, що серіал «Слуга народу» та діяльність «95-го кварталу» мали значний вплив на впізнаваність, адже не кожен кандидат міг цим похизуватися. Щодо використання ботів в кампанії, то було зазначено, що вони не користувалися такими технологіями, адже Федоров прийшов з бізнесу і не знає як відбувається генерування ботів. Незважаючи на те, що боти почали використовуватися саме в бізнесі і теж є інструментами в цій сфері. На додаток, керівник діджитал-кампанії наголосив, що їм не потрібно було використовувати ботів, тому що підтримка населення і їх позитивні коментарі і так дуже численні[20].

Зі стратегії виборчої кампанії Зеленського помітно, що ЗМІ не входять до неї. Адже саме цей контактний центр спрямований на комунікацію з громадянами без посередників у вигляді журналістів. Хоча не варто забувати той факт, що канал «1+1» був дієвою платформою для просування Володимира Зеленського під час виборчого процесу. Вважаю за потрібне згадати цікаве порівняння Володимира Зеленського з 40-м президентом США Рональдом Рейганом, адже американський президент теж був актором. Це повідомлення активно поширювалося і було одним з аргументів на користь Зеленського у політичних суперечках. Проте, щоб стати президентом Рональд Рейган довго до цього йшов. Посол США в Україні Джон Гербст стверджує, що Рейган був залучений до політики ще коли був актором, адже був активним діячем профспілки з Гільдією акторів. До свого президенства Рейган був губернатором штату Каліфорнія, який вважається одним з найголовніших[21]. Також Рейган був кандидатом у президенти в 1976 році від республіканської партії, проте переміг представник демократів— Джиммі Картер. Наступні президентські вибори відбулися 1981 року, на яких переміг Рейган, та був переобраний чотирма роками пізніше. Тобто зрозуміло, що єдине, що є спільним між Зеленським та Рейганом— це те, що вони обидва актори, до того ж зовсім різних рівнів. Під час виборчої кампанії на каналі «1+1» був показ фільму

«Рейган», а озвучував Рейгана Володимир Зеленський, що допомагає вибудувати аналогію у глядачів.

Після перемоги Зеленський продовжив ігнорування українських ЗМІ, натомість на Генеральній асамблеї ООН у вересні, давав коментарі російським журналістам. Коли було 100 днів президенства Зеленського, жоден журналіст не мав можливості взяти з цього приводу інтерв'ю, окрім актора з серіалу «Слуга народу» Станіслав Боклан, який грав прем'єр-міністра[4]. Картинка цього інтерв'ю цікава, але змісту жодного. Не було відповідей на найголовніші питання.

Через обурення активною громадськістю, було організовано прес-марафон, який проводився в Kyiv Food Market у жовтні 2019. Подібного формату проведення прес-конференції в українській політиці до цього не було. Тривалість його була майже 8 годин. Журналісти мали можливість поставити питання, зібравшись групами по 8 осіб. Кожна група за регламентом мала 10 хвилин, проте це були надто вузькі часові межі. Напередодні прес-марафону, речниця Зеленського Юлія Мендель перешкоджала журналістові Сергію Андрушко поставити питання президентові, штовхаючи його. Така поведінка прес-секретаря обурило журналістську спільноту та громадськість. Хоча прес-марафон тривав, як цілий робочий день без перерв, проте відповідей на важливі питання не було.

Зміни, що відбулися з приходом Зеленського лише фасадні: перейменування Адміністрації Президента в Офіс Президента та перформансовані прес-конференції, за якими цікаво спостерігати, але на державному рівні не виконують комунікативну функцію. Завдяки технологіям вдалося створити видимість близькості з народом, але не забезпечити ефективну політичну комунікацію.

3.2 Порівняльний аналіз виборчих кампаній та персоналій Дональда Трампа, Еммануеля Макрона та Володимира Зеленського у довершеності відповідальної

політики до потреб громадян через використання нових технологій політичної комунікації

Ще в 2009 році Барак Обама своєю президентською кампанією показав світові, що політична комунікація має вдосконалюватися та змінювати традиційні її інструменти. Використання нових технологій зіграли не останню роль в його перемозі і переобранні на другий термін, але у його випадку це були радше платформи для комунікації, а не основна виборча технологія. Після 8-ми років панування ліберальних цінностей, акцентування на толерантності, баганаціональності, президентом Америки обирають республіканця Дональда Трампа, а не демократку Гіллари Клінтон. Такий вибір здивував не тільки весь світ, але й самих американців. Ця перемога показала, що без використання нових технологій та соціальних мереж, політичні перегони вже не відбуватимуться. Через це політична система теж зазнає змін. Останні американські вибори задали низку трендів ведення політичної комунікації, які також дійшли до України.

Шостим президентом України став комік Володимир Зеленський. Ця перемога була менш неочікуваною, ніж факт оголошення його кандидатури 31 січня 2018 року. Проте те, що його виборча кампанія була новаторською для України заперечувати неможливо. Зеленський, як і Дональд Трамп, зосередився на соціальних мережах, але без традиційних ЗМІ не обійшлось, як телевізійний канал «1+1».

Інструментами, які були використані у виборчій кампанії Трампа, скористався Еммануель Макрон на президентських виборах 2017 року. До перемоги Зеленського, у ЗМІ, його називали «українським Макроном», але чи справді президент України схожий з президентами США та Франції.

Оновна подібність між Макроном та Зеленським є їхній молодий вік для посади президента. Проте політичні обставини та політичні системи Франції і України різняться, отже й мотиви виборців також. Якщо у Франції перемога означала, що виборці надають перевагу радше поміркованому Макрону, ніж

правораликальній Ле Пен. Натомість, в Україні, перемогу Зеленського можна трактувати двояко. Були виборці, які повірили його яскравому образу, а були ті, що не хотіли голосувати за Порошенка. Проте 73,2% це найвищий результат, який був здобутий на президентських виборах і він безперечно свідчить про запит суспільства до змін.

Еммануель Макрон, Дональд Трамп та Володимир Зеленський є схожими у використанні подібних технологій у президентських кампаніях, як big data та каудфандинг, проте є різними за змістом і бекграундом. Дональд Трамп— всесвітньо відомий бізнесмен і був одним з найвідоміших особистостей США і світк ще до президенства. Його виборча кампанія базувалася на висвітленні помилок попередньої влади та його опонентки Клінтон. Також наголошувалося про внутрішні проблеми Америки, як нелегальна міграція та Національний борг США, який становить понад 22 мільйони доларів[39]. Його гаслом є «Make America Great Again», яке перекладається, як «Зробити Америку знову величною» [50].

Еммануель Макрон закінчив Національну школу адміністрації та за освітою є державними чиновником. За свого попередника Франсуа Олланда був міністром економіки, тобто людина перебувала в політиці достатній час і має відповідну освіту. Також він є ідеологічним та ідейним політиком. Через кризу звичної поляризованої партійної системи Франції, Макрону завдяки використання «лівих» і «правих» елементів у програмі вдалося посприяти об'єднанню людей протилежних ідеологій, що отримало своє вираження у його перемозі. Макрон не мав на меті переробити всю політику в країні, а акцентував увагу на змінах, які необхідно втілювати задля країни, як трансформацію партійної системи.

Володимир Зеленський за освітою юрист, але ніколи ним не працював. Уся його кар'єра не була жодним чином дотичною до політичної діяльності, окрім її висміювання, часом і жорстокого. Попри розбіжності у політичних системах Франції та України, у суспільствах був потужний запит на зміну

політичної еліти. Те, що у випадку Зеленського цього не відбулося, це вже інше питання, адже на початку 2020 року змінився склад Кабміну та продовжують повертатися у політику діячі часів Януковича. Складається така ситуація, що суспільство було готове на зміни, але влада не компетентна і не може ухвалювати правильні рішення. Якщо через обрання президентами Макрона та Трампа, політичні системи їх країн, все ж таки, залишаються в стані балансування та стабільності, то для України обрання кожного президента може спричинити серйозні проблеми. Це стосується і політичної культури також. Французам притаманне зацікавлення в політиці, ідеологічне спрямування також визначається громадянином, тож до обрання президента суспільство ставиться відповідально. У США, незважаючи на те, що більшість голосів здобула Клінтон, але Трамп переміг у більшості штатів, що зумовлено політичною системою.

Між Трампом і Зеленським більше спільного, ніж у Зеленського з Макроном. У їх кампаніях відсутня ідеологічна складова та ідейність. Для США це не є проблемою, так як політична система є сформованою. Українська політична система перебуває в перехідному стані разом із суспільством, яке продовжує трансформацію в громадянське. Трамп і Зеленський так само продовжують ігнорувати ЗМІ, надаючи перевагу висвітлення своєї діяльності в соціальних мережах.

Цікавим фактором для порівняння є дебати. У кожної країни своя традиція їх проведення. Для Америки дебати є дуже важливим елементом президентських перегонів, хоча обов'язковість їх проведення не закріплена законом. Їх проводять тричі протягом виборчого процесу. Також дебати відбуваються і між віце-президентами, як дуже важливої посади, в разі смерті чи імпічменту президента. На дебатах присутні ведучі різних телеканалів та проводять їх по черзі кожного раунду. Незважаючи на те, що кандидати не мають питати одне одного під час дебатів, Клінтом та Трампом час від часу зверталися одне до одного [3]. Ця подія не тільки визначається видовищністю, а

також є можливістю почути відповідь на найбільш хвилюючі питання та перші кроки в разі перемоги одного з кандидата.

У Франції також дебати є важливими. У 2017 році вони були запеклими, але продемонстрували, що може бути з країною, якщо переможе Марі Ле Пен. Популізм для французів не є надто притаманним, їм важлива програма кандидатів та ідеологічне спрямування. Істотним питанням є яку соціальну групу представляють кандидати і на що вони акцентують свою увагу.

Перші дебати в Україні відбулися в 1994 році між Кучмою та Кравчуком на каналі УТ1. У 1999 році дебатів не відбувалося, кандидатами були Кучма і комуніст Симоненко. У 2004 році дебати відбувалися двічі перед кожним з турів, на яких були озвучені фрази кандидатів, які набули поширення та стали крилатими. У 2009 році, мали відбутися дебати між Тимошенко та Януковичем, який вирішив на них не приходити. З результатів виборів помітно, що нехтування дебатами не зашкодило Януковичу. У 2014 році дебати також відбулися, на яких були присутні аж 20 кандидатів. Після дебатів 2019 року відчетно встановлення провднення дебатів, як обов'язкової умови виборчого процесу, адже це має стати майданчиком для прголошення ідей кожного кандидата, адеж не кожний громадянин детально досліджує програми кандидатів. Але в цьому є і небезпека, адже одні з кандидатів може отримати перевагу черех свої популістичні висловлювання.

Незважаючи на те, що Макрона, Трампа та Зеленського неодноразово порівнювали, все ж таки вони є відмінними між собою. Обрання Макрона свідчить про те, що французьке суспільство бажає відійти від ідеологічного традиціоналізму і їм були необхідні нові незаплямовані обличчя у владі. У США обрання Трампа свідчить, що більшість американції, на той момент, не надто акцентували увагу на ліберальних цінностях, а для актуальним було внтурішньополітична ситуація. Проте не секрет, що в кампанії республіканця були місця для маніпуляції персональними даними користувачів соціальних мереж, що зіграло не останню роль в його перемозі. Вибір України є чимось

подібними щодо запитів на зміни та нові обличчя, проте його можна вважати безвідповідальним, адже досі невідомо чого можна очікувати від Зеленського. Його програма була непрофесійною та дилетантською, він дав користувачам соцмереж ілюзорну можливість писати його програми таким чином впливати на політику України. «Кожен з нас — президент», сказав президент Зеленський на інавгурації, але це популістично і не відповідає дійсності[23]. А відсутність будь-якого політичного досвіду, некомпетентність та нездатність його, пресекретаря, команди вести політичну комунікацію неможливо перекрити яскравістю роликів та технологіями соцмереж. Технології спрацювали у президентській кампанії для нього як кандидата, щоб бути президентом одних соціальних мереж недостатньо.

3.3 Аналіз експертних інтерв'ю щодо трендів та перспектив технологій у сучасній політичній комунікації та їх вплив на політичну систему

У межах дослідження мною було обрано якісний метод дослідження — глибоке інтерв'ю. Моїми респондентами були експерти з комунікацій — Андрій Масальський, радник директора «Укроборонпрому»; Надія Аверкіна, колишній керівник управління комунікацій в Мінагрополітики та Мінрегіону та Михайло Смуток, політолог, журналіст і колишній продюсер суспільно-політичного напрямку на «Суспільному».

Для початку варто було отримати відповідь на питання щодо того, якими рисами характеризуються політичні системи у світі. Михайло Смуток вважає, що політичні системи є складовою ширших соціальних систем у світі, на які впливають такі явища, як глобалізація, революційно науково-технічні та інформаційні зміни. Проте незважаючи на це, зберігаються традиційні проблеми військових конфліктів, бідності та майнової нерівності, авторитарних та тоталітарних тенденцій політичних режимів, що в свою чергу впливає на політичні системи. Політичні системи почали змінюватися з XVIII — XIX століть саме внаслідок промислової революції. Подібне явище спостерігається і зараз

через стрімкий розвиток технологій. На політичну систему впливає демографічний аспект щодо зростання тривалості життя та тренду зменшення народжуваності, а також урбанізація. Суверенітети національних держав залишаються стійкими, а міжнародні організації продовжують вирішувати важливі питання, що також має вплив на політичні системи. Біполярний світ змінився на багатополлярний з багатьма точками впливу, що сприяє лідерству різних країн у різних сферах. Війни та конфлікти, які залишаються актуальними, також впливають на політичні системи через потік біженців та еміграції актуалізуються радикальні та ксенофобські настрої, зростає популізм та соціальна напруженість. Андрій Масальський наголошує, що політичні системи різняться політичними режимами. Західноєвропейські системи є демократичними, натомість пострадянські продовжують традицію підпорядкування одним класам іншим, коли в Європі відбувається інтеграція. Це свідчить про те, що влада не здатна ухвалювати рішення, враховуючи усіх груп суспільства. Надія Аверкіна наголошує, що політичні системи перебувають на етапі трансформації на фоні президенства Трампа, брекзиту, військових конфліктів та пандемії. Таким чином відбувається піддвання сумніву демократичних цінностей, радикалізація політичних настроїв, посилення популізму, зростання протесного електорату та криза довіри громадськості до політичних інститутів[Додатки Б,В,Г].

Наступне питання стосувалося які трансформації спостерігаються в структурах сучасних політичних систем. Експерти вважають, що зміни відбуваються у політичних настроях та рухах: радикалізація, популяризація «правих» та «лівих», молодшання політики. Простежується криза комунікацій держави та громадянського суспільства. Очевидна втрата провідної ролі традиційних ЗМІ та зростання впливу соціальних мереж. Проте відбувається імплементація нових суспільних норм та трендів до державної політики, але водночас відбувається активація екстримально консервативних цінностей. Також держави як Велика Британія та США намагаються повернутися до ізоляціонізму, наприклад Брекзиту та президентства Трампа[Додатки Б,В,Г].

Щодо визначення ролі сучасних політичних комунікацій в забезпеченні функціонування політичних систем, експерти одноставно вважають, що політичні комунікації відіграють вирішальну роль для політичної системи та формують її. Політична система не може бути демократичною без політичної комунікації. Політичні комунікації здатні як посилити будь-яку систему, так і послабити залежно від дій влади. Проте традиційний майданчик для політичної комунікації через ЗМК втрачають свою актуальність[Додатки Б,В,Г].

Наступне питання стосувалося зміни в пріоритетах у використанні технологій і форм сучасної політичної комунікації. Експерти вважають, що зміни відбуваються у бік активного використання соціальних мереж, проте в Україні все ще домінує телебачення. Все більше простежується перевага форми над змістом, до влади приходять люди-образи. Соціальні мережі та телебачення сприяють зміщенню акцентів та дезорієнтації суспільства[Додатки Б,В,Г].

Щодо тенденцій та змін політичної комунікації в сучасних політичних системах, фахівці виокремлюють: віртуалізація комунікацій, електронне урядування, розвиток політичного контексту в Instagram, мікротаргетинг, розвиток відеоблогерства, обов'язковість зворотнього зв'язку. Основні тренди в технологіях були сформовані, внаслідок перемоги Обами, та згодом Трампа на президентських виборах у США[Додатки Б,В,Г].

Якщо говорити про визначення зв'язку між зміною характерів політичних систем та політичної комунікації, то чим відкритішою і демократичнішою є політична система, тим різноманітніший спектр комунікації. Глобальна діджиталізація може прискорювати зміни, а може навпаки гальмувати, що залежить від типу політичної системи[Додатки Б,В,Г].

Також експерти вважають, що Україна є демократичною країною, більш ні авторитарною, адже громадянське суспільство цінує європейські цінності, просто інституційно держава перебуває на етапі трансформації від авторитаризму та пострадянського минулого[Додатки Б,В,Г].

Фахівці погоджуються, що політична система України не є структурованою і сформованою через здобуття справжньої нехалежності в 2014 році. На разі політична система перебуває в застійному та перехідному стані, що відображається на нечіткості розмежування гілок влади, недосконалості правоохоронної системи та ще діюча олігархічна система та підконтрольні їй ЗМІ[Додатки Б,В,Г].

Щодо форми правління в Україні, що експерти не вважають, що її зміна обов'язково сприятиме вдосконалення політичної системи. Також парламентсько-президентська форма є оптимальною для сьогоденних українських реалій, адже для молодих демократій має бути механізм стримувань та противаг. Проте тенденція все ж таки має піти в бік парламентської форми з часом[Додатки Б,В,Г].

Експерти згодні, що політична комунікація змінилася у зв'язку з розвитком соціальних мереж, адже вона отримала додаткові інструменти, почала позбаватися залежності від традиційних медіа. Суспільство отримало більше можливостей впливати на ведення політики через спрощення системи надавання запитів для влади. Проте через вікову обмеженість користувачів соціальних мереж, запити позбавлені серйозного змісту. Тому простежується зростання популізму, що є негативним та неефективним для політичного життя країни[Додатки Б,В,Г].

На разі, соціальні мережі трансформуються у повноцінний інструмент громадянського суспільства та стають засобами масової інформації. Проте це має і недоліки через пропаганду, маніпуляцію, фейкові новини, неврегульовану рекламу, екстремістський чи порнографічний контент, адже це змушує соціальні мережі переосмислювати себе не як платформи комунікації, а як виробників або принаймні регуляторів чи модераторів контенту[Додатки Б,В,Г].

З приводу питання щодо чи дозволяють соціальні мережі «достукатися» до кожної аудиторії, думки експертів трошки розділилися. Дехто вважає, що

соціальні мережі допомагають достукатися, фактично, до кожної аудиторії, окрім людей поважного віку, але подібне простежується не у всіх країнах. Також це залежить від змісту і форми інформації. Мікротаргетинг теж впливає, наприкладі США, але тільки на частину людей, які ще не визначилися зі своєю позицією[Додатки Б,В,Г].

Щодо найбільш використовуваних технологій політичних комунікацій, експерти вважають, що до них належать соціологічні дослідження та маніпуляція результатами, відкриті дебати, політичні ток-шоу, відеоблогерство, дискредитація опонента через медіа та соцмережі, що також залежить від вікових груп аудиторії. Натомість політична комунікація не надто змінилася, а змінилися майданчики та платформи її процесу[Додатки Б,В,Г].

Наступне питання стосувалося, завдяки яким технологіям Еммануелю Макрону вдалося перемогти на виборах в 2017 році. Експерти погоджуються з тим, що технологія Big Data та Краудфандинг посприяли цій перемозі, але це не була основна причина. Адже приділялася увага волонтерському залученню та центристська позиція в ідеологічному плані, що найбільше відповідало суспільним запитам[Додатки Б,В,Г].

Щодо використання технологій Трампом, які посприяли його перемозі, експерти погоджуються, що це Big Data, «Camridge Analytica», яка домогла вирахувати користувача для просування таргетованої реклами. Також його Twitter-сторінка, яка відігравала роль майданчика для політичних заяв теж була ефективною, через широку аудиторію та швидкість донесення інформації. Зосередження Трампа на соціальних мережах було більш влучним, ніж підтримка ЗМІ Клінтон[Додатки Б,В,Г].

З'явилися нові тенденції у політичних комунікаціях під час сучасних виборчих кампаніях, основними з яких є: використання діджитал-інструментів PR-технологій в соціальних мережах, технології Big Data, таргетована реклама, відеоблогерств, live-стріми. Щодо українських реалій помітно, що на противагу використанню підтримки публічних людей та артистів, зараз актуальніше робити різні ток-шоу та інші проекти. Якщо раніше акцентування

відбувалося на старше покоління (наприклад, гречкою), то зараз актуалізується вплив на молодші покоління, яке є притаманним і для світу[Додатки Б,В,Г].

Найголовнішими соціальними мережами, під час виборчої кампанії 2019 в Україні, були: Instagram (8-25 років), Facebook (25-55 років) та YouTube. Щодо змісту контенту, в якості інтернет-технологій, є цікавий відеоконтент, таргетована рекама, використання чат-ботів, яскрава реклама, вірусний маркетинг, фотожаби та імітація масової підтримки[Додатки Б,В,Г].

Експерти вважають, що завдяки суспільному запиту на зміни та «нові обличчя», високий рівень впізнаваності та довіри до Зеленського на початку кампанії, потужна медіа-підтримка (канал «1+1»), ефективні комунікації в соцмережах та дискредитуюча кампані Порошенка сприяла перемозі кандидата Зеленського. Також врато додати його яскраві відео-звернення, які теж були ефектними в порівнянні з його опонентом. Варто згадати і роль серіалу «Слуга Народу». Експерти наголошують на тому, що утопічність цього серіалу була привабливою для виборців, а також залучили раніше аполітичних громадян до виборів. Демотивація цього серіалу простежується у прихильників опонентів Зеленського, що посприяло їхній мобілізації[Додатки Б,В,Г].

Використання ботів теж було поширено саме під час цієї виборчої кампанії. Проте вони можуть мати позитивний ефект, для замовника, лише в комплексі діджитал-кампанії, а не просто як окремий інструмент. Проте боти є дієвими у поляризації настроїв користувачів. Щодо збільшення впливу ботів на сучасну політичну комунікацію перейматися не варто, адже вони починають втрачати свою актуальність. Цьому сприяє актуалізація жорсткої політики соцмереж, як Facebook, щодо них. А також боти не здатні забезпечити ні якісного змісту повідомлення, ні якісної комунікації. Натомість чат-боти є корисним інструментом, адже там є зворотній зв'язок і він не є інструментом для маніпуляції[Додатки Б,В,Г].

Наступне питання стосувалося ефективності проведення прес-марафону Зеленського 10 жовтня 2019 року. Експерти погоджуються, що це була яскрава подія, але малозмістовна та розмита. Прес-марафон дав гарну картинку, але

через брак часу, постійне повторювання питань не вдалося отримати адекватні і зрозумілі відповіді від президента щодо децентралізації, війни в Україні, повернення Криму, правосуддя. Земельну реформу та деолігархацію політики[Додатки Б,В,Г].

З точки зору ефективної політичної комунікації перемога Зеленського для міжнародної арени свідчить про те, що українці готові до зміни політичних еліт на молодих та амбітних людей. А також що сучасний тренд обрання нетипових політиків, як Макрона та Трампа, не оминув і Україну. Ця перемога показала, що Україна не є Росією, адже в Росії зовсім немає тенденцій до зміни влади. Але обрання Зеленського свідчить про не вмінні українців раціонально підходити до здійснення свого вибору, здебільшого спираючись на власну емоційність[Додатки Б,В,Г].

Завдяки перемозі Зеленського, українці отримали міф про можливості соціального ліфту і те, що молоді лідери можуть перемагати і впливати на політику держави. Для противників Зеленського, його перемога, вказала на незрілість і політичну легковажність суспільства та те, що в українській політичній системі можливо все. Навіть комік може стати президентом[Додатки Б,В,Г].

Протягом президентської кампанії 2019 року активно використовувалися боти та тролінг, що вплинуло на характер політичної комунікації в Україні. Це сприяло утворенню явища політичного булінгу, збільшенню фейкових новин та неправдивої інформації, відчутному посиленню маніпулювання масовою свідомістю. Політична комунікація втрачає змістовність та стає примітивною. Відмова від раціонального чи навіть ідеологічного осмислення позиції кандидата (політична програма, команда, ідеологія) на користь емоційного вибору стратегічно вплинуло на відсутність реального плану втілення мрії, а отже все більше ситуативних реакцій з метою збереження позитивної громадської думки та рівня підтримки[Додатки Б,В,Г].

З огляду на тренди політичної комунікації у світі перспективи для української комунікації можуть бути різними. Діджитал-комунікації

перебувають на етапі свого становлення і вони ще не сприймаються більшістю суспільства. Проте швидкість інтернет-комунікацій дозволяє владі швидше реагувати на запити та виклик суспільства, якщо правильно ними користуватися. З приводу примітивного зміст контенту інтернет-комунікацій влади, можна висунути припущення, що з часом суспільство зрозуміє недосконалість її та матиме запити на більш професійних та компетентних політиків[Додатки Б,В,Г].

Висновки до розділу III.

Перемога Зеленського на президентських виборах 2019 року показала, що суспільство має серйозний запит на зміну політичної еліти. Завдяки використанню нових технологій та соціальних мереж, Зеленському вдалося отримати перевагу над опонентом, який використовував більш традиційні методи. Діджитал-інструменти сприяли створенню образу Зеленського, як чесного, успішного та молодого кандидата, який зможе змінити країну на краще, а популістичні заяви та висловлення лише підсилювали його позитивний імідж. На це також вплинув серіал «Слуга Народу», який транслювали на каналі «1+1», який був головною платформою просування Зеленського, як кандидата. У своїй кампанії Зеленський, як і Трамп, замість того, щоб акцентувати увагу на конкретних діях в разі перемоги, зосередився на оголошеннях недоліків попередньої влади, в образі Петра Порошенка. Це спостерігається під час проведення дебатів на стадіоні, де Зеленський ставить питання користувачів соціальних мереж, президенту Порошенку. Протягом виборчого процесу Зеленський ігнорував ЗМІ, надаючи перевагу комунікувати безпосередньо через соціальні мережі, тим самим уникаючи відповідей на питання частині громадськості, яка не була їхньою цільовою аудиторією.

З огляду на неочікувані перемоги на президентських виборах протягом останніх років, часто порівнюють президента США— Дональда Трампа, президента Франції— Еммануеля Макрона та президента України—

Володимира Зеленського. Головна спільна риса, яких є використання нових технологій та соціальних мереж під час виборчого процесу. Дональд Трамп зосередився на соціальних мережах через те, що ЗМІ підтримували Гіллари Клінтон. Завдяки компанії «Cambridge Analytica» вдалося отримати персональні дані користувачів для просування потрібних месиджів шляхом таргетування. Команда Еммануеля Макрона використовувала технології big data та краудфандинг, що дозволили залучити багато громадян до виборчої кампанії. Проте вирішальну роль зіграла саме виборча програма, створена на основі лівих та правих ідеологічних елементів та з залученням громадян. Оновний запит французів був на нові обличчя, але політична компетентність відіграє значнішу роль. З огляду на небажання французького суспільства бачити президентом праворадикальну Марі Ле Пен, перемогу здобуває молодий та амбітний Еммануель Макрон, який також був міністром економіки за президента Олланда. Президент України Володимир Зеленський схожий з Макроном лише за віком, але не за ідейністю та компетентністю. Хоча під час кампанії використовувалися технології, але саме традиційний метод телебачення сприяв перемозі. Йдеться про канал «1+1», який забезпечив позитивний імідж через серіал «1+1» та впізнаваність кандидата. Зеленський схожий з Трампом в тому, що також зосереджувався на недоліках попередньої влади, а не на своїй перевазі, транслуючи лише популістичні заяви.

Безперечно, що нові технології та соціальні мережі мають вплив на зміну політичної комунікації, що є загальносвітовою тенденцією. Якщо на Заході технології допомагають залучити громадськість та сприяють створенню платформ для політичної комунікації, то в Україні помітно, що соціальні мережі через яскравий контент акцентують увагу на формі, аніж на змісті, що негативно впливає на політичну систему. Значне перебування у онлайн-просторі може посприяти деморалізації та дегармонізації у суспільстві. Зважаючи на те, що політична компетентність і технологічна компетентність є різними поняттями, то такі важливі питання, як обрання президента та ще й в умовах війни, не можуть вирішуватися через високу впізнаваність і

переформансуванням виборчої кампанії. Вибір президента не може базуватися лише на емоційності. Відсутність програми, чіткості дій, ідейності, компетентності має впливати не тільки на рішення громадян, а й взагалі на можливість реєстрації подібних кандидатів. І це не є загрозою демократичності, це є раціональним підходом до такого важливого процесу як президентські вибори.

Після обрання президентом Зеленського, активна частина громадянського суспільства, яка не була його виборцями, через відсутність адекватної та зрозумілої ціннісної бази, думок щодо важливих українських питань і відсутності даладної політичної комунікації, змушена контролювати кожний крок влади. Це спричинено, тим, що позиції Зеленського не збігаються з позиціями громадянського суспільства, адже піддавання сумніву мовного питання, десакралізація основних українських атрибутів, очевидність безпорадності верхівки влади, страшенна некомпетентність теперішньої політичної еліти не можуть не вплинути на політичну систему, суспільство і державу.

Загальні висновки

Стрімкий розвиток технологій, поширення Інтернет-мережі та актуалізація соціальних мереж серйозно вплинули не тільки на життя людей, але й на цілі суспільства та держави. Змінилася не тільки особиста комунікація, але й політична. Політична комунікація відіграє важливу роль для політичної системи, адже її вплив полягає у інформуванні громадянського суспільства та формуванні системи цінностей, проте так не завжди відбувається. Влада може маніпулювати, дезінформувати та діяти згідно з подвійними стандартами на свою користь, тому політична система, за таких обставин, не може функціонувати ефективно, що завдає шкоди самому суспільству і державі водночас.

Актуалізація соціальних мереж, за останні 10 років, посприяла тому, що вони стали інструментами політичної комунікації та своєрідними платформами для політичної боротьби за аудиторію і виборців. Проте такими інструментами можна користуватися по-різному: соціальні мережі можуть виступати допоміжними майданчиками для проголошення своїх ідей або ж для маніпуляцій та дезінформації, що сприяє дезорієнтації користувачів та, відповідно, суспільства. З одного боку, соціальні мережі є чудовим місцем для поширення різноманітних точок зору, сприяючи плюралізму думок, що для демократичних країн дуже важливо. Але так не завжди відбувається, адже через віртуальність і прихованість, не можна бути впевненим у достовірності інформації та в тому, хто її поширює. У політичному контексті наслідки від цього можуть бути серйозними.

На разі, соціальні мережі стали невід'ємною частиною виборчого процесу. Президентські вибори 2008 року в США показали, що використання технологій і соціальних мереж можуть бути інструментами ефективної політичної комунікації. Кампанія Барака Обама була сучасною, що дозволило привернути увагу молоді до політики та залучити громадян до активностей

протягом виборчого процесу. Дональд Трамп, 45-президент США та республіканець, під час своєї президентської кампанії зацентрував увагу, здебільшого, на соціальні мережі, адже традиційні медіа надавали підтримку його опонентці від демократичної партії— Гіллари Клінтон. Незважаючи на консерватизм поглядів Трампа і ліберальність Клінтон, саме республіканцю вдалося здобути перемогу завдяки технологіям. Це, звісно, зумовлено і самою виборчою системою. Політична система має стабільність, проте перемога Трампа спричинила поляризацію суспільства та настроїв населення.

У Франції 2016 року здобув перемогу Еммануель Макрон, який теж використовував у своїй кампанії технології та соціальні мережі, проте вони були радше платформами для висвітлення своїх ідей і діяльності, аніж інструментом маніпуляції, як у Дональда Трампа. Проте перемога Макрона не була здобута виключно завдяки технологіям, а також через те, що його опонентка Марі Ле Пен є представником радикальних правих сил, що для сучасної Франції вже неактуально і, навіть, загрозливо. Франція завжди була ідеологічно поляризованою країною, а французи вирізняються своїм підвищеним інтересом до політики. Те, що Макрон став президентом, вказує на те, що суспільство мало запит на зниження ідеологічної поляризації. У своїй програмі Макрон поєднав позитивні елементи правої і лівої ідеологій, додатково залучаючи громадськість до написання програми у соціальних мережах. Ця перемога для політичної системи Франції може мати довгострокові наслідки у вигляді молодшання політики та трансформації ідеологічно спрямованої партійної системи, що тільки сприятиме її еволюції. Для французів залишається актуальним питання політичної досвідченості і адекватності кандидатів, що впливає на їхні волевиявлення та не погіршує функціонування політичної системи.

Щодо України, то отримання незалежності в 1991 році не гарантувало формування нової політичної системи. Надто запізніла декомунізація згальмувала розвиток політичної системи на десятиліття. Кожен президент України вів абсолютно різну політику, що також не давало політичній системі

розвиватися. Леонід Кравчук здобув перемогу на виборах у 1991 році через неготовність України до рішучих та радикальних змін. У 1994 році перемогу здобув Леонід Кучма, чия каденція вирізнялася авторитарністю, порушенням свободи слова, темниками та вбивством Георгія Гонгадзе. Незважаючи на це, він був обраний у 1999 році на другий термін через його опонента і комуніста Петра Симоненка, що вже не відповідало цінностям суспільства. Після каденцій Кучми в українців з'явився запит на демократичний і європейський курс, що вилилося у Помаранчеву революцію. На президента Віктора Ющенка було покладено багато надій, але майже всі вони не були втілені. Через політичну нестабільність і агресивну комунікацію його опонента Віктора Януковича, відбувся своєрідний реванш, який посприяв його перемозі у 2009 році. У українців досі був запит на членство в Європейському Союзі, проте коли стало помітно тотальну русифікацію, прийняття закону Ківалова-Колесніченка, відтермінування підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, суспільство не змогло бути осторонь. Саме 2014 рік багатьма вважається роком, коли Україна стала незалежною. Через Революцію Гідності, анексію Криму, окупацію Донбасу активно почало формуватися громадянське суспільство. Розвиток соціальних мереж також відіграло значну роль під час Революції Гідності, ставши майданчиком для комунікації громадян, адже довіра до ЗМІ знизилася через їхню провладність. Це також дало поштовх до розвитку Інтернет-медіа, які висвітлювали необхідну інформацію. Паралельно традиційні ЗМІ також почали переформатовуватися в онлайн, щоб не втрачати аудиторію. З часом це сприяє розмиттю межі між ними, а також зміні журналістської діяльності. Зважаючи на те, що Інтернет-медіа та соцмережі здатні блискавично й швидко висвітлити будь-яку інформацію, чого не відбувається на телебаченні чи в газетах, то помітно втрачається актуальність традиційних ЗМІ. Саме тому увага часто зосереджується на скандальних, сенсаційних, часто позбавлених змісту матеріалах та телевізійних передачах. Завдяки соціальним мережам журналістом тепер може стати кожен, тому свого поширення здобуло такі явища як блогерство та відеоблогерство.

Президентські вибори 2014 року відбувалися традиційно і в один тур через відсутність президента після втечі Януковича. За каденцію Петра Порошенка сталася низка важливих змін для політичної системи. Підписання Угоди про Асоціацію з ЄС стало важливим кроком для наближення членства в Європейському Союзі. Ще однією важливою подією можна вважати надання Томосу Українській Православній Церкві, хоча це не входить у компетенцію президента. Церква є важливим елементом політичної системи, а оголошення канонічності УПЦ є суттєвим здобутком для всієї держави. Незважаючи на певні надбання, Петру Порошенку не вдалося піти на другий термін.

У 2019 році на чергових президентських виборах здобув перемогу Володимир Зеленський, попри цілковиту відсутність політичного досвіду та компетентності. Його політична кампанія була новаторською, мала діджитал-напрямок та відзначалася активною присутністю в соціальних мережах. Проте не було політичної програми та стратегії розвитку, хоча це не вплинуло на рішення більшості виборців.

Президентські вибори 2019 року показали, що суспільство надає перевагу зрозумілому для них кандидату, а соціальні мережі є чудовим інструментом для створення такого образу. Вони дали поштовх до зміни політичної комунікації, проте вже сьогодні, ми можемо бачити, що використання соціальних мереж не можуть зробити її якісною і ефективною поза межами кампанії. Діджиталізація політичних процесів може бути ефективною, коли всі політичні інститути функціонують і політична система є сформованою.

Перемога Зеленського на президентських виборах 2019 року показала, що суспільство має серйозний запит на зміну політичної еліти. Діджитал-інструменти сприяли створенню образу Зеленського, як чесного, успішного та молодого кандидата, який зможе змінити країну на краще, а популістичні заяви та висловлення лише підсилювали його позитивний імідж. Проте чи варто вважати, що саме соціальні мережі мали вирішальне значення у його перемозі. На це також вплинув серіал «Слуга Народу», що транслювали на каналі «1+1»,

який був головною платформою просування Зеленського ще до виборчого процесу, забезпечивши впізнаваність та потрібний імідж.

Політична система України є досі несформованою через різні погляди та стиль ведення політики усіх президентів та відсутністю загальноприйнятої системи цінностей. Не можна заперечувати той факт, що на це впливає волевиявлення громадян у вигляді голосування на виборчих дільницях. Це свідчить про відсутність політичної освіти і критичного мислення у більшості громадян. Політичні системи США і Франції, незважаючи на демократичність, є настільки сформованими, що не допускають до влади людей, позбавлених компетенції, адже президентом може бути не кожна людина. Кандидат має мати відповідну освіту та політичний досвід. Соціальні мережі та технології мають вплив на зміну політичної комунікації, але вони не можуть її замінювати. Для Зеленського діджитал-напрямок був ефективним тільки під час виборчого процесу, опісля можна побачити, що політична комунікація є неефективною. Продовжується ігнорування ЗМІ, прес-марафон і прес-конференції не дають відповіді на жодні важливі питання, окрім висвітлення недоцільних позицій президента, зокрема, щодо неважливості мовного питання. Маніпулятивний аспект президентської кампанії та знижений рейтинг Порошенка привів Зеленського до перемоги. Незважаючи на те, що запит суспільства на нові обличчя мав результат, у політику продовжують повертатися старі обличчя, адже команда Зеленського вже зовсім інша. Ведення політичної комунікації не відповідає вимогам активної частини суспільства, яке змушене контролювати кожний крок влади через відсутність впевненості, що вони не прокинуться завтра у зовсім іншій державі.

Беззаперечно можна вважати, що сучасні виборчі технології політичної комунікації мають вплив на функціонування політичної системи України. На прикладі виборів 2019 року, можна побачити, що вони відіграли одну з найважливіших ролей, проте не вирішальну. Варто звернути увагу на підвищеній присутності ботів і фейків саме під час цього виборчого процесу. З часом питання ботів може бути неактуальним, проте заперечувати їхній вклад

не можна. Однією з основних проблем української політичної системи є відсутність загальноприйнятої системи цінностей. Помаранчева революція та Революція Гідності заклали ціннісний фундамент для суспільства, який дає надію на те, що курс країни не повернеться назад. Проте влада не перебуває у площині цього ціннісного фундаменту, що є загрозливим натяком для громадян. Навпаки простежується деформація соціальної етики, що впливає на міжособистісну етику, що поглиблює розкол у суспільстві. Цьому сприяють соціальні мережі, Інтернет-медіа, блогери, журналісти, телебачення, які є основними інструментами для маніпуляції. Фактично, усі українські канали належать олігархам, відповідно, там просуваються ті месиджі, які їм корисні, що свідчить про відсутність будь-яких журналістських та етичних стандартів.

Соціальні мережі та технології здатні пришвидшувати або гальмувати певні процеси та суспільні зміни. У суспільства може відбутися процес переоцінювання запитів та визначення нових вимог до влади, адже саме громадяни є головним рушієм трансформацій в Україні. Проте через відсутність достатньої кількості дієвих інструментів політичної комунікації та важелів впливу з боку суспільства, залишаються, на разі, тільки акції протесту та революції. Натомість, соціальні мережі можуть бути платформою для об'єднання суспільства задля задоволення запитів та вимог, які сприятимуть демократичній трансформації політичної системи і її ефективному функціонуванню.

Список використаних джерел

1. "Будьте мужиком" – Порошенко звернувся до Зеленського щодо дебатів [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DQY2jJn2NN0> (дата звернення: 25.04.2020).
2. «Слуга народу». Зеленський не відповідає, чи піде партія на вибори [Електронний ресурс] URL: <https://www.chesno.org/post/721/> (дата звернення: 25.04.2020).
3. 10 фактів про президентські дебати у США [Електронний ресурс] URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/fakty-pro-prezidentski-debaty-u-ssha/4862284.html> (дата звернення: 27.04.2020)
4. 100 днів президента Володимира Зеленського [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vJ57oGEYNiA&t=27s> (дата звернення: 14.05.2020).
5. 7 уроків Арабської весни: Твіттер, банани, рейви та Україна [Електронний ресурс] URL: <https://adastra.org.ua/blog/7-urokiv-arabskoyi-vesni-twitter-banani-rejvi-ta-ukrayina> (дата звернення: 15.05.2020)
6. Аристотель. Поэтика. Риторика / Аристотель., 2014. С.48
7. Арістотель. Політика [Електронний ресурс] URL: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm> (дата звернення: 23.04.20).
8. Більше половини українців вважають роботу поліції неефективною — опитування [Електронний ресурс] URL: <https://hromadske.ua/posts/bilsh-nizh-polovina-ukrayinciv-vvazhayut-robotu-policiyi-neeefektivnoyu-opituvannya> (дата звернення: 17.05.2020).
9. Бунік В.П. Поняття політичної системи суспільства: теоретичний аспект [Електронний ресурс] URL : https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/bunyk_v.p._ncept_of_political_system_of_society_theoretical_aspect.pdf (дата звернення: 15.02.20).
10. Вибори народних депутатів України [Електронний ресурс] URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp300pt001f01=919.html> (дата звернення: 15.05.2020).

11. Владимир Зеленский: Накипело! [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NfFsstWdZXU&t=28s> (дата звернення: 15.05.2020).
12. Володимир Зеленський іде на дебати [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7hqP701LQt8> (дата звернення: 15.05.2020).
13. Володимир Зеленський. Шлях на Банкову [Електронний ресурс] URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29901652.html> (дата звернення: 16.05.2020).
14. Всі на Майдан: рішення Кабміну відкласти УА з ЄС підняло хвилю протестних настроїв українців у соцмережах [Електронний ресурс] URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3210872-vsi-na-maidan-rishennia-kabminu-vidklasty-ua-z-yes-pidnialo-khvylyui-protestnykh-nastroiv-ukraintsiv-u-sotsmerezakh> (дата звернення: 12.05.2020).
15. Громадська Н. Сучасні особливості політичної комунікації та її прояви в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] URL: file:///D:/Downloads/Npchdupol_2014_248_236_10.pdf (дата звернення: 15.02.2020).
16. Група 239 [Електронний ресурс] Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=32096 (дата звернення: 15.05.2020).
17. Для 74% українців телебачення - досі основне джерело інформації. Опитування КМІС [Електронний ресурс] URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47670108> (дата звернення: 16.05.2020).
18. Єжижанська Т. С. Основні підходи до вивчення комунікації [Електронний ресурс] / Тетяна Сергіївна Єжижанська URL: [file:///D:/Downloads/Nznuoaksk_2010_2_6%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/Nznuoaksk_2010_2_6%20(1).pdf) (дата звернення: 25.04.20).
19. Жодна газета у Франції на себе не заробляє [Електронний ресурс] URL: <https://detector.media/withoutsection/article/136837/2018-04-21-zhodna-gazeta-u-frantsii-na-sebe-ne-zaroblyae/> (дата звернення: 15.05.2020).
20. За такої підтримки на не потрібні були боти— керівник діжитал-кампанії Зеленського [Електронний ресурс] URL: <https://hromadske.ua/posts/zatakoyi-pidtrimki-nam-ne-potribni-buli-boti-kerivnik-didzhitalkampaniyi-zelenskogo> (дата звернення: 17.05.2020).
21. Зеленського порівнювати з Рейганом недоречно — экс-чиновник адміністрації Рейгана [Електронний ресурс] URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zelenskiy-not-reagan/29805294.html> (дата звернення: 17.05.2020).

- 22.З'явилися білборди з натяком на кандидата Зеленського [Електронний ресурс] URL: <https://gazeta.ua/articles/politics/zyavilisya-bilbordi-z-natyakom-na-kandidata-zelenskogo/867491> (дата звернення: 17.05.2020).
23. Інавгураційна промова президента Зеленського [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=apyYfycEw6I> (дата звернення: 18.05.2020).
- 24.Кличко поступився Порошенку: піде не в президенти, а в мери Києва [Електронний ресурс] URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/29/7020706/> (дата звернення: 19.05.2020).
25. Краснякова А. Інтернет-комунікація як чинник становлення політичної суб'єктності особистості [Електронний ресурс] URL: <http://lib.iitta.gov.ua/166203/1/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf> (дата звернення: 12.04.20).
- 26.Кулеба Д. Війна за реальність. 2019. С. 24,25,27,61,66,67,120,121, 122,192, 293, 294,295.
- 27.Малинка В. Ботоферми, тролі, фейки: як виявити і протидіяти [Електронний ресурс] URL: <https://ms.detector.media/maister-klas/post/22388/2019-01-31-botofermi-troli-feiki-yak-viyaviti-i-protidiyati/> (дата звернення: 18.04.2020).
- 28.Мельник І. Кривавий похорон Патріарха [Електронний ресурс] URL: <https://zbruc.eu/node/38894> (дата звернення: 20.04.2020).
- 29.Моторнюк Т. Виборча кампанія Барака Обама-08: Триумф технологій "Нового покоління" [Електронний ресурс] URL: [file:///D:/Downloads/viborcha-kampan-ya-baraka-obami-08-tr-umf-tehnolog-y-novogo-pokol-nnya%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/viborcha-kampan-ya-baraka-obami-08-tr-umf-tehnolog-y-novogo-pokol-nnya%20(1).pdf) (дата звернення: 20.04.2020).
- 30.Нацрада оприлюднила свіжі рейтинги телеканалів [Електронний ресурс] URL: <https://dyvys.info/2020/01/28/natsrada-oprylyudnyla-svizhi-rejtyngy-telekanaliv/> (дата звернення: 20.04.2020).
- 31.Підсумки-2019 й прогнози на 2020-й: громадська думка [Електронний ресурс] URL: <https://dif.org.ua/article/pidsumki-2019-gromadska-dumka> (дата звернення: 21.04.2020).
- 32.Платон. Государство / Платон. М., 1999. С. 140–144.
- 33.Порошенко пояснив, чому Медведчук не сидить і що робив у нього вдома [Електронний ресурс] URL:

- <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/21/7226982/> (дата звернення: 05.05.2020).
34. Слуга Народу 3 - Кого придумали Сепаров і Бандеровцев [Електронний ресурс] URL: https://www.youtube.com/watch?v=jrKD_OF8NjU (дата звернення: 02.04.2020).
35. Сопілко І. Тролі, боти та бот-мережі як загрози розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] URL: [file:///D:/Downloads/Npna_u_2016_4_16%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/Npna_u_2016_4_16%20(1).pdf) (дата звернення: 23.04.2020).
36. Спілкування Зеленського з журналістом "Радіо Свобода" [Електронний ресурс] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IHBoR7ESO10&t=34s%D0%A1> (дата звернення: 25.05.2020).
37. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОГО ТУРУ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ: БЕРЕЗЕНЬ 2019 РОКУ [Електронний ресурс] URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=836&page=1> (дата звернення: 07.05.2020).
38. Суцук М. Як Українська правда взаємодіє з читачами [Електронний ресурс] URL: <http://watcher.com.ua/2011/03/28/yak-ukrayinska-pravda-vzayemodiye-z-chytachamy/> (дата звернення: 15.05.2020).
39. У Конгресі США припускають зростання держборгу через 30 років до 144% ВВП – ЗМІ [Електронний ресурс] URL: <https://dt.ua/WORLD/u-kongresi-ssha-priputskayut-zrostannya-derzhborgu-cherez-30-rokiv-do-144-vvp-zmi-315637.html> (дата звернення: 04.05.2020).
40. Фініш політичного сезону 2008 року: громадська думка населення України. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва [Електронний ресурс] URL: <http://dif.org.ua/article/flnish-politichnogo-sezonu-2008-rokugromadska-dumka-naselennya-ukraini> (дата звернення: 14.05.2020).
41. Хто за кого проголосував: демографія Національного екзит-полу на парламентських виборах-2019 [Електронний ресурс] URL: <https://dif.org.ua/article/khto-za-kogo-progholosuvav-demografiya-natsionalnogo-ekzit-polu-na-parlamentskikh-viborakh-2019> (дата звернення: 14.05.2020).

42. Хубецова З. Политическая коммуникация [Электронный ресурс] / З.Ф. Хубецова.2017.URL: http://jf.spbu.ru/upload/files/file_1530348469_6837.pdf (дата звернення:15.03.2020) .
- 43.ЦБК оголосила Порошенка президентом [Электронный ресурс] URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/06/140602_presidential_election_results_vc (дата звернення:16.05.2020).
- 44.Чи цікавлять українців передвиборні програми кандидатів у президенти України? [Электронный ресурс] URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1874197.html> (дата звернення: 13.04.2020).
- 45.Як голосують українці. Сім карт, які пояснюють вибори президента [Электронный ресурс] URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/istoriya-vyboriv-prezydenta-ukrayiny/29779081.html>. 30 (дата звернення:21.04.2020).
- 46."2017, le débat" : Marine Le Pen - Emmanuel Macron (France 2) – Deuxième partie. [Электронный ресурс] URL: https://www.youtube.com/watch?v=kgHvaUwL6_g (дата звернення 18.05.2020).
- 47.Easton D. The Political System. An Inquiry into the State of Political Science [Электронный ресурс] URL: [file:///D:/Downloads/2008920%20\(2\).pdf](file:///D:/Downloads/2008920%20(2).pdf). (дата звернення 27.03.2020) .
- 48.Élection présidentielle 2017: Macron, Le Pen... revivez le premier tour.[Электронный ресурс] URL : <http://www.rtl.fr/actu/politique/en-direct-resultats-election-presidentielle-2017-7788231933> (дата звернення:06.04.2020).
- 49.Élection présidentielle 2017: retrouvez tous les sondages grâce à notre compilateur.[Электронный ресурс]URL: : http://www.huffingtonpost.fr/2017/03/19/lection-presidentielle-2017-retrouvez-tous-les-sondagesgrace_a_21902832/ (дата звернення:06.04.2020).
- 50.Here's Donald Trump's Presidential Announcement speech [Электронный ресурс] URL: <https://time.com/3923128/donald-trump-announcement-spe/> (дата звернення:07.04.2020).
- 51.Ingram D. Facebook says data leak hits 87 million users, widening privacy scandal [Электронный ресурс]URL: <https://www.reuters.com/article/us-facebook-privacy/facebook-says-data-leak-hits-87-million-userswidening-privacy-scandal-idUSKCNiHB2CM> 23 (дата звернення: 12.04.2020).
- 52.The man who made Barack Obama viral [Электронный ресурс] URL: <https://www.wired.com/2015/03/the-man-who-made-obama-viral/#.6bi8uphy0> (дата звернення:07.04.2020).
- 53.The real story of how big data analytics helped Obama win. InfoWorld. 2008.[Электронный ресурс] URL :

<https://www.infoworld.com/article/2613587/big-data/the-real-story-of-how-big-data-analytics-helped-obamawin.html> (дата звернення: 08.04.2020).

54. Twenty-second Amendment [Електронний ресурс] URL: <https://www.britannica.com/topic/Twenty-second-Amendment> (дата звернення: 08.04.2020).

Додаток А

Напівструктуроване інтерв'ю

Гайд глибинного інтерв'ю для визначення того, який мають вплив сучасні виборчі технології політичної комунікації на функціонування політичної системи України

Доброго дня! Мене звати Терлецька Анастасія. Я студентка магістерської програми навчальної програми «Зв'язки з громадськістю» Національного Університету «Києво-Могилянська академія». У межах дипломної роботи я проводжу дослідження щодо впливу сучасних технологій політичної комунікації на функціонування політичної системи України. У своїй роботі також досліджую вплив технологій під час передвиборчих президентських кампаній Дональда Трампа, Еммануеля Макрона та Володимира Зеленського.

Маю до Вас низку питань, які можуть зайняти не більше години. Прошу Вас відповідати чесно та розгорнуто. Ваша думка є експертною і дуже важливою для дослідження.

1. На Вашу думку, яким рисами характеризуються сучасні політичні системи у світі?
2. Чи спостерігаються трансформації в структурах сучасних політичних систем у світі? Якщо так то в який напрямках відбуваються ці трансформації?
3. Яку роль відіграють сучасні політичні комунікації в забезпеченні функціонування політичних систем?
4. Чи відбуваються зміни в пріоритетах щодо використання технологій і форм сучасної політичної комунікації?
5. Які зміни та тенденції спостерігаються в структурі політичної комунікації в сучасних політичних системах?
6. Чи простежується зв'язок між зміною характеристик політичних систем та зміни характеру політичної комунікації?
7. На Вашу думку, чи є політична система України демократичною?

8. Чи вважаєте Ви, що політична система Україна є стабільною і структурованою з огляду на майже 30-річну історію незалежної держави Україна ?
9. На Ваш погляд, чи сприятиме зміна форми правління вдосконаленню та функціонуванню політичної системи України? Якщо так, то в якому напрямку потрібно здійснювати переформатування ?
10. Як змінилася політична комунікація у зв'язку з розвитком соціальних мереж?
11. Які трансформації відбуваються в структурах соціальних мереж ?
12. Чи вважаєте Ви, що за допомогою соціальних мереж можна *достукатися* до кожної аудиторії?
13. Які технології політичної комунікації найефективніше використовуються у сучасних виборчих процесах?
14. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Еммануеля Макрона на президентських виборах у Франції в 2017 році?
15. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Дональда Трампа на президентських виборах у США в 2016 році?
16. Які нові тенденції спостерігаються у використанні політичної комунікації під час сучасних виборчих кампаніях?
17. На Ваш погляд, які основні соціальні мережі найбільше вплинули на мотивацію виборців під час президенської кампанії 2019 року в Україні?
18. Як Ви вважаєте, які інші інструменти інтернет-комунікацій були ефективно використані?
19. На Вашу думку, що сприяло перемозі Зеленського в 2019 році?
20. Як Ви вважаєте, яким чином серіал «Слуга народу» вплинув та мотивацію чи демотивацію виборців під час президенської кампанії 2019 року?
21. Чи вважаєте Ви, що створення та застосування ботів в соціальних мережах мало суттєвий вплив під час виборчої кампанії 2019 року?

22. На ваш погляд, який вплив мають боти для сучасної політичної комунікації?
23. На Вашу думку, чи прес-марафон Зеленського, проведений 10 жовтня 2019 року, можна вважати ефективним інструментом політичної комунікації? Як Ви б визначили цей прес-марафон з точки зору технології і форми політичної комунікації?
24. На Вашу думку, про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для міжнародної спільноти?
25. Про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для українського суспільства?
26. Яким чином змінюється характер політичної комунікації в Україні під впливом масового використання ботів та тролінгу під час та після президентських виборів 2019 року ?
27. З огляду на тренди розвитку сучасної політичної комунікації у світі, які б Ви могли окреслити перспективи політичної комунікації для вдосконалення функціонування політичної системи України?

Дуже дякую за те, що виокремили час для цього глибокого інтерв'ю та за Ваші відповіді!

Кінець інтерв'ю.

Додаток Б

Напівструктуроване інтерв'ю

Гайд глибинного інтерв'ю для визначення того, який мають вплив сучасні виборчі технології політичної комунікації на функціонування політичної системи України

Респондент: Андрій Масальський, радник директора «Укроборонпрому», фахівець з комунікацій;

1. На Вашу думку, яким рисами характеризуються сучасні політичні системи у світі?

Вони відрізняються одна від одної особливостями політичних режимів, суспільними цінностями, національними традиціями державотворення тощо. У класичній європейській традиції у політичній системі домінують елементи, що сприяють рівнозначному представленню інтересів різних соціальних груп. Вони, власне, інтегруються у систему, що чинить демократичний вплив на державну владу, здебільшого в інтересах усього суспільства.

У політичних системах пострадянських суспільств, зокрема України, – відчутніший поділ на панівні і підпорядковані класи, що визначає діяльність і ціннісне спрямування владних інститутів. Суспільна інтеграція може відбуватися із домінуванням інтересів і цінностей окремих соціальних груп, а не всього суспільства.

Саме це є причиною частих політичних криз, зокрема в Україні чи РФ. Цей маркер свідчить про неспроможність влади приймати рішення з урахуванням інтересів усіх соціальних груп. В РФ політичні кризи не так помітні, як в Україні, з огляду на авторитарність режиму, але вони глибші і мають більш ґрунтовні підстави для подальшого визрівання.

2. Чи спостерігаються трансформації в структурах сучасних політичних систем у світі? Якщо так то в який напрямках відбуваються ці трансформації?

У різних країнах ці трансформації відбуваються по-різному. У європейській демократичній традиції вони відбуваються шляхом пристосування суспільства до змін всередині та зовні країни. Особливістю такої трансформації є раннє виявлення протиріч всередині суспільства і їхнє

вирішення шляхом суспільних компромісів та нейтралізації конфліктів усередині соціальних груп чи політичних сил. Такому шляху сприяє наявність сильних громадських інститутів і традицій, а також – національної ідеї у вигляді політичного та економічного зростання країни.

Класичний приклад – Брекзйт, внаслідок якого у Великій Британії досягли порозуміння щодо стратегічної геополітичної трансформації. Це рішення можна вважати перемогою попוליзму, але воно було демократичним і суспільно сприйнятим. Власне, Брекзйт засвідчив європейський трансформаційний тренд, спрямований на відхід від панєвропейських цінностей до ізоляціонізму. Маркерами цього тренду є перемоги право- чи ліво- радикальних партій у Європі, популяризація радикальних, зокрема проросійських рухів, і відносний занепад європейських інституцій.

До речі, можна припустити, що пандемія може змінити цей тренд у бік посилення ідей європейської інтеграції, оскільки Європа вже змушена гуртуватися у боротьбі з вірусом. Тож ці процеси можуть вплинути на трансформацію політичних систем європейських країн і всього ЄС.

3. Яку роль відіграють сучасні політичні комунікації в забезпеченні функціонування політичних систем?

Вони відіграють визначальну роль. Успішність окремої політичної системи залежить від її здатності комунікувати із цільовими суспільними групами і аудиторіями. Важливо задіювати усі можливі політичні комунікації – через ЗМІ, політично-інституційні та неформальні. Політичні комунікації здатні як посилити будь-яку систему, так і послабити, якщо їх обрати і задіяти неправильно. За приклад можна взяти квазіполітичну систему «ДНР», яка в очах світу є не терористичною організацією, а сепаратистським анклавом, який має підтримку РФ. Причина такого сприятливого для них позиціонування – багаторівневі політичні комунікації РФ, які чинять вплив і досягають своєї мети.

4. Чи відбуваються зміни в пріоритетах щодо використання технологій і форм сучасної політичної комунікації?

Треба зважати на поступове відмирання традиційних ЗМІ і традиційних політичних форм. Їх вплив перетікає у соціальні мережі та нові візуальні формати. Зміст поступається формі практично в усіх каналах комунікацій. Результатом таких трансформацій є створення нової суспільно-політичної реальності, часто беззмістовної, але візуально яскравої і переконливої.

5. Які зміни та тенденції спостерігаються в структурі політичної комунікації в сучасних політичних системах?

Головні світові політичні події формують тренди. Серед таких подій – перемога Обама, Брекзйт, Трамп тощо. Ці події кристалізують політичні технології та інструменти політичної комунікації. Вони трансформують спочатку країни, де відбулися ці події, а далі поширюються далі. І таким чином змінюються політичні системи різних країн світу.

6. Чи простежується зв'язок між зміною характеристик політичних систем та зміни характеру політичної комунікації?

Глобальна діджіталізація створює нові цінності, інструменти політичної комунікації і – нову політичну реальність. Але вона може як прискорювати зміни, якщо впроваджується вільно, так і гальмувати їх, якщо є обмеженою. У другому випадку зберігаються старі політичні комунікації. І таким чином вони зберігають вплив старих політичних систем.

Маркерами швидких трансформацій стали неможливі раніше феномени Трампа, Зеленського чи Макрона.

Так само можна відзначити, що свідоме консервування політичних комунікацій цементують у суспільствах старі політичні системи (Путін, Кім Чен Ин, Лукашенко).

7. На Вашу думку, чи є політична система України демократичною?

Вона є демократичною за духом, але перехідною за інституційним устроєм. Рівень демократичності суспільства вище, ніж дозволяють можливості політичної системи України. Багато інституцій є недосконалими і по суті недемократичними. До того, політичні традиції в Україні допускають певний відхід від демократичних норм, навіть в умовах демократичної визначеності.

Приміром, Президент обирає і представляє Уряд, хоча це – прерогатива парламенту. Він змінює міністрів без обговорень у ВРУ, хоча цього вимагає порядок формування уряду. Такі маневри сприймаються політичною системою як допустимий відхід від норми. Відзначимо, що у суспільстві толерантність до авторитарних проявів нижча, ніж у політикумі. І вона переростає у готовність до протесту, коли перетинається умовна «лінія алігатора». Це підтверджують дві революції за 10 років.

8. Чи вважаєте Ви, що політична система Україна є стабільною і структурованою з огляду на майже 30-річну історію незалежної держави Україна?

Вона не є ані стабільною, ані структурованою. Вона перехідна від радянської до демократичної. Відтак їй властиві вади перехідного періоду. Головні маркери його стану:

Брак чіткого розмежування повноважень гілок влади та політичних інститутів. Ідеться про порядок формування парламентської коаліції, про повноваження Уряду, окремі кадрові призначення...

Відсутність незалежної суддівської влади і неспроможність судової гілки бути неупередженою у вирішенні політичних протиріч.

Недосконалість правоохоронної системи, що призводить до конкуренції, політичної залежності і корупції. Брак спільного бачення у політикумі напрямків розвитку держави і змісту національних інтересів України.

9. На Ваш погляд, чи сприятиме зміна форми правління вдосконаленню та функціонуванню політичної системи України? Якщо так, то в якому напрямку потрібно здійснювати переформатування?

Найбільш демократично прийнятною є форма парламентсько-президентської республіки із поступовою трансформацією до парламентської форми. Наразі треба посилювати формат чинної форми правління, яка ще не відбулася в Україні. Фігура сильного прем'єр-міністра є більш прийнятною для стану української демократії. Він, на відміну від президента, залежний від коаліції політичних сил і це є стимулом для конкурентного розвитку країни. Натомість кожен новий президент – це ризик політичної консервації країни на п'ять років.

10. Як змінилася політична комунікація у зв'язку з розвитком соціальних мереж?

Змінилася визначально. Суспільство отримало реальні механізми впливу на політикум. Воно почало формувати до нього вимоги, а той почав під них підлаштовуватися. І таким чином народилася нова політична реальність. Однак через вікову обмеженість активних користувачів соцмереж планка вимог до цієї реальності виявилася беззмістовною і примітивною. У результаті отримали спрощене розуміння розвитку суспільства, яке сформувало примітивний політичний запит, який уособлює сьогодні Зе-команда.

11. Які трансформації відбуваються в структурах соціальних мереж ?

Дивіться питання 22.

12. Чи вважаєте Ви, що за допомогою соціальних мереж можна достукатися до кожної аудиторії?

Так чи інакше можна надіслати меседжі будь-якій аудиторії, але їхня переконливість буде різною. Покоління до 50 років є або активним користувачем соцмереж, або принаймні усвідомлюють їхній вплив. Звісно, якщо виокремити з цієї категорії покоління 11-30 років, то воно є значно

активнішим користувачем. Його порядок денний розвитку формують саме соцмережі.

Покоління 50+ звикли до більш традиційних комунікацій. Але і воно отримує меседжі із соцмереж. Від дітей, із репостів у традиційних ЗМІ тощо.

13. Які технології політичної комунікації найефективніше використовуються у сучасних виборчих процесах?

Це залежить від вікових і соціальних груп, на які спрямована політична агітація. Феномен Зеленського довів, що в Україні за допомогою новітніх політичних комунікацій можна досягати глобального успіху. Хоча цей політичний феномен – складніший, аніж просто ставка на соцмережі і певною мірою унікальні комунікації. Тут наклалися психологічні, соціальні та економічні суспільні фактори, які сприяли цій перемозі.

Приміром, останній приклад довиборів на одному з округів Харківщини засвідчив дієвість суто традиційних технологій (газети і безпосереднє спілкування). Це дозволило одній команді виграти із найвищим в Україні результатом.

14. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Еммануеля Макрона на президентських виборах у Франції в 2017 році?

Макрон вчасно зайняв у Франції нішу позасистемної політичної партії. Це дозволило йому уникнути звинувачень у тому, що він такий, як і всі інші політики

Він творчо скористався досвідом Обама, зробивши ставку на активістів. Тим вдалося зробити глибокий і точний соціологічний портрет своєї аудиторії. Це дозволило знайти правильні маркери для агітації.

Він запропонував позитивні меседжі, що відтінило його на тлі злої маргінальної Марін Ле Пен. І, власне, він переконав цим французів, що є більш прийнятним для них президентом, аніж ультраправа Ле Пен.

15. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Дональда Трампа на президентських виборах у США в 2016 році?

Трамп зробив стратегічно правильний вибір на користь digital. На думку оглядачів перемогу йому забезпечив великою мірою Facebook.

Його команда надзвичайно точно вивчила інтереси аудиторії, що дозволило їй трансливати акцентований контент.

Трампу довелося протистояти журналістам, які здебільшого підтримували Клінтон. Ця незбалансованість у висвітленні на користь Клінтон у

традиційних ЗМІ мала зворотній ефект. Соціологи зафіксували у 2016 році зниження з 40% до 32% довіри людей до ЗМІ. Ставка Трампа на нетрадиційні канали комунікації виправдалася. Здатність апелювати до вимог і очікувань визначених аудиторій виявилось сильнішим аргументом, аніж формальна перевага у доступі од традиційних ЗМІ.

16. Які нові тенденції спостерігаються у використанні політичної комунікації під час сучасних виборчих кампаній?

Частково вже писав. Це все активніше використання соцмереж, ставка на гібридні технології. Якщо раніше, приміром, наймали співати відомих артистів за певного кандидата, то сьогодні створюють складніші алгоритми участі. У вигляді телешоу, інших творчих проєктів (Квартал, «Слуга народа»). Раніше принципово було «загнати» на дільниці старше покоління. Натомість сьогодні важливо мобілізувати молодих, які здатні вирішити результат на користь однієї зі сторін.

17. На Ваш погляд, які основні соціальні мережі найбільше вплинули на мотивацію виборців під час президентської кампанії 2019 року в Україні?

Напевно, для кожної соціальної групи важлива певна мережа. Не можна виокремити Інстаграм, ФБ чи Ютуб. Усі вони комплексно забезпечили позитивний для Зеленського результат. Тому що правильно таргетували свої соціальні групи.

18. Як Ви вважаєте, які інші інструменти інтернет-комунікацій були ефективно використані?

Серед них – вірусний маркетинг, авторські блоги, участь у форумах, фотожаби, телеграм канали тощо.

19. На Вашу думку, що сприяло перемозі Зеленського в 2019 році?

Фактор новизни, правильне позиціонування як позасистемного кандидата, стратегічне опонування усім політикам, відмова від дискусій з опонентами, лояльність телеканалу 1+1, попередня телевізійна капіталізація.

20. Як Ви вважаєте, яким чином серіал «Слуга народу» вплинув та мотивацію чи демотивацію виборців під час президентської кампанії 2019 року?

Вплинув багато в чому визначально. Створив уявну політичну капіталізацію Зеленського, якої він насправді не мав. Створив емоційне виборче тло інтригу. Змусив аполітичних виборців зацікавитися і поставити на Зеленського.

21. Чи вважаєте Ви, що створення та застосування ботів в соціальних мережах мало суттєвий вплив під час виборчої кампанії 2019 року?

Мало значний вплив. Більше 27% контенту у соцмережах під час кампанії поширювали боти. 30% з них – напряму з РФ.

Найбільше коментарів боти опублікували на підтримку Зеленського, який переміг, і Порошенка, який посів друге місце.

22. На ваш погляд, який вплив мають боти для сучасної політичної комунікації?

Значний вплив. Відомо, що у Польщі коментарі ботів під час кампанії до Європарламенту склали 18% від усіх коментарів у соціальних мережах.

23. На Вашу думку, чи прес-марафон Зеленського, проведений 10 жовтня 2019 року, можна вважати ефективним інструментом політичної комунікації? Як Ви б визначили цей прес-марафон з точки зору технології і форми політичної комунікації?

В сучасних умовах превалювання форми над змістом це – дієвий інструмент. Він був малозмістовний, але емоційно насичений і нестандартний. Він викликав позитивні емоції до Зеленського як людини. Але вони не були пов'язані із ним як розумним сильним президентом.

24. На Вашу думку, про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для міжнародної спільноти?

Свідчить про здатність України повторювати сучасні світові політичні тренди (Трамп, Джонсон, Макрон). Що Україна – не Росія, де це – неможливо поки.

25. Про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для українського суспільства?

Про те, що українське суспільство незріле і політично легковажне. І що треба дорослішати, аби відповідати за свої рішення.

26. Яким чином змінюється характер політичної комунікації в Україні під впливом масового використання ботів та тролінгу під час та після президентських виборів 2019 року?

Вона стає ще менш змістовною. Закони шоу-бізу превалюють над змістовними політичними технологіями. Примітивізація стає визначальною при визначенні виборців.

27. З огляду на тренди розвитку сучасної політичної комунікації у світі, які б Ви могли окреслити перспективи політичної комунікації для вдосконалення функціонування політичної системи України?

Очевидно політтехнологічний маятник має хитнутися назад. Суспільство обпечеться на одноклітинних політичних істотах і, можливо, почне прагнути чогось складнішого. Тоді виникнуть шанси на реальні зміни.

Додаток В

Напівструктуроване інтерв'ю

Гайд глибинного інтерв'ю для визначення того, який мають вплив сучасні виборчі технології політичної комунікації на функціонування політичної системи України

Респондент: Надія Аверкіна, колишній керівник управління комунікації в Мінагрополітики та Мінрегіоні, експерт з питань комунікації.

1. На Вашу думку, яким рисами характеризуються сучасні політичні системи у світі?

Сучасні політичні системи сьогодні переживають період трансформації. Вони знаходяться під впливом тривожних і деструктивних факторів: президентство Дональда Трампа у Сполучених Штатах; Brexit у Британії; загострення військових конфліктів на Сході; тероризм, міграційні процеси, торгові війни і в решті решт – пандемія COVID-19.

Під впливом цих процесів політичні системи набувають нових характеристик таких як:

- *піддавання сумніву демократичних принципів та ліберального ладу;*
- *радикалізація політичних рухів та настроїв (як лівих так і правих);*
- *посилення популізму;*
- *зростання протестного електорату;*
- *криза довіри громадськості до представницьких політичних інститутів.*

2. Чи спостерігаються трансформації в структурах сучасних політичних систем у світі? Якщо так то в який напрямках відбуваються ці трансформації?

Трансформації відбуваються, в першу чергу, в таких напрямках:

- *політичні настрої, партії та рухи: відбувається радикалізація і популяризація «лівих» та «правих» рухів; відхід від розуміння партії як ідеологічної структури, партії все більше вибудовуються як «проект» або як лідерська партія, в яких ідеологічна компонента відходить на інший план; «молодшання» політики, молодь у політиці та різних сферах громадського життя – тренд останніх років. Студентів*

обирають депутатами, учораїні випускники вузів очолюють міністерства, а керівниками держави стають навіть у віці 30 років.

- комунікації: очевидна криза комунікацій держави та громадянського суспільства, що виливається у послабленні довіри громадян до інституцій держави; втрата провідної ролі традиційних медіа та зростання у рази ролі соціальних мереж, діджиталізація комунікацій.
- морально-правові норми: дедалі більша імплементація у політику та сферу держуправління принципів гендерної рівності.

3. Яку роль відіграють сучасні політичні комунікації в забезпеченні функціонування політичних систем?

Політичні комунікації – кровносна система політичних систем. Тому що сама політика по своїй суті – це одночасно інформація, її інтерпретація та комунікація. Без політичних комунікацій функціонування політичної системи у демократичних країнах неможливе. І навіть, в авторитарних режимах політична комунікація також відіграє ключові роль, але вона викривлена і працює у форматі централізованої односторонньої пропаганди.

4. Чи відбуваються зміни в пріоритетах щодо використання технологій і форм сучасної політичної комунікації?

Зміни сучасної політичної комунікації, безумовно, відбуваються у бік активнішого використання соціальних медіа та цифрових технологій (розвиток діджитал-сфери).

Але в Україні поки що в отриманні інформації зберігається домінуюча роль ТБ. Навіть якщо людина бере основну інформацію з Інтернету, вона все одно її звіряє з телебаченням. До влади приходять люди-образи. Не люди реальності, а люди саме віртуальної реальності. Ця реальність яскравіша, красивіша, вона відповідає нашим уявам.

5. Які зміни та тенденції спостерігаються в структурі політичної комунікації в сучасних політичних системах?

- Перехід від вербального каналу комунікації до візуального як основного.
- Віртуалізація комунікацій
- Електронне урядування
- Активне використання Інтернету та соціальних медіа.
- Розвиток політичного контексту в Instagram.
- Розвиток відеоблогерства
- Робота з цільовими групами (навіть маленькими) – мікротаргетинг.
- Спрощення контенту.
- Обов'язковість зворотного зв'язку

6. Чи простежується зв'язок між зміною характерів політичних систем та зміни характеру політичної комунікації?

Чим відкритішою і демократичнішою є політична система, тим різноманітнішими є в ній інструменти комунікацій, тим менше сфера комунікацій піддається контролю і цензурі, тим свободнішими є ЗМІ.

Чим розвиненішою є політична система у плані використання цифрових технологій, тим сучаснішим є набір інструментів політичної комунікації, і тим більше використовуються соціальні медіа.

Digital PR-технології спрацьовують тільки в демократичних системах, оскільки дані країни мають усі необхідні для цього умови (соціальні, технологічні, ціннісно-культурні). Тобто в державах, де немає реальної опозиції, де відсутні вільні і незалежні ЗМІ, де влада намагається взяти під контроль Інтернет, де вибори відбуваються без виборів – там сучасні PR-технології використовуються для підтримки рейтинга лідера чи політичної сили, яка багато років при владі, а також для просування «наступника». До даних країн можна віднести РФ, Білорусь, Казахстан, Кубу та Китай.

7. На Вашу думку, чи є політична система України демократичною?

Україна – демократична держава. На користь демократичності говорять останні президентські та парламентські вибори, а також запровадження таких демократичних реформ як децентралізація влади, енергоефективність, реформування державного управління. Разом з тим, наша політична система продовжує відчувати на собі вплив пострадянської управлінської спадщини. Це такі фактори як: корупція, зарегульованість бізнес-діяльності, законодавчий лобізм, тісні зв'язки бізнесу та влади, вплив олігархату на економіку та інші.

8. Чи вважаєте Ви, що політична система України є стабільною і структурованою з огляду на майже 30-річну історію незалежної держави Україна?

Насправді, справжню незалежність Україна отримала не 30 років тому, а під час Революції гідності у 2014-му році, обравши європейський шлях розвитку і відкинувши вкрай небезпечну тенденцію опинитись під тотальним впливом імперської Росії. Справжню демократичну державу раїна почала будувати лише 6 років тому. Саме тому і не вдавалось збудувати в Україні стабільну, структуровану політичну систему, таку як в країнах Європи, де досвід демократії карбувався століттями. Маємо слабку, строкату партійну систему і слабку культуру урядування.

9. На Ваш погляд, чи сприятиме зміна форми правління вдосконаленню та функціонуванню політичної системи України?

Якщо так, то в якому напрямку потрібно здійснювати переформатування ?

Парламентсько-президентська форма правління наразі є найбільш оптимальною для української політичної системи. Але її необхідно реформувати, врахувавши принципи розподіленого правління. Є аргументи проти запровадження в Україні парламентської форми правління за нинішніх умов. Нічого, окрім шкоди, така заміна не принесе, бо для молодих демократій велике значення має інституційний механізм стримувань і противаг – який у цій системі послаблений. Замість чіткого поділу влади на законодавчу й виконавчу, у Великій Британії маємо їх злиття (взаємне накладання). Певною мірою воно компенсується чітким поділом на урядову партію (партії) та опозицію, який діє як політичний механізм стримувань і противаг. В Україні цей запобіжник не спрацює через відсутність стійких політичних партій та інституціалізованої опозиції. Слабкість партійної системи спричинить також нестабільність урядів, а відтак і неефективне урядування.

Найбільш нагальними питаннями на сьогодні є зміцнення правового порядку, реформування партійної та виборчої систем; усунення деяких суперечностей чинної парламентсько-президентської форми правління, без її заміни, завершення децентралізації.

10. Як змінилася політична комунікація у зв'язку з розвитком соціальних мереж?

З розвиток соціальних мереж політична комунікація:

- *отримала додаткові інструменти;*
- *отримала можливість швидше і оперативніше реагувати і доносити меседжі;*
- *почала позбуватись залежності від традиційних медіа (насамперед комерційних);*
- *отримала більші можливості спілкуватись з різними цільовими аудиторіями.*

11. Які трансформації відбуваються в структурах соціальних мереж ?

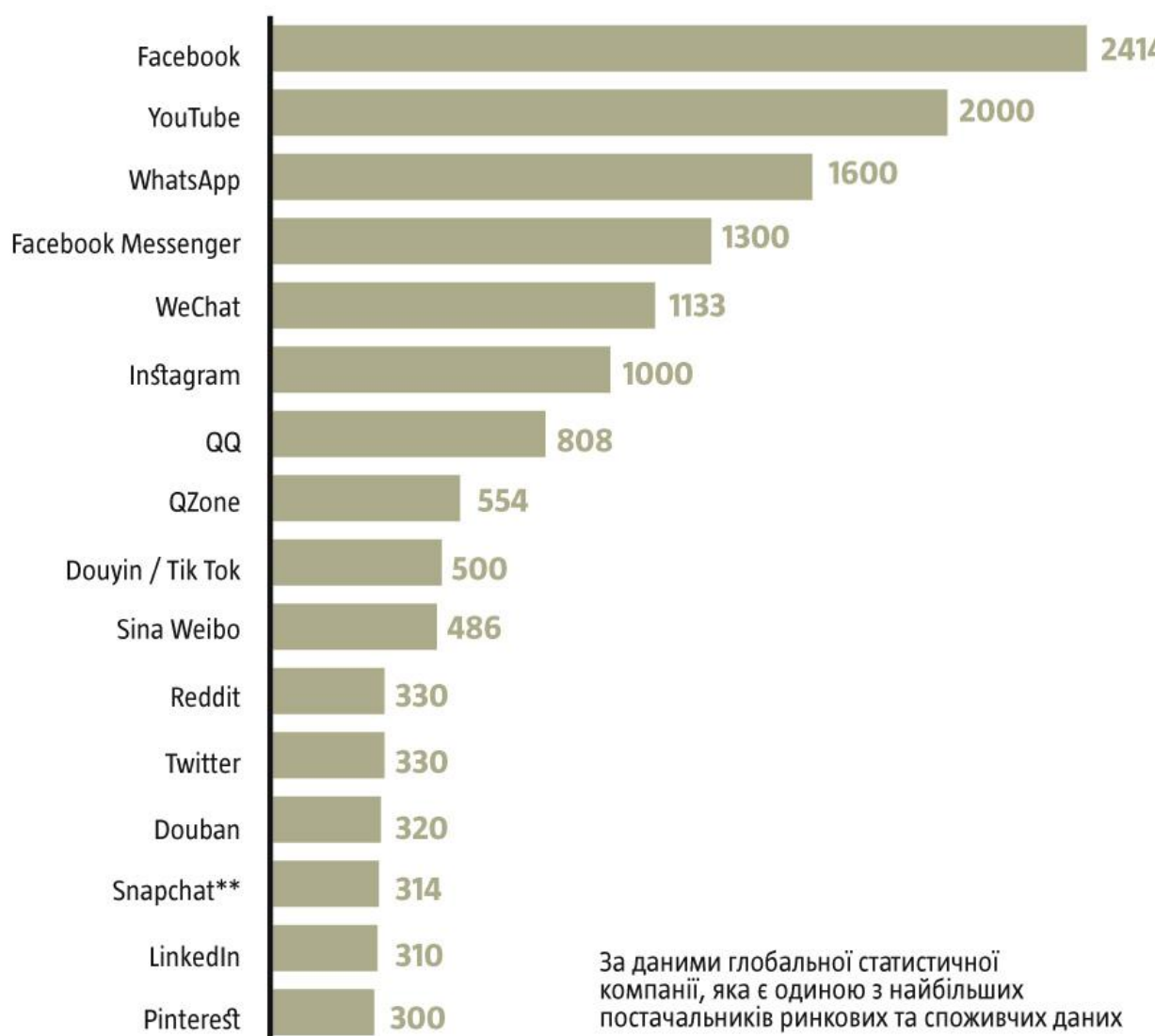
Соціальні мережі трансформуються у повноцінний інструмент громадянського суспільства, стають повноцінними засобами масової інформації з найбільш вираженим на сьогодні ступенем незалежності.

Сьогодні соціальні мережі трансформуються в нові проекти - нішеві, створені під запити окремих груп користувачів та їх специфічні потреби, наприклад: Zoom, Skype інші. Монопольне становище Facebook та його супутніх проектів не викликає сумніву. За даними різних аналітичних сервісів, Facebook контролює понад 60% ринку соціальних мереж, близько

6,5% належить Instagram. Сервіси-конкуренти Facebook — Pinterest, Twitter (по 11%), Tumblr (менш як 1%). Є ще SnapChat та локальні проекти, популярні в Китаї, Росії, Південній Кореї. Проте жоден із них не можна вважати повноцінним суперником Facebook. Водночас в онлайн-просторі час від часу з'являються сервіси, які намагаються боротися з гегемонією проекту Марка Цукерберга. Деякі з них швидко закриваються, деякі залишаються локальними, якісь Facebook поглинає (як, власне, й сталося з Instagram).

Найпопулярніші у світі соцмережі, впорядковані за кількістю активних користувачів, жовтень 2019 року

Кількість активних користувачів за місяць, млн

12. Чи вважаєте Ви, що за допомогою соціальних мереж можна достукатися до кожної аудиторії?

Безумовно! Виключенням є люди похилого віку (і то не у всіх країнах). Але долучення їх до соціальних медіа – лише питання часу та розвитку технологій.

13. Які технології політичної комунікації найефективніше використовуються у сучасних виборчих процесах?

- *Соціологічні дослідження та використання /маніпуляція їхніми результатами;*
- *Телевізійні політичні ток-шоу;*
- *Відкриті дебати;*
- *Використання та тиражування думки експертного середовища;*
- *Відеоблогерство;*
- *Дискредитація опонента через медіа, як традиційні так і соцмережі: дезінформація, інформаційні зливи, фейкові новини.*
- *Активний і повноцінний смм у всіх соціальних мережах.*

14. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Еммануеля Макрона на президентських виборах у Франції в 2017 році?

Успіх передвиборчої кампанії Еммануеля Макрона пов'язаний з ефективним застосуванням інформаційно-комунікативних технологій, таких як BigData та Краудфандинг. Останнє базувалось на тому, що команда М. Макрона організувала безпосереднє залучення громадян до розробки передвиборчої програми. Використання технології «BigData» в кампанії Макрона було засновано на географічній сегментації країни, яку здійснювала компанія «LMP». Францію розбили на 60 000 ареалів приблизно по 1000 чоловік в кожному. Це масштаб міського кварталу. На ці зони наклали історію голосування (явка і ідеологічні переваги), соціально-економічні і демографічну статистику, дані соціопитувань, дані про наявність волонтерів в цій зоні і поблизу. Виходячи з цього, розподілили пріоритети в агітації, графік роботи і положення пікетів, графік і частоту зустрічей з кандидатом і його представниками. Крім того, завдяки цьому у людей з'явився контакт із його рухом на ранній стадії, а волонтери набули досвіду агітації. Таким чином технологія BigData допомогла Е. Макрону, опираючись на очікування виборців, скласти досконалу політичну програму. Великий ефект Макрону також дала стандартна американська технологія – «робокол». Це автоматичні дзвінки виборцям із записом голосового звернення кандидата. За тиждень з допомогою «робоколла» звернення від Еммануеля Макрона прослухали до 6 млн. виборців.

15. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Дональда Трампа на президентських виборах у США в 2016 році?

Перемозі Трампа сприяло по-перше, активне задіяння соціальних мереж, наприклад таких як: Facebook, Snapchat та Twitter. Головною метою застосування даних соціальних мереж було донести різні політичні меседжі різним аудиторіям.

Трамп використовував мікротаргетовану рекламу у соціальних мережах – як кажуть політтехнологи «Трамп достукався до всіх». Також Трампу допомогло застосування технології BigData. Його штабом була найнята компанія «CambridgeAnalytica», яка розробила модель, що дозволяла вирахувати особистість кожного повнолітнього громадянина США задля просування таргетованої реклами.

По-друге, активне використання Трампом власної сторінки у Twitter для оголошення офіційних заяв. Його стиль комунікації у Twitter далекий від дипломатичного: він постійно переходить на особисті образи, вживає далеку від нейтральної лексику, робить одруки (часом вони дають неабияку поживу для журналістів, як-от знаменитий твіт із «soyfefefe»). Дональд Трамп — перший політик, Twitter-сторінка якого стала повноцінним джерелом офіційних політичних заяв для ЗМІ. Його твіти тлумачать аналітики й експерти, аби зрозуміти логіку внутрішньо- й зовнішньополітичних рішень американського президента. А спеціально введений індекс навіть визначає їхній вплив на фондові біржі США. Фактично твіти Трампа задають певний напрямок політичної дискусії в медійному та суспільному просторі. Постійний перехід на особистості; порушення контroversійних тем; специфічна (ба навіть просторічна) лексика, яка б не мала пасувати президенту — все це політики нової доби, де головною є форма, а не зміст.

16. Які нові тенденції спостерігаються у використанні політичної комунікації під час сучасних виборчих кампаній?

- *Активне використання digital PR-технологій, зокрема використання соціальних мереж*
- *Технології BigData.*
- *Таргетована реклама*
- *Відеоблогерство*
- *Live-стріми*
- *Дискредитація опонента (журналістські розслідування та викриття, фейкові новини, анонімні канали комунікацій, на кшталт Телеграм).*

17. На Ваш погляд, які основні соціальні мережі найбільше вплинули на мотивацію виборців під час президентської кампанії 2019 року в Україні?

Facebook, YouTube.

18. Як Ви вважаєте, які інші інструменти інтернет-комунікацій були ефективно використані?

Таргетована реклама як донесення чіткого меседжа до різних цільових аудиторій; якісні group relations (взаємини з групами); цікавий відеоконтент; використання чат-боту (спеціальна програма для обробки великого об'єму інформації від дописувачів і забезпечення зворотного зв'язку); яскрава банерна реклама.

19. На Вашу думку, що сприяло перемозі Зеленського в 2019 році?

Тут декілька факторів: суспільний запит на зміни як такі; суспільний запит на «нові обличчя»; високий рівень довіри до Зеленського та його позитивний імідж на старті президентської кампанії; 100% впізнаваності Зеленського на старті кампанії; високий рівень популізму Зеленського; потужна медіа-підтримка (насамперед найрейтинговішого телеканалу «1+1»); потужна медійна дискредитуюча кампанія головного опонента Зеленського Петра Порошенка; ефективні комунікації у всіх соціальних мережах; застосування такої форми комунікацій як короткі відео-звернення.

20. Як Ви вважаєте, яким чином серіал «Слуга народу» вплинув та мотивацію чи демотивацію виборців під час президентської кампанії 2019 року?

Серіал «Слуга народу» - утопія у її сучасній інтерпретації, а утопічні моделі суспільства завжди приваблювали електорат. В моделі суспільства, держави та її керівництва, зображеній в серіалі, люди побачили власну мрію, за яку, врешті решт і проголосували на виборах. Плюс в результаті гумористичної подачі сюжету люди отримали позитивні емоції, а позитив, сміх і гумор завжди краще «продаються» ніж будь яка інша емоція. Демотивував цей серіал лише прихильників опонентів Зеленського, ще більше їх мобілізувавши під час виборів.

21. Чи вважаєте Ви, що створення та застосування ботів в соціальних мережах мало суттєвий вплив під час виборчої кампанії 2019 року?

Застосування ботів (якщо маються на увазі фейкові аккаунти у соціальних мережах) – лише елемент комунікаційного інструментарію, що був застосований у соціальних мережах під час виборчої кампанії 2019 року. Самостійно цей елемент, однозначно, не спрацював би, і тому говорити про

суттєвий вплив ботів не варто. Він виявився дієвим лише у комплексі з іншими інструментами – поширення єдиних, чітко сформованих смислових меседжів для різних цільових аудиторій, створення і робота тематичних активних груп у соціальних мережах; розгалужена мережа активних стейкхолдерів (авторитетних коментаторів), таргетована реклама; якісний контент.

22. На ваш погляд, який вплив мають боти для сучасної політичної комунікації?

- Епоха ботів (фейкових аккаунтів у соцмережах) – відходить і втрачає свою актуальність. Тому є дві причин. По-перше, все більше актуалізується жорстка політика самих соціальних мереж (наприклад Фейсбук) у відношенні ботів. Не за горами час, коли застосування ботів взагалі стане неможливою з технічної точки зору, політика соціальних мереж у цьому напрямку постійно удосконалюється. По-друге, якісна комунікація передбачає, якісний зміст повідомлення і живе постійне спілкування з аудиторією – ані перше, ані друге боти задовільнити не здатні.*
- Якщо ж мова йде про використання чат-ботів (спеціальної комп'ютерної програми для обробки великої кількості даних і забезпеченні оперативного зворотного зв'язку), то безумовно, така технологія є дуже корисною і її використання у сучасних комунікаціях точно необхідне і буде поширюватись.*

23. На Вашу думку, чи прес-марафон Зеленського, проведений 10 жовтня 2019 року, можна вважати ефективним інструментом політичної комунікації? Як Ви б визначили цей прес-марафон з точки зору технології і форми політичної комунікації?

Прес-марафон – безумовно ефективний інструмент комунікації. Але ефективність будь-якого інструменту залежить від правильності його використання. Марафон, проведений Зеленським, не досяг поставленої цілі – високий рівень лояльності до спікера, оскільки основні меседжі були розмиті великою кількістю повторів одних і тих самих питань і різними, а інколи незрозумілими відповідями на них.

24. На Вашу думку, про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для міжнародної спільноти?

Завдяки політичній комунікації, в очах міжнародної спільноти, Україна постала як країни, в якій внаслідок виборів відбулась зміна політичних еліт, оновлення політичної влади, куди прийшли молоді перспективні політики, налаштовані на реформи.

25. Про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для українського суспільства?

Завдяки комунікації, українці отримали міф, що в Україні можливий соціальний ліфт, і молоді лідери можуть перемагати на виборах і впливати на прийняття рішень в державі.

26. Яким чином змінюється характер політичної комунікації в Україні під впливом масового використання ботів та тролінгу під час та після президентських виборів 2019 року ?

Масове використання ботів та тролінгу в см-сфері призводить до того, що народжується таке явище як політичний булінг; політична комунікація набуває рис псевдо-комунікацій; збільшується площа фейкової інформації та новин; посилюються маніпуляції масовою свідомістю.

27. З огляду на тренди розвитку сучасної політичної комунікації у світі, які б Ви могли окреслити перспективи політичної комунікації для вдосконалення функціонування політичної системи України?

У зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій кожного року digital PR-технології, ідея яких полягає у використанні соціальних мереж, різноманітних блогів тощо, стають все популярнішими в якості найбільш ефективних каналів політичної комунікації та впливу на виборців. В Україні digital PR-технології перебувають на етапі становлення і не всі форми ще використовуються і широко сприймаються суспільством. Враховуючи, що в Україні у жовтні відбудуться місцеві вибори, перспектива успішної політичної комунікації полягає саме в розвитку digitalнапрямку. Це також дасть можливість політичній системі стати більш відкритою, оперативно реагувати на виклики і на запити суспільства, в тому числі і в частині антикризових комунікацій.

Додаток Г

Напівструктуроване інтерв'ю

Гайд глибинного інтерв'ю для визначення того, який мають вплив сучасні виборчі технології політичної комунікації на функціонування політичної системи України

Респондент: Михайло Смуток, політолог, журналіст і колишній продюсер суспільно-політичного напрямку на «Суспільному».

1. На Вашу думку, яким рисами характеризуються сучасні політичні системи у світі?

Сучасні політичні системи як складова ширших соціальних систем у світі перебувають під впливом явищ глобалізації, революційних науково-технічних та інформаційних змін, в той же час зберігаючи традиційні проблеми військових конфліктів, бідності та майнової нерівності, авторитарних і тоталітарних тенденцій політичних режимів, порушення прав і свобод людини, тероризму та організованої національної і транснаціональної злочинності.

Факторами змін політичних систем сучасності в економічному аспекті є поступове розгортання так званої четвертої промислової революції (після переходу до машинного виробництва у 18-19 століттях; до масового виробництва на початку 20 століття; до автоматизованого виробництва у другій половині 20 століття), що передбачає злиття технологій та розмиття меж фізичної, цифрової та біологічної сфери. Сучасні виклики, як от пандемія, може лише прискорити утвердження нового технологічного укладу та промисловості 4.0, що безсумнівно позначиться і на цінностях (наприклад ролі штучного інтелекту або розвитку трансгуманізму).

В демографічному аспекті зростання тривалості життя через розвиток освіти, медицини та мінімально необхідних для виживання потреб призвів до глобального тренду зменшення народжуваності (спочатку в Європі та США, зараз в Китаї, Індії та Південній Америці, згодом у бідних країнах Азії та Африки). Зміна технологічного укладу та глобалізація прискорили процес урбанізації, що в 2010-х роках призвело до перевищення міського населення над сільським. Такі фактори сприяють старінню населення, пізнішому вступу молоді до створення сім'ї та зміни соціальних відносин (на різних швидкостях в різних культурах) та балансу родинних і персональних цінностей.

Сувернітет національних держав продовжує бути сильним, особливо в ситуації криз і загроз та попри нову протекціоністську та ізоляціоністську хвилю глобальна та регіональна інтеграція продовжує бути важливим фактором впливу на політичні системи (найуспішніший приклад - Європейський Союз). Попри наднаціональні утворення та збільшення ролі міжнародних організацій, локальність, децентралізація і субсидіарність на різних рівнях громад для вирішення найбільш базових життєвих і побутових проблем (рівень міст або регіонів) є все більшим фактором впливу на політичні системи.

В той же час на глобальному рівні біполярний світ перетворився на багатополлярний з виокремленням як світових лідерів (США, Китай, ЄС), так і регіональних (Росія, Туреччина, Бразилія, Саудівська Аравія, Іран, Австралія, Південна Африка, Індія, Пакистан та ін.), які можуть претендувати в окремих сферах на світове лідерство.

Війни, конфлікти та гуманітарні кризи в гарячих точках (Афганістан, Ірак, Сирія, Лівія, Ємен, Україна) викликають нестабільність, потік біженців, міграції та протистояння регіональних чи світових держав напяму чи через проксі. Терористична та військова загроза несе в собі значні безпекові ризики та витрати сучасних політичних систем. Це в свою чергу несе ризики збільшення ксенофобських, антимігрантських та конервативних настроїв в суспільствах, зростання популізму та збільшенн соціальної напруженості та поляризації.

2. Чи спостерігаються трансформації в структурах сучасних політичних систем у світі? Якщо так то в який напрямках відбуваються ці трансформації?

Так, трансформації відбуваються. Чинні політичні системи намагаються адаптувати сучасні суспільні зміни в нові конструкції урядування та політичного ладу. Вони характеризуються розмитістю меж сферою приватного та публічного, цифрового і фізичного, правдою і маніпуляціями. Громадська думка в в політичних системах відіграє все більшу роль, в тому числі через маніпулювання політичними акторами. Нові технології контролю відкривають як загрози цифрового авторитаризму (як соціальні бали в Китаї, збір персональних даних), так і механізми прямої демократії від кожного громадянина. Набувають все більшого значення нові підходи до справедливості та рівності (базовий безумовний дохід на заміну солідарній чи страховій пенсійній системі), захисту прав меншин (ЛГБТ, люди з інвалідністю), застосування комунікативних технологій (поступове злиття традиційних та соціальних мереж) тощо.

Нові норми, які базуються на переосмисленні права та моралі, цінностей та поведінки, відзначаються глобальними змінами свідомості та культури

поколінь X, Y та особливо Z по відношенню до попередніх поколінь. Це призводить до зміни ролі традиційних суспільних інститутів та їхньої ролі в політичній системі (сім'я, домогосподарство, школа, церква, армія, суди, релігійні інститути). В той же час в окремих спільнотах відбувається парадоксальний відкат до екстремально консервативних цінностей із залученням арсеналу нових технологій.

3. Яку роль відіграють сучасні політичні комунікації в забезпеченні функціонування політичних систем?

Сучасні політичні комунікації формують політичні системи. Відіграють мобілізаційна (солідарність, патріотизм, довіра) або демобілізаційну (атомізація суспільства, конфронтація, війна всіх проти всіх, падіння довіри) ролі. Традиційні ЗМК (телебачення, радіо, преса) як інститут контролю та медіації в професійному середовищі знаходяться у кризі через збільшення ролі соціальних медіа та розширенні кола творців дискурсу. В той же час прогресивним та реформаторським тенденціям протистоїть реакційні та консервативні сили, а авторитарні актори використовують надбання науково-технічної революції для утвердження авторитаризму, розмиття підвалин демократії через атомізацію суспільного життя та підризу суспільної довіри в демократичних спільнотах.

4. Чи відбуваються зміни в пріоритетах щодо використання технологій і форм сучасної політичної комунікації?

Так, зміни відбуваються. Класичні технології політичної комунікації агітації, пропаганди, маніпуляції, дезінформації, які існували протягом всього існування суспільства (“хліб і видовища”), через нові платформи та віртуальні середовища зміщують акценти від смислів, програм, ідей та змісту і поступово переходить до форми меседжів, імітації сенсу та симулякрів.

5. Які зміни та тенденції спостерігаються в структурі політичної комунікації в сучасних політичних системах?

Структура політичної комунікації сучасних політичних систем через збільшення ролі нових/соціальних медіа, швидкості поширення інформації, її надмірної кількості, технологій реактивного впливу та отримання зворотного зв'язку “громадської думки” робить її більш медійною та публічною. Використання технологій мікротаргетингу (персоналізованої подачі максимально вигідної для актора інформації), використання нових/соціальних медіа, ігнорування журналістів, експертів та професіоналів на користь рг-спеціалістів, політтехнологів та блогерів змінює дискурс обговорення. Фактично ці тенденції позначають перехідний стан політичної системи до нових суспільних реалій, де швидкість обміну та якість інформації визначає

роль актора в політичній системі. Наслідком цього є нові форми використання пропаганди, фейкових новин у промислових масштабах, нових теорій змов та зменшення авторитету експертної та професійної спільноти збирачів, оброблювачів та поширювачів інформації серед учасників політичної комунікації.

6. Чи простежується зв'язок між зміною характерів політичних систем та зміни характеру політичної комунікації?

Так, простежується. Якщо розглядати політичні системи з позиції політичного режиму, то наприклад у демократичних політичних системах свобода слова через вираження різноманітних альтернативних думок та критики діяльності уряду через парламентські механізми та вільні вибори формують різноманітний порядок денний. Попри змагальність, конфліктність і помилки це дає системі “свіжу кров”, гнучкість та адаптивність. В той же час в напівдемократичних і авторитарних країнах часто системи схильні до використання надмірних ресурсів для збереження еліт при владі, що в довгостроковому плані зменшує адаптивність політичних систем та призводить до їх закостеніння. А інструментарієм зміни комунікації стає обмеження доступу до інформації, маніпулювання та дезінформація, пропаганда та створення мережі залежних медіа для формування громадської думки.

7. На Вашу думку, чи є політична система України демократичною?

На мою думку політична система в Україні є відкритою, змагальною та напівдемократичною. Сильне громадянське суспільство, низька довіра до влади, конкуренція груп олігархів та регіональних еліт у тому числі через виборчі механізми, порівняно вільні медіа та слабкі державні інститути - це і є наслідком того, що політична система України є більш демократичною, ніж авторитарною наразі, але знаходиться на перехідному етапі. Тобто в силу різних обставин може перетворитися на авторитарну.

8. Чи вважаєте Ви, що політична система Україна є стабільною і структурованою з огляду на майже 30-річну історію незалежної держави Україна ?

Політична система знаходиться в затяжному переході до демократичної системи, в той же час стабільним залишається система олігархату а впливу фінансово-промислових груп на ситуацію в країні протягом періоду всієї незалежності. Власність колишніх державних підприємств, підконтрольні ЗМІ, політичні партії та урядовці, слабка судова та правоохоронна системи - структурні елементи політичної системи України.

9. На Ваш погляд, чи сприятиме зміна форми правління вдосконаленню та функціонуванню політичної системи України? Якщо так, то в якому напрямку потрібно здійснювати переформатування ?

Варто зрозуміти, що таке вдосконалення функціонування політичної системи. Якщо “вдосконалення політичної системи України” вважатимемо, зокрема, досягненням цілей декларованої в перших статтях Конституції (Україна має бути суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, де людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищими соціальними цінностями, а обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини), то форма правління як невід'ємний атрибут політичної системи в досягнення таких цілей є значною.

В той же час проста формальна зміна системи з напівпрезидентської на парламентську чи президентську не є запорукою досягнення такого покращення. Нинішня модель передбачає можливість як сильного де-факто президентського правління (що ми бачимо зараз за умов монобільшості В.Зеленського або під час правління В.Януковича), так і парламентсько-президентського правління, де президенти спиралися на парламентську меншість та коаліції (президенти В.Ющенко та П.Порошенко). Кожний різновид чинної напівпрезидентської моделі мав свої переваги та недоліки, що ранжуються між критеріями ефективності, прозорості, конкурентності та свободи. Але існує низка інших факторів (олігархат, міжнародна спільнота, громадянське суспільство, громадська думка), які в Україні формують політичну систему. Тому не вважаю, що зміна форми правління кардинально змінить ситуацію.

10. Як змінилася політична комунікація у зв'язку з розвитком соціальних мереж?

З розвитком соціальних мереж відбулося розмиття сфери приватного і публічного в користувачів та споживачів інформації, реактивно прикорилися оцінка діяльності та реакції на ті чи інші дії та рішення політичних акторів. Використання традиційного інструментарію донесення позиції, обговорення, дискусії, маніпуляції, агітації, пропаганди, створення мереж та груп підтримки розширилися на новими технологічними інструментами. Політична комунікація та рішення потребує все більшої оперативної легітимності з боку користувачів соцмереж, що значно впливає на швидкість, характер та саму суть ухвалення рішень (особливо непопулярних), а отже частково сприяє зростанню популізму в угоду короткочасних інтересів так званої громадської думки.

11. Які трансформації відбуваються в структурах соціальних мереж ?

Соціальні мережі, не перестаючи бути набором персональних сторінок чи акаунтів користувачів та зручним каналом комунікації та обміну інформації, все більше стають головним джерелом новин та життєвого дискурсу (як перонального, так і споживчого комерційного, професійного, політичного чи

суспільного) для людини. Підзвітність новим нормам захисту персональних даних після скандалів у втручання у вибори та витоків персональних даних (таке як регулювання ЄС GDPR) видозмінює архітектуру безпеки, проте для технологічних компаній Facebook, Google, Amazon, Apple, Microsoft та інших персональна інформація є найбільш цінним товаром. В той же час першопочаткова функція соціальних мереж - поєднувати і налагоджувати мости між людьми через фрагментацію на бульбашки спілкування та поляризацію, створює бар'єри. Пропаганда, маніпуляція, фейкові новини, нерегульована реклама, екстремістський чи порнографічний контент все більше змушує соціальні мережі переосмислювати себе не як платформи комунікації, а в тому числі як виробників або принаймні регуляторів чи модераторів контенту.

12. Чи вважаєте Ви, що за допомогою соціальних мереж можна *достукатися* до кожної аудиторії?

І так, і ні. Мікротаргетинг та аналіз даних на прикладі діяльності таких організацій як Cambridge Analytica показали ефективність та можливість достукатися до аудиторії. В то же час історія їх діяльності на прикладі перемоги Трампа чи референдуму щодо Brexit вказують на ефективне використання таргетингу лише щодо малої кількості виборців, які не визначалися (swing voters). Тобто тут питання не в кількості, а в якості мікротаргетування окремих сегментів цінної в певних ситуаціях аудиторії.

13. Які технології політичної комунікації найефективніше використовуються у сучасних виборчих процесах?

Сучасні технології політичної комунікації відрізняють від попередніх медіумами, платформами та інструментарієм комунікації. А загалом зміст та типи комунікацію залишаються традиційними, змінюється лише їхня форма та платформа. Політична орієнтація, ситуативні підходи, маніпулювання, використання лідерів громадської думки, таргетування тих, хто сумнівається та багато іншого - це все класичний набір технологій, загорнутий в обгортку нових засобів комунікації.

14. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Еммануеля Макрона на президентських виборах у Франції в 2017 році?

Еммануель Макрон після відмови балотуватися чинного на той час президента та поміркованого соціаліста Франсуа Олланда зайняв помірковану нішу між кандидатом від правих голістів, що був замішаний в корупції, (Франуа Фійон), агресивними ультраправими з Національного фронту (в особі Марі Ля Пен) та крайніми соціалістами (Жан-Люк Меланшон, Бенуа Амон). Тобто Макрон виніс максимум з образу альтернативи для Франції

непопулярним і радикальним кандидатам, що посприяло тактичному голосуванню “проти” інших, а отже за Макрона. В плані політичних комунікацій ефективним було використання та аналіз великих даних. Ці дані збирали та обробляли волонтери на локальному рівні в рамках кампанії “від дверей до дверей” через інтерв’ю сотень тисяч виборців та пряму комунікацію з ними, в тому числі як одну з форм агітації. Таким чином, вони змогли викристалізувати для виборчого штабу основні потреби виборців. Також важливим було те, що виборча кампанія Макрона несла позитивний порядок денний (на відміну від конфліктності та радикальності кампанії Ля Пен чи корупційних скандалів Фійона).

15. На Вашу думку, використання яких інструментів політичної комунікації сприяли перемозі Дональда Трампа на президентських виборах у США в 2016 році?

Запит на альтернативну, антиістеблішмент та внутрішні протиріччя як в різних течіях республіканців (консерватори в т.ч. з партія чаювання, помірковані), так і демократів (помірковані та ліві) і відсутність явного лідера перегонів в обох партіях сприяли зростанню рейтингів Трампа. Затяжні та важкі праймеріз демократів між Гіларі Клінтон та Берні Сандерсом та скандали щодо витоку листування лише сприяли формуванню вдалого моменту для обрання Трампа. Популізм та використання наративу борця з системою, в тому числі через теорії змов, використання образу впізнаваного бізнесмена-селебриті, виконання виборчої кампанії на зразок реаліті-шоу, вміле мікротаргетування в соціальних мережах та використання негативних атак та чорного pr проти головних конкурентів, радикалізація та ескалація виборчої кампанії сприяла поділу США і концентрації вирішальних голосів на кількох swing states. Завдяки виробництву мікротаргетованого персоналізованого контенту для впливу на виборчі уподобання в тому числі завдяки алгоритмам Cambridge Analytica у Facebook Трамп зміг перемогти з мінімальною різницею в кілька десятків тисяч голосів у ключових штатах.

16. Які нові тенденції спостерігаються у використанні політичної комунікації під час сучасних виборчих кампаній?

Новими тенденціями політичної комунікації в сучасних виборчих кампаніях є використання мікротаргетингу для формування максимально персоналізованого та ефективного повідомлення, використання віртуальних та реальних платформ підтримки через залучення реальних та віртуальних (боти, тролі) волонтерів-активістів для формування сприятливого дискурсу в цільових середовищах. Гра на ескалацію, популізм та роз’єднання і мобілізація виборців навколо їхньої персональної загрози не є чимось новим, проте новим є

масштаби використання подібних фокус даних та адаптація меседжів кампанії відповідно до отриманих даних.

17. На Ваш погляд, які основні соціальні мережі найбільше вплинули на мотивацію виборців під час президентської кампанії 2019 року в Україні?

Фейсбук для середньої вікової категорії (25-55 років) та інстаграм для молодшої (8-25 років)

18. Як Ви вважаєте, які інші інструменти інтернет-комунікацій були ефективно використані?

Імітація масової підтримки (створення груп, пабліків, соціальних ліфтів, мемів та особливого дискурсу), мікротаргетинг (максимально ефективні тригери до змін поведінки таргетованого користувача) та позиціонування Зеленського позасистемним, альтернативним політиком (розширило максимально різну електоральну аудиторію), а Порошенка єдиним рятівником України від російської агресії консервативного патріотичного спрямування через гасло “віра, мова, церква” (мобілізувало окремих сегмент виборчої аудиторії).

19. На Вашу думку, що сприяло перемозі Зеленського в 2019 році?

Запит суспільства на перезавантаження еліт та “нові обличчя” і дискредитація та втрата довіри до потамайданної влади через корупцію. Також втома людей від війни, запит на мир та незавершеність і половинчатість реформ також сприяла створенню середовища, де позитивний порядок денний від Зеленського (віртуальна мрія про країну з серіалу “Слуга народу” з кінцем епохи бідності, без корупції та з посадками навесні) на відміну від негативного від Порошенка (антипутінська кампанія, корупційні скандали, орієнтація на патріотичну публіку через тріаду віра, мова, армія) вміло мультиплікований через медіа (1+1 та інші) і соціальні мережі сприяли тактичному голосуванню “проти інших” на додаток до тих, хто голосував “за” Зеленського як впізнаваного емоційного персонажа, “свого хлопця з району”.

20. Як Ви вважаєте, яким чином серіал «Слуга народу» вплинув та мотивацію чи демотивацію виборців під час президентської кампанії 2019 року?

Оскільки сам серіал експлуатував похідні суспільні настрої (недовіра до влади, “всі вони однакові”, запит на позитивний порядок денний, соціальну справедливість і віру в можливість змін маленького українця), то скоріше це була ілюстрація причин перемоги Зеленського. Сам серіал як такий мав опосередкований вплив. Проте використання спільної семантика виборчої кампанії та серіалу, гра на девіртуалізації Голобородька і віртуалізації Зеленського допомагала підтримувати цю технологію антисистемності та народності.

21. Чи вважаєте Ви, що створення та застосування ботів в соціальних мережах мало суттєвий вплив під час виборчої кампанії 2019 року?

На мою думку застосування ботів мало помірний вплив на результати виборчої кампанії. Він не був визначальним, в той же час допомагав поляризувати позиції та утвердити “бульбашки” підтримки різних кандидатів.

22. На ваш погляд, який вплив мають боти для сучасної політичної комунікації?

Вплив неоднозначний. Вони сприяють поляризації дискусії, розпалюванню обговорення, розширенню меж інформаційного поля та залучення більшої кількості активних обговорювачів. Проте це лише інструмент в ширшому арсеналі політичних комунікаційних технологій і ефективність цього одного інструменту розглядати від інших не варто.

23. На Вашу думку, чи прес-марафон Зеленського, проведений 10 жовтня 2019 року, можна вважати ефективним інструментом політичної комунікації? Як Ви б визначили цей прес-марафон з точки зору технології і форми політичної комунікації?

З точки зору форми та технології “бомбардування” інформацією (розмиття тем порядку денного, уникнення відповіді на справді важливі або незручні питання через відвернення уваги на менш значущі теми) для інтересів В.Зеленського він був успішним. В той же час для розуміння політичних рішень, стратегічної політики у галузі безпеки і оборони (війна на Донбасі, поверненн Криму), зовнішніх відносин (ЄС, США) та реорм (деолігархизація, децентралізація, правосуддя, земельна реформа) Зеленського він не привніс нових знань або чіткості.

24. На Вашу думку, про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для міжнародної спільноти?

Українське суспільство прагне ще більших змін еліти, в чому спирається не на раціональні та професійні критерії вибору лідерів, а на емоційні та харизматичні чинники. В той же час це запит був технологічно використаний одним із акторів олігархічної української політичної системи, а отже роль фінансово-промислових груп у формуванні політики та курсу України не зменшиться. Тому міжнародна спільнота частково могла сприйняти цю перемогу як тріумф консенсусного олігархату в Україні. В той же час курс на євроатлантичну інтеграцію України, як виглядає, не змінився.

25. Про що свідчить перемога Зеленського з точки зору ефективної політичної комунікації і формування іміджу України для українського суспільства?

Перемога Зеленського це з одного боку це відповідь на антисистемний, антиелітарний суспільний запит. З іншого боку, це триумф безідеологічності та технологічності, перемога форми (“реаліті-шоу”, свій хлопець з району) над змістом (“ідеологія, політична програма”). Зеленський попри використання сучасних платформ (інстаграм, тіток, фейсбук) та значної підтримки серед молоді, головним своїм комунікаційним ядром все ж мав традиційні ЗМІ (телебачення) у форматі масового споживача розважального/гумористичного контенту.

Ця перемога показала, що в українській політичній системі можливо все. Навіть комік може стати президентом. Класична відповідь на суспільний запит через знаходження впізнаваного обличчя, яке всім подобається, створення міфологеми хорошого і чесного хлопця, який винесе стару еліту, тобто змінить суспільство втілене через шоу (як ілюстрація “дебати на стадіоні” та ін.). З іншого боку також відобразила залежність суспільства від мас-медійного дискурсу впізнаваності та розкрученості, яка якщо не прямо створюється власниками медіахолдингів та важливими політичними інфлюенсерами - олігархами (ФПГ), то значно залежна від їх позиції,

26. Яким чином змінюється характер політичної комунікації в Україні під впливом масового використання ботів та тролінгу під час та після президентських виборів 2019 року ?

Поляризація суспільства та виборців на “зеботів” та “порохоботів”, патріотів та ворогів, на 73 і 25 відсотків; поляризація оцінок “зрада” чи “перемога” на всі рішення, дії та події в країні не сприяли взаємній довірі та солідарності. Відмова від раціонального чи навіть ідеологічного осмислення позиції кандидата (політична програма, команда, ідеологія) на користь емоційного вибору стратегічно вплинуло на відсутність реального плану втілення мрії, а отже все більше ситуативних реакцій з метою збереження позитивної громадської думки та рівня підтримки.

27. З огляду на тренди розвитку сучасної політичної комунікації у світі, які б Ви могли окреслити перспективи політичної комунікації для вдосконалення функціонування політичної системи України?

Знову ж, треба зрозуміти, що означає вдосконалення функціонування політичної системи України. Політична боротьба (яка в Україні визначається конкуренцією бізнесових груп та рентоорієнтованих еліт за розподіл економічних ресурсів, катастрофічно низьким рівнем довіри до владних інститутів та громадян один до одного і відповідними ціннісними конфліктами) у світі через зменшення дистанції та збільшення кількості взаємодій з громадянами напряду через соціальні та традиційні засоби масової комунікації (в тому числі з отриманням фідбеку, так званих зрізів “громадської думки”) все

більше спирається на політичні комунікації. Формування порядку денного, конструювання іміджу та донесення меседжів через все більше використання мікротаргетингу для зміни поведінки акторів політичної системи (виборців, конкурентів, партій, інституцій, громадянського суспільства, цінностей) визначають майбутнє політичних комунікацій. Інструментально ці зміни можна описати як використання традиційних технологій на нових платформах або майданчиках комунікацій (месенджери, соціальні мережі, відеоігри) разом із традиційними засобами для досягнення кожного середовища спілкування, так званих “бульбашок” різними акторами для досягненн власних цілей.